

Lunds universitet
Sociologiska institutionen
Avd. för Medie- och kommunikationsvetenskap
MKV 203
Ht-01

UPPSATS

2002-02-06

Författare:
Henrik Olofsson

Göran Persson i talarstolen

- en studie i Sveriges statsministers
retoriska förmåga i valda debatter 1996-2000

Examinator: Gunilla Jarlbro

Handledare: Peter Dahlgren
Ingrid Höjerback

Sammanfattning

- Titel:** Göran Persson i talarstolen – en studie i Sveriges statsministers retoriska förmåga i valda debatter 1996-2000
- Författare:** Henrik Olofsson
- Avdelning:** Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap, Sociologiska Institutionen vid Lunds universitet
- Problem:** Sverige har under årtionden lidit av ett ökat politikerförakt. Politiken har blivit något som existerar fristående från den enskilde människans verklighet, och "vi-och-dom"-känslan har lett till en ökad alienation mellan befolkningen och politikerna. Politikerförakt är något som för samhällets bästa bör bekämpas med alla medel. Detta ställer större krav på våra folkvalda. En viktig del av lösningen är att de måste bli bättre på att informera och kommunicera, bättre på att minska klyftorna.
- Syfte:** Denna uppsats avser att kasta ljus över huruvida en av våra mest framträdande politiker, vår nuvarande statsminister Göran Persson, har utvecklats som kommunikatör. Att kommunicera är ett vitt begrepp, och jag har valt den retoriska aspekten av framförandet som primärt fokus.
De frågor jag har till avsikt att besvara är hur väl Göran Persson använder sig av retoriska tekniker och verktyg i sina framträdanden i Sveriges riksdags talarstol, och om det har skett någon förändring av detta under den valda tidsperioden. Med denna grundtanke har jag satt upp följande frågor som mina huvudsakliga frågeställningar:
- Hur har Göran Perssons förmåga att använda sig av retoriska verktyg och tekniker i partiledardebatter utvecklats mellan 1996 och 2000?
 - Har Göran Perssons stil som talare ändrats, och vari ligger skillnaderna eller likheterna?
- Undersökningen:** Jag har valt att analysera tre partiledardebatter som Persson har medverkat i under tidsperioden mars 1996 till juni 2000.
Analysen är av en tolkande art och fokuserar sig på karaktärsskillnader, nyanser, och egenskaper. De analysverktyg som kommer att vara hörnpelarna i uppsatsen är retorisk och komparativ analys, samt stilanalys.
- Slutsatser:** Det är uppenbart att Persson har lärt av sin tid som talare i riksdagens partiledardebatter, och att han genom ökad förståelse för de retoriska teknikerna och mer praktisk erfarenhet har gjort framsteg som talare.
De största förändringarna vi påträffar i Perssons retoriska utveckling av de talarorienterade egenskaperna är att hans persona, hans *étos*, har förändrats från en hård, hänsynslös och självgod till en mjukare, ödmjuk och behärskad talare.
Vi kan se tydliga förbättringar i Perssons kroppsspråk, vilket tyder på att Persson i större utsträckning än tidigare förstår och utnyttjar de retoriska tekniker som presenteras i denna uppsats. Persson har obönhörligen blivit en bättre talare ur ett kroppsspråksperspektiv.
De mest markanta stilförändringarna ligger i att Persson med tiden blir mer personlig, ödmjuk och respektfull. Stilen går från att vara tung och koncentrerad till att vara lättare och yvigare, från hackig till melodisk, från osinnig till målerisk. 1996 och 1997 är språket robust och kraftfull, medan det 2000 har en mildare och graciösare klang.

INNEHÅLL

Sammanfattning

1 INLEDNING.....	1
1.1 Problemformulering.....	1
1.2 Syfte.....	1
1.3 Frågeställning.....	1
1.4 Avgränsningar.....	2
1.5 Målgrupp.....	2
2 BAKGRUND.....	3
3 METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	4
3.1 Angreppssätt.....	4
3.1.1 Sekundärdata.....	4
3.1.2 Primärdata.....	4
3.2 Val av undersökningsmetod.....	4
3.2.1 Retorisk analys.....	5
3.2.2 Komparativ analys.....	5
3.2.3 Stilanalys.....	5
3.3 Urval.....	5
3.4 Källkritik.....	5
4 TEORI.....	7
4.1 Retoriska egenskaper.....	7
4.1.1 Den gode talaren.....	7
4.1.2 Det effektiva talet.....	7
4.1.3 Talsituationens huvuddelar.....	9
4.2 Retoriska verktyg.....	10
4.2.1 Stil.....	10
4.2.2 Stilfigurer.....	11
4.2.3 Framförande.....	15

5 ANALYS.....	17
5.1 Debatt 1996-03-27	17
5.1.1 Stil	17
5.1.2 Stilfigurer	18
5.1.3 Framförande.....	21
5.2 Debatt 1997-10-08	23
5.2.1 Stil	23
5.2.2 Stilfigurer	24
5.2.3 Framförande	27
5.3 Debatt 2000-06-15	29
5.3.1 Stil	29
5.3.2 Stilfigurer	30
5.3.3 Framförande	34
6 SLUTSATSER	36
6.1 Talaren	36
6.1.1 Den gode talaren	36
6.1.2 Talets talarorienterade egenskaper	36
6.2 Lyssnaren	37
6.2.1 Talets lyssnarorienterade egenskaper	37
6.3 Talet	38
6.3.1 Talets ämnesorienterade egenskaper	38
6.3.2 Stilfigurer	38
6.4 Framförandet	38
6.4.1 Uttal	38
6.4.2 Kroppsspråk	39
6.4.3 Tid och rum	39
6.5 Stil	39
6.5.1 Språket.....	39
6.5.2 Kläderna.....	40
7 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	41

Källförteckning

Bilagor

1 INLEDNING

Vi lever idag i ett informations- och kommunikationssamhälle. Informationen genomsyrar vårt dagliga liv, och vi tvingas ständigt att kommunicera.

Jag har ett brinnande intresse för ord, språk och språkbruk i allmänhet, och retorik i synnerhet. Min subjektiva åsikt är att såväl det talade som det skrivna ordet missbrukas av många människor idag. Det färgrika och målade språket har i modern tid degenererats, och intresset för språkbruk har mist sin plats i dagens utbildning.

Inför valet av uppsatsämne har jag valt att kombinera detta intresse med ett annat ämne som ligger mig varmt om hjärtat, politik. Den politiska retoriken har haft en central roll genom tiderna. Under vissa perioder har den spelat en viktigare roll än andra. Romarna och de gamla grekerna hade ett särdeles stort intresse av denna vetenskap, och de anses vara de som först utvecklade och praktiserade denna nobla konst.

1.1 Problemformulering

Politik är något som berör hela samhället och samtliga medborgare.

Sverige har under årtionden lidit av ett ökat politikerförakt. Politiken har blivit något som existerar fristående från den enskilde människans verklighet, och "vi-och-dom"-känslan har lett till en ökad alienation mellan befolkningen och politikerna. Politikerförakt är något som för samhällets bästa bör bekämpas med alla medel. Detta ställer större krav på våra folkvalda. En viktig del av lösningen är att de måste bli bättre på att informera och kommunicera, bättre på att minska klyftorna.

Denna uppsats avser att kasta ljus över huruvida en av våra mest framträdande politiker, vår nuvarande statsminister Göran Persson, har utvecklats som kommunikatör. Att kommunicera är ett vitt begrepp, och jag har valt den retoriska aspekten av framförandet som primärt fokus.

Göran Persson har varit svensk statsminister sedan mars 1996, och har på denna post framträtt otaliga gånger i otaliga sammanhang bakom talarstolen.

1.2 Syfte

I denna kommunikationens era, och i tider av nära internationella samarbeten behöver Sverige politiker som är framstående retoriker.

Syftet med denna uppsats är att analysera statsminister Göran Perssons retoriska förmåga i själva framträdandet, och om den har utvecklats eller inte. Jag ämnar att analysera ett antal av Perssons framträdanden mellan 1996 och 2000, för att se hur denna förändring har sett sig. Jag vill också kasta ljus över vår statsministers förmåga att använda sig av retoriska tekniker i sina framföranden.

1.3 Frågeställning

De frågor jag har till avsikt att besvara är hur väl Göran Persson använder sig av retoriska tekniker och verktyg i sina framträdanden i Sveriges riksdags talarstol, och om det har skett någon förändring av detta under den valda tidsperioden. Med denna grundtanke har jag satt upp följande frågor som mina huvudsakliga frågeställningar:

- Hur har Göran Perssons förmåga att använda sig av retoriska verktyg och tekniker i partiledardebatter utvecklats mellan 1996 och 2000?
- Har Göran Perssons stil som talare ändrats, och vari ligger skillnaderna eller likheterna?

Det bör också påpekas att de båda frågorna har många beröringspunkter och i viss grad hänger samman. Jag har dock valt att behandla Perssons stil separat då den retoriska analysen inte appliceras med samma precision på detta område som på andra tekniska aspekter av retoriken.

1.4 Avgränsningar

Göran Persson har som framgångsrik politiker gjort många uttalande och hållit många tal. Tidsmässigt har jag i denna uppsats valt att koncentrera mig på tidsperioden från hans tillträde som statsminister, mars 1996, fram till partiledardebatten i juni 2000. Det är här som Persson tar steget ut i det offentliga rampljuset.

Till skillnad från andra ämnen är gränsdragningsproblematiken inom samhällsvetenskapen mycket komplicerad (Backman, 1998). De problem som jag har stött på i uppsatsens avgränsning är först och främst inom den retoriska sfären.

Jag har valt att koncentrera analysen till Perssons tal och hans retoriska framställning i talarstolen. Jag har dock valt att inte behandla resultaten av hans retorik, då detta skulle innebära omfattande tids- och resurskrävande undersökningar. Politik är också ett mycket komplext område att studera, och det är mycket svårt att dra konkreta slutsatser om vad det retoriska framförandet exakt skulle ha för effekter. Då retorikens övergripande mål är att påverka och övertyga kan det kan vara svårt att skilja retorisk förmåga från dess resultat, men jag anser att man kan göra en bedömning av hur retoriska verktyg och tekniker används utan att halka in på en, i politisk bemärkelse, resultatfokuserad undersökning.

Retoriken behandlar många aspekter av talet. Vanligtvis används en retorisk uppdelning i fem olika stadier; invention, disposition, formulering, memorering och framförande eller i retoriska termer *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria* och *actio* (Rydstedt, 1993). Jag har valt att ha de retoriska aspekterna av talets *actio* som primärt fokus, men bitvis kommer också dess *elocutio* och *memoria* att behandlas i relation till framförandet. Talets *inventio* och *dispositio* faller således utanför frågeställningens ramar, och presenteras endast som förslag till fortsatt forskning. Vilken roll Perssons talskrivare har, om han nu har någon, och vilket inflytande denne har på Perssons retoriska framförande kommer inte heller att beröras i denna uppsats. Likaså har den medieträning som Persson genomgått och vilken effekt det fått, inte studerats i denna framställning.

Politisk retorik lever inte i ett socialt vakuum, utan påverkas i mycket hög grad av vad som sker i samhället och i omvärlden. Denna sociala samtida kontext som styr den politiska retoriken har beaktats, men inte behandlats närmare i denna uppsats.

Då detta är en uppsats i medie- och kommunikationsvetenskap har jag också genomgående försökt att studera ämnets kommunikativa sidor, och inte fördjupa mig i dess lingvistiska särdrag. Det är dock svårt att dra en klar skiljelinje mellan dessa två begrepp, och bitvis kommer språkliga begrepp att beröras. Dessa språkliga begrepp kommer då att behandlas ur en kommunikativ synvinkel.

1.5 Målgrupp

Målgrupp för uppsatsen är generalister, som enligt Backmans (1998) definiering är personer som är något bevandrade i det akademiska landskapet men som saknar expertis inom ämnet, och personer med politiskt och/eller retoriskt särintresse. Backman (1998) hävdar också att man inte kan skriva för två grupper samtidigt, men jag anser att ämnets karaktär kan vara av intresse för ovan nämnda intressegrupper, trots det akademiska upplägget.

I linje med institutionens föreskrifter ses också seminariedeltagarna som en huvudmålgrupp för uppsatsen.

2 BAKGRUND

Göran Persson föddes den 20:e januari 1949 och växte upp i Vingåker som son till en byggnadsarbetare. Intresset för politik väcktes tidigt och redan vid 15 års ålder var han engagerad i SSU. Persson lever för politiken, han har alltid gjort det och kommer alltid att göra det (Isaksson, 1999).

Persson har en gedigen politisk karriär. Som politiker är han uppfostrad i kommunpolitiken. Redan 1977 var Persson ordförande i skolstyrelsen i Katrineholm. Katrineholm och dess kommunala verksamhet skulle fungera som basen för Perssons politiska karriär. 1979 tog Persson steget in i rikspolitiken som ledamot av riksdagen. Denna post hade han till 1984, för att mellan åren 1985-1989 återigen vara verksam som kommunalråd i Katrineholm. Efter detta blev Persson statsråd i Utbildningsdepartementet, och ansvarade för grund- och gymnasieskolan, vuxenutbildning och folkbildningsfrågorna. Efter en kort sejour i Jordbruksutskotten, blev Persson engagerad som talesman i näringspolitiska frågor. 1993 blev Persson tillsatt som vice ordförande i riksdagens finansutskott, och blev samma år också vald till suppleant i socialdemokraternas verkställande utskott. Det är nu som Perssons karriär i rikspolitiken skjuter fart på riktigt. Vid valet 1994 då socialdemokraterna återtog makten, tillsattes Persson som statsråd och chef för Finansdepartementet, en post som han hade fram till mars 1996 då han blev vald till partiets ordförande efter den avgående Ingvar Carlsson. Detta innebar också att han tog över statsministerämbetet. (Regeringskansliet, 2001)

I riksdagens årliga arbete ingår tre allmänna partiledardebatter. De hålls i januari, juni och oktober. Deltagare är de partiledare som har en plats i riksdagen. Vid enstaka tillfällen har partier valt fram partiledare som inte har en plats i riksdagen, och då utses en talesman att föra partiets talan i partiledardebatterna. Ett exempel på detta är dagens centerparti, vars partiledare, Maud Olofsson, inte har en plats i riksdagen, utan det är istället Lena Ek som för partiets talan i talarstolen. De partiledardebatter som studerats är inte uppbundna kring någon specifik politisk fråga, som till exempel utrikesdebatten eller granskningsdebatten är, utan partiledarna får här möjlighet att presentera sin politiska ideologi, och att polemisera med sina partiledarkollegor. Partiledardebatten har en stor politisk betydelse, och partiledarnas framförande bör således ses som en mycket viktig ingrediens i partiets politiska vara eller icke vara.

3 METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

För att öka förståelsen för de resultat som analysen resulterat i, görs här en sammanställning av de tekniker, metoder och tillvägagångssätt som använts.

3.1 Angreppssätt

Handgripligt angreppssätt avser vilka sätt man använder sig av för att samla in data (Wiederheim & Eriksson, 1991). Jag har valt att huvudsakligen skilja mellan sekundär- och primärdata.

3.1.1 Sekundärdata

Att göra ett bra vetenskapligt jobb utan att undersöka vad som skrivits tidigare i ämnet är svårt, för att inte säga omöjligt (Backman, 1998). Sekundärdata är samlat material som inhämtats vid andra undersökningar än den aktuella. Således är sekundärdata inte alltid hundra procentigt applicerbar på den enskilda undersökningens specifika syfte, och bör därför granskas kritiskt och användas i mån av relevans för den uppsatta frågeställningen. Fördelen med att använda sig av sekundärdata är att den inte är lika resurskrävande som insamling av ny data, eftersom den redan är insamlad (Eneroth, 1984).

Den sekundärdata som jag har valt att använda består av främst av artiklar och informationsmaterial från regeringen och riksdagen (såväl elektroniskt som tryckt), samt litteratur inom områdena för retorik, politik, samhällsvetenskap, språkvetenskap och medie- och kommunikationsvetenskap.

Den sekundärdata som hittats har först och främst använts för att få en bättre bild av de fenomen som frågeställningen fokuserar på; riskdagsdebatter, samspelet mellan politik och medier, politisk retorik, men också för att få en bättre inblick i själva undersökningsobjektet; statsminister Göran Persson.

3.1.2 Primärdata

Som primärdata anses det material som insamlats till den aktuella undersökningen (Lundahl & Skärvad, 1999).

Det dokumentmaterial som samlats in inför uppsatsen kommer först och främst från två källor; Statens Ljud & Bildarkiv och regeringens hemsida. Materialet från Statens Ljud & Bildarkiv ligger som grund för de audiovisuellt betingade aspekterna av den retoriska analysen, medan materialet från regeringen är de utskrivna texterna som används som underlag för de övriga delarna i analysen.

3.2 Val av undersökningsmetod

I grund och botten är denna uppsats ämnad att belysa utvecklingen av Göran Perssons framställning som talare i riksdagens talarstol. Analysen är av en tolkande art och fokuserar sig på karaktärsskillnader, nyanser, och egenskaper, och då den ämnar att påvisa specifika kvaliteter hos undersökningsspersonen, känns det naturligt att utgå från en kvalitativ ansats.

Jag har valt att analysera det insamlade materialet med hjälp av ett flertal analysmetoder. Detta för att få en bredare och mer heltäckande analys av det studerade ämnet. De analysverktyg som kommer att vara hörnpelarna i uppsatsen är retorisk och komparativ analys, samt stilanalys. Den retoriska analysen kommer i samstämmighet med frågeställningen att ges något större utrymme i uppsatsen än de övriga analysmetoderna. Dock bör poängteras att även om flera analysmetoder använts, gör

uppsatsen i inga avseenden anspråk på att vara en fullständig analys, utan den behandlar endast valda aspekter av det undersökta materialet.

3.2.1 Retorisk analys

Jag har valt att använda mig av den retoriska analysmetoden som lejonparten av min analytiska ansats. Detta då en grundläggande egenskap hos de analyserade texterna är att de vill påverka och övertyga. Sådan är politikens natur, sådan är retorikens natur.

Opinionsundersökningar i all äran, men det är mycket svårt att presentera direkta resultat inom politisk retorik. Motståndare till detta påstående kanske hävdar att mellankrigstidens Hitler var ett bra exempel på vilka resultat en framgångsrik retoriker kan nå. För all del, men det är samtidigt mycket svårt att direkt knyta resultaten till den retoriska framställningen, utan att beröra andra sociala, ekonomiska och kulturella faktorer. Med den retoriska analysen har jag därför inte för avsikt att påvisa vilka resultat retoriken för med sig, utan snarare om Göran Persson har utvecklats i sin retoriska framställning över tid.

3.2.2 Komparativ analys

Den komparativa analysen avser att förklara olika aspekter av flera texters likheter, skillnader eller samband mellan dem (Hellspong, 2001). Med tanke på den frågeställning som utformats kommer den komparativa analysen att ha en framträdande roll i denna uppsats. Den komparativa aspekten av de analysmetoder som används, är främst ur ett tidsperspektiv; vilka likheter eller skillnader kan vi se *över tid*. Den komparativa analysen kommer således att kombineras med samtliga av de övriga analysmetoderna.

3.2.3 Stilanalys

Hellspong (2001) skriver att en texts stil kan vara personlig till den grad att den blir ett signalement. Inom det talade ordets genre är detta mycket sant. För att undersöka om Göran Persson och hans tal kan vara ett signalement, och om vi kan se någon förändring i detta signalement över tid, har jag valt att också använda mig av en stilanalys.

3.3 Urval

Jag har valt att analysera tre partiledardebatter som Persson har medverkat i under tidsperioden mars 1996 till juni 2000. I valet av partiledardebatter har jag också tagit hänsyn till den tidsmässiga spridningen. Detta för att få någorlunda jämna tidsintervaller och på så sätt närmare kunna följa ämnets utveckling.

3.4 Källkritik

Det största problemet med litteratursökningen var att hitta relevant referenslitteratur för insamlandet av sekundärdata.

Vid insamlingen av sekundärdata har det varit svårt att hitta relevant retoriklitteratur med inriktning på svensk politik. Såväl Johannesson (1990, 1999) som Hägg (1998) behandlar i valda delar svenska politikernas retoriska framställningar som exempel, men går aldrig in på en mer omfattande beskrivning av eller en djupdykning i ämnet.

Även insamlingen av primärdata kan i vissa avseenden betecknas som något begränsad. Med då de dokument som ligger till grund för analysen är antingen videoupptagningar eller utskrifter av orala framställningar anser jag att tillförlitligheten överskrider det faktum att omfattningen kan ifrågasättas.

Allt som yttras i under riksdagsdebatterna skrivs ned av riksdagens stenografer. Dagen efter en riksdagsdebatt utkommer riksdagen med ett tryckt snabbprotokoll, och ett par veckor därefter kommer det slutgiltiga protokollet. Det som står skrivet i protokollet skall så långt som möjligt, ordagrant avspegla det som sagts i debatten. Viss kritik bör dock riktas mot de av riksdagen publicerade protokollen eftersom de enligt Hallberg (1995) skiljer sig märkbart från det talade ordet, ifråga om syntaktiska och lexikala variabler.

4. TEORI

Hela teorikapitlet grundar sig på retoriska teorier, men jag har för åskådlighetens skull valt att dela in teorierna i retoriska egenskaper och retoriska verktyg. Begreppen har många beröringspunkter och hänger obönhörligen ihop, men jag anser det vara centralt att i denna uppsats skilja de båda åt.

4.1 Retoriska egenskaper

Per definition betyder retorik "talandets konst". Det är en uråldrig lära som sägs ha sina rötter i de gamla grekernas samhälle och skolor redan under antiken. Retoriken hade en central roll i den politiska och sociala verkligheten, och utvecklades som ett verktyg att övertala domstolar och folkmassor. Längre var retorik, eller värtalighet, ett viktigt ämne även inom den västerländska utbildningen. Retoriken stigmatiserades dock under modern tid och var länge ett ord som bar på negativa konnotationer. På senare år har retoriken gjort ett återtag in i samhället och studeras flitigt vid såväl utländska som svenska universitet och högskolor.

Retorik har till syfte att övertala och övertyga. Eller närmare definierat, att avsiktligt påverka lyssnaren i talarens avsedda riktning. Hellspong (1992) delar in övertalningen i en inre och en yttre dimension, där retoriken strävar att övertala lyssnaren i tanke respektive att lyssnaren i gärning stödjer retorikerns mening.

4.1.1 Den gode talaren

Enligt den gamle romerske läraren i retorik Quintilianus, sammanfattar hans landsman Cato begreppet på ett bra sätt med den latinska frasen *vir bonus dicendi peritus*. Det första ordet *vir* betyder man. Inom den klassiska retoriken var också retorik så gott som uteslutande en manlig sysselsättning, då den var så nära inorporerad med statsangelägenheter och offentliga uppdrag. *Bonus* betyder god, och inom retoriken kan man närmare beskriva *bonus* med synonymer som rätträdig och dugande, eller som en talares faktiska duglighet som medborgare och människa. Talarens syften ska vara moraliska och hederliga, och han ska inte för egen vinnings skull använda retorikens makt. De två sista orden, *dicendi peritus*, översätts med "skicklig att tala" och är en benämning på talarens förmåga att använda de retoriska teknikerna. Denna tekniska talförmåga ansågs ha tre grundläggande ursprung; *natūra*, talarens medfödda begåvning, *ars*, talarens teoretiska kunskaper om talarkonsten, samt *usus*, talarens praktiska erfarenhet av att uppträda offentligt. Sammanfattningsvis kan man hävda att *vir bonus dicendi peritus* betyder "en rättfärdig man som är skicklig i att tala". (Hellspong, 1992)

4.1.2 Det effektiva talet

För att belysa talets effektivitet kan man göra en uppdelning i tre dimensioner; lyssnaren, talaren och ämnet. Dessa tre dimensioner avser alltså talets förhållande till lyssnaren, talets förhållande till talaren, samt talets förhållande till ämnet. (Hellspong, 1992)

Talets lyssnarorienterade egenskaper. Enligt Cicero, vad gäller talets förhållande till sin publik, har det tre sätt att påverka; genom *docere*, *movere* och *delectare*. Hellspong (1992) översätter dessa latinska termer till att lära, röra och behaga. Cicero kallar dessa tre begrepp *officia oratoris*, talarens plikter. Denna talarens trehövdade plikt i talets förhållande till åhöraren lär Cicero enligt Hellspong (1992) ha relaterat till människosjälens sammansättning av förnuft, vilja och känsla.

Docere har som funktion att vädja till lyssnarens förnuft och att skapa övertygelse genom fakta. Den behandlar och argumenterar saksak. (Hellspong, 1992)

Movére är den aspekt som berör lyssnarens känslor och viljor. Den verkar till att engagera, uppröra och uppvigla lyssnarens känslor i talarens utvalda sak eller hans avsedda inriktning. (Johannesson, 1999)

Delectäre syftar till att behaga, och spelar i likhet med *movére* på lyssnarens känslor. Skillnaden är dock att *movére* uppviglar åhörarens känslor, medan *delectäre* behagar dem. (Hellspong, 1992)

Talets talarorienterade egenskaper. Aristoteles har skilt mellan tre olika egenskaper i talets förmåga att övertyga; *lógos*, *éthos* och *páthos* (Hellspong, 1992).

Lógos står först och främst för själva orden, men är också en aspekt av talarens förnuftsmässiga behärskning över ämnet (Hellspong, 1992). *Páthos* definieras av Hägg (1998) som talarens egna känslor och engagemang som medel för påverkan. *Páthos* står alltså för de känslor som talaren skapar hos sin publik, vilket oftast står i relation till vilket engagemang talaren själv visar (Karlberg & Mral, 1998). Detta engagemang och talarens persona betecknas som talarens *éthos*. Personligt engagemang från talarens sida är viktigt, då det ofta ses som en förutsättning för att engagera och påverka andra. *Éthos* är de egenskaper en talare har att förmedla detta genom sin persona eller personlighet (Hägg, 1998). Det är via sin personlighet och karaktär som talaren har sin främsta förmåga att vinna trovärdighet hos sin publik (Hägg, 1998)

Denna treenighet, *lógos*, *éthos* och *páthos*, är en betydande del av den goda retorikerns egenskaper. Ett god talare bör behärska samtliga dessa aspekter för att kunna göra intryck på sin publik. Enligt Hellspong (1992) ska talet förmedla talarens trovärdighet, påvisa hans goda karaktär och dessutom vittna om talarens brinnande engagemang och personliga övertygelse. Den karaktär som talaren förmedlar är mycket viktig, då det först och främst är trovärdigheten, och inte äktheten, som är avgörande för den retoriska effekten på lyssnaren.

Man kan påvisa vissa samband mellan de talarorienterade egenskaperna och de talarens plikter som behandlades ovan. *Lógos* och *docére* hör samman i det att talarens behärskning leder till en ökad trovärdighet och lyssnaren tar lättare åt sig av de saksäl som presenteras. *Éthos* står i samband med *movére* när talarens personlighet och karaktär gör det lättare att anspela på lyssnarens känslor och underlätelse att med tillförlit följa talarens vilja. *Páthos* kan sammankopplas med *delectäre* när talarens engagemang väcker sympati för såväl talaren som hans ämne. (Hellspong, 1992)

I motsats till Hellspong hävdar Karlberg & Mral (1998) att *éthos* står i förbund med *delectäre*, och att *páthos* har ett samband med *movére*.

Talets ämnesorienterade egenskaper. Talets ämnesorienterade egenskaper kan övergripande delas in i tre huvudkategorier; *argument*, *tropes* och *ornament*.

Argument är de delar som för talarens avsikter och verkar övertygande i talet. De ska också skingra lyssnarens tvivel om ämnet. (Hellspong, 1992)

Tropernas uppgift är att förmedla något mer än ordens vanliga innebörd. De verkar som ett sätt att få lyssnaren att belysa saker ur nya perspektiv och iscensätta nya åskådningar. Hellspong (1992) menar att troperna får lyssnarens verklighetsuppfattning att närma sig talarens. Således har troperna en central funktion i själva framförandet av talet.

Ornament kan ses som en språklig utsmyckning. De har en estetisk funktion, och ska göra talet mer tilltalande för åhöraren. Ett ökat intresse och en större välvilja hos lyssnaren ger talaren en ökad möjlighet att övertala och övertyga. Ornament är också viktiga då de ofta fungerar som koncentrerade budbärare som effektivt biter sig fast i lyssnarens medvetande. Per Albin Hanssons folkhem och dess konnotationer är ett bra exempel på detta.

Även de ämnesorienterade egenskaperna kan kopplas samman med den lyssnarorienterade och de talarorienterade egenskaperna. Argumenten kan således knytas samman med *docére* och *lógos* i en informationsförmedlande funktion, talets bevisföring och talarens sakkunnighet. I den känslolösa, rörande funktionen kan *movére* och *éthos* tillsammans med troperna ses som de huvudsakliga

komponenterna. Slutligen kan ornamenten förknippas med talarens engagemang, *páthos*, och den sociala funktionen, *delectáre* (Hellspong, 1992)

4.1.3 Talsituationens huvuddelar

Den retoriska framställningen innefattar vissa konkreta förutsättningar eller typer av inslag. Man kan skilja mellan en inre och en yttre förutsättning, där de inre står för talaren och lyssnaren, och de yttre för kontexten, eller talets tidsmässiga och rumsliga aspekter.

Lyssnaren. All retorik är riktad mot någon, den har en lyssnare eller mottagare. Framförandet måste vara anpassat till lyssnaren i flertalet avseenden. Det måste vara anpassat till publikens kunskaper, känslor, förväntningar, mognad, behov och känslor (Hellspong, 1992). Enligt Hellspong (1992) har Aristoteles också hävdade att den gode talaren måste vara en kunnig mänskokännare och ha förmågan att se in i åhörarens hjärta, förstå vad som driver hans beslutsfattande och vilka tankar som ockuperar honom, samt vilka stämningar som han upplever.

Det är för talaren också synnerligen viktigt att under talets framförande känna av publikens reaktioner, ta hänsyn till dessa och rätta sig själv därefter. Man måste också vara lyhörd och lystra till åhörarnas behov och anpassa talet efter detta.

Paradoxalt nog är det ofta så att talet hålls inför en publik som är långt ifrån homogen i sina värderingar eller hållningstaganden. Det finns bara en –ism, brukar det heta, och det är egoismen. Egocentricitet är enligt utvecklingspsykologen Jean Piaget ett utmärkande drag hos såväl barn som hos vuxna (Hellspong, 1992). Således är det viktigt för talaren att använda sig av sin empatiska förmåga, och försöka decentralisera; att se med andras ögon (Hellspong, 1992).

Talaren. Inför framförandet är det synnerligen viktigt att analysera sig själv som talare. Vilken ställning man har som talare, vilken relation man har till publiken och vilka kunskaper man som talare besitter i ämnet är frågor som i allra högsta grad påverkar framförandet. Ett tal riktat till kolleger eller vänner är troligen ganska olikt ett tal riktat till chefen eller svärmor, även om ämnet och talarens egen ställning är desamma. Den sociala positionen kan i hög grad styra graden av talarens retoriska handlingsfrihet.

Den framlidne djurpsykologen Carl Jung har gjort en distinktion mellan talarens själv och talarens persona. Med talarens själv avser han talarens egentliga jag, medan persona är den framtoning, stil eller mask som talaren eftersträvar. Hellspong menar att talaren alltid, medvetet eller omedvetet, väljer en persona. Detta ses dels som något positivt, och dels som något negativt av Hellspong. Det kan vara positivt att ha en mask att gömma sig bakom för att kontrollera situationen. Samtidigt kan masken gömma talaren själv till den grad att han inte blir sedd och hörd av åskådarna, och på så sätt förlorar kontakten med och kontrollen över publiken. (Hellspong, 1992)

Inför ett framträdande är det således mycket viktigt att planera sin egen roll som talare lika utförligt som talet i sig.

Tid och rum. I en retorisk situation är det inte bara lyssnaren och talaren som påverkar talets utformning och framförande. Ingen retoriskt framträdande hålls i ett socialt eller kulturellt vakuum, utan det finns alltid yttre omständigheter som påverkar. Tid och rum är två aspekter som inte går att separera från den retoriska situationen.

Såväl *när* ett retoriskt framträdande äger rum, som *hur länge* det varar påverkar hur talet uppfattas i det dynamiska samspelet mellan talare och lyssnare. Antalet gånger ett anförande görs har också inverkan på resultatet.

Den rumsliga aspekten av den retoriska situationen är också synnerligen viktig. Ett exempel på detta är när dåvarande statsministern Olof Palme började hålla sitt åliga tal i Almedalen på Gotland. Från början var detta endast en plats där Palme efter sin årliga semester på Fårön, gav ett ideologiskt

framförande av sina politiska värderingar. Senare utvecklades Almedalen till att bli en arena för en tungviktsmatch mellan flertalet partiledare. Något som kanske förbisågs av Palmes motståndare var att man i Almedalen hamnade i en retorisk situation där man, redan innan retoriken började vira över åhörarna, fann sig i ett underläge. Detta var Palmes hemmaplan. Han hade ett rumsligt övertag. Palme var så djupt förknippad med Almedalen att denna plats hade ett symboliskt samband med honom som person, och således också till de socialdemokratiska ideologiska framföranden som han brukade hålla här.

4.2 Retoriska verktyg

Med de retoriska verktyg menas de tekniker som återfinns i retorikens teorier. Samtliga tekniker som presenteras här nedan har en betydande anknytning till talets framställning.

4.2.1 Stil

I retoriken är stil sättet på vilket det skrivna eller talade ordet framställs (Rydstedt, 1993). De två viktigaste aspekterna av en talares stil är språkbruket och klädseln. Nedan kommer dessa att belysas under var sin underrubrik.

Språket. En del i det förberedande arbetet är vad man på latin kallar *elocutio*, eller den språkliga utformningen. Dess huvudsakliga plats ligger i utformandet av talet, men då det till mångt och mycket också färgar själva framförande har jag valt att behandla detta som en del i analysarbetet.

Hellspång (1992) skriver att en medveten retoriker drar nytta av stilen retoriska betydelse och använder detta ändamålsenligt för att stödja sitt retoriska syfte.

Stilen är mannen, skriver Johannesson (1990). Valet av stil måste relateras till den retoriska situationen och den retoriska uppgiften. Talaren väljer medvetet eller omedvetet att framföra talet på ett visst sätt eller på ett särskilt manér. Det är detta som i grund och botten utgör talarens stil. Ordet stil kommer från grekiskans *stilus*, som härstammar från en liknelse mellan stil och en skrivares ritstift. Liksom ritstiftet sätter stilen sin egenartade prägel på det som produceras (Johannesson, 1990).

Stilen verkar på olika plan i talet. Hellspång menar att talarstilen genomsyrar alla aspekter av talet och kan således ses som ett överordnat beslut. Valet av stil får även konsekvenser för de språkliga aspekterna, exempelvis i ordvalet, i meningsuppbyggnaden och i menings-sammansättningen. Också talets ämne påverkas av talarstilen. (Hellspång, 1992)

Talarstilens har betydelse för samklangens mellan de olika delarna i talet. En mer underliggande retorisk effekt som valet av stil innebär är att man genom att välja en viss stil också pekar ut den typ av retorisk situation där stilen passar. Stilen och situationen står således i relation till varandra. Hellspång (1992) menar också att stilen har en stor inverkan på hur orden uppfattas av lyssnaren. Det är därför mycket viktigt att veta vad en viss stil kommunicerar och vilka konnotationer den drar med sig. (Hellspång, 1992)

Stilen har också en *expressiv* dimension (Hellspång, 1992). Den avslöjar vem talaren är inför lyssnaren och vilken relation talaren har till ämnet. En talare som inkluderar mer av sin personlighet och egna erfarenheter förtydligar den expressiva dimensionens subjektivitet. Hellspång sammanfattar stilens relevans för talet väl när han säger att:

"Eftersom publikens intryck av dig kan avgöra talets framgång är stilens expressiva sida av stor retorisk betydelse."

Hellspång, 1992, s.103

Det är viktigt för talaren att anpassa alla aspekter av sin talarstil till såväl publiken som ämnet. Man brukar dela in stilbegreppet i tre övergripande stilmått; högstil, mellanstil och lågstil. Denna uppdelning relateras till talsituationens sociala prestige. (Karlberg & Mral, 1998)

Den estetiska stildimensionen behandlar hur lyssnaren upplever talet, och analyserar språkets fysiska egenskaper, exempelvis rytm, röstläge och gester (Hellspong, 1992). Även i denna stildimensionen måste stilen noga anpassas till talets retoriska syfte.

Kläderna. Även klädseln har en kommunikativ kraft, och har därför också betydelse för det retoriska framträdandet. Klädseln har ett direkt samband med talarens *étos*, och paradoxalt nog kan man hävda att klädseln talar innan ordet, då det är mycket sällan en talare börjar framträdandet innan han finner sig framför sin publik. Ur en trovärdighetssynvinkel är det alltid bättre att vara alltför uppklädd än att vara alltför vardagligt klädd. Kläderna deklarerar ju vår sociala ställning i samhället (Johannesson, 1990). Hägg (1998) menar att förhållandet följer principen *"ju prydligare, desto trovärdigare"*, men tillägger samtidigt att det alltid finns undantag från denna regel. Rydstedt (1993) menar att klädseln skall vara så prydlig och korrekt som möjligt, men att man samtidigt ska vara aktsam mot att ha en alltför strålande grannlåt.

Det medför en retorisk effekt att, i såväl tal som i klädsel, inte stämma in i den förväntade rollen man har som talare (Hägg, 1998).

4.2.2 Stilfigurer

En bra talare hittar alltid nya formuleringar för att uttrycka sina tankar eller värderingar. Denna egenskap grundar sig i att det retoriska framträdandet bör använda sig av ett språkbruk som biter sig fast i lyssnaren; ett språk som koms ihåg. Talaren måste locka eller tvinga publiken att lyssna (Johannesson, 1999)

Stilfigurerna verkar för att förstärka det retoriska framförandet. De tre övergripande sätten att göra detta är genom upprepningar, variation och stegring. Det finns olika retoriska tekniker för att uppnå detta. Inom retoriken skiljer man vanligtvis mellan *tropor* och *ordfigurer* (Johannesson, 1990). Gränsen mellan de båda typerna är bitvis vag, men övergripande är det så att troperna vänder på ordens betydelser för att skapa en ny innebörd (från grekiskans *tropos* som betyder vändning), medan ordfigurerna grundar sig på variation och anpassning (från latinets *figura* som betyder yttre form eller gestalt). (Johannesson, 1990)

Johannesson sammanfattar ordfigurernas och tropernas retoriska mål mycket väl när han skriver att:

"Retorikens mål är nu att beskriva och analysera de latent möjligheter i språket som exempelvis figurerna erbjuder, så att man medvetet kan utnyttja dem i skilda situationer."

Johannesson, 1990, s.154

Här nedan följer en schematisk redogörelse med kortfattade förklaringar av de retoriska tekniker som berör ordfigurer och tropor. Det bör också tilläggas att detta är ett urval av existerande ordfigurer och tropor som är relevanta i den specifika talsituation som undersökningen avser att behandla. Detta urval bör inte på något sätt ska betraktas som en heltäckande redovisning av samtliga befintliga ordfigurer och tropor. Då det finns en uppsjö av oerhört detaljerade lingvistiska funktioner för såväl ordfigurer som tropor, har jag valt att göra en övergripande presentation av begreppen.

I retoriken är det vanligt att man skiljer mellan ordfigurer och tankefigurer. Men då dessa ofta har innebörder som kan hänvisas till båda kategorier, har jag valt att behandla dem som ett sammanslaget begrepp; **ordfigurer** (Rydstedt, 1993).

Inom retoriken finns två grundläggande kategorier av ordfigurer; en som betyder utvidgning, förstoring, stegring, och en som betyder att förkorta, förtäta de språkliga uttrycket (Johannesson, 1990) En av de vanligaste och mest framgångsrika teknikerna för att åstadkomma detta är upprepning (Hellspong, 1992). Det största problemet med upprepningar är att de lätt blir uppenbara och urvattnade. Därför har retoriken arbetat fram olika ordfigurer för att på ett mer estetiskt, målade och dynamiskt sätt använda upprepningens genomslagskraft. Vanligtvis tillför också ordfigurer språket en rytm (Johannesson, 1990). Nedan följer kortare beskrivningar av de ordfigurer som har använts i analysen.

- **Identisk upprepning**

Denna form av upprepning är den enklaste, och arbetar med upprepningar av identiska formuleringar som används på olika ställen i talet. Identisk upprepning underlättar för lyssnaren att följa talets röda tråd. Flertalet upprepningar tätt inpå varandra ger enligt Hellspong (1992), vid korrekt användning, en extra emfatisk effekt.

- **Parafra**

Då en identisk upprepning riskerar att uppfattas som monoton eller mekanisk, kan det vara lämpligt att parafra uttalandet. En parafra är en omskrivning av en huvudtanke i andra ord. Hellspong (1992) menar att en parafra är en varierad upprepning, där en språklig omskrivning av samma innehåll används.

- **Pleonasm**

Pleonasm är en form av upprepning som kan liknas vid ett eko där man upprepar ett ord i samband med en synonym, till exempel "lätt och ledigt" och "klart och tydligt". Denna upprepning av till synes onödigt information uppfattas lätt av lyssnaren som ett språkligt ornament och får en målerisk språkeffekt. En allt för flitig användning av pleonasmer kan leda till att talets huvudtanke urvattnas och att språket uppfattas som redundant. (Hellspong, 1992)

- **Allusion**

En teknik av upprepning är allusioner, vilka anspelar på andra tal eller tankar. Man brukar skilja mellan öppna och dolda allusioner. I en öppen allusion föregås den egna huvudtanken av ett citat från källan, medan en dold allusion anspelar på ett outtalat citat. Allusionernas retoriska effekt är att de bidrar till att legitimeras talarens uttalanden. (Hellspong, 1992)

- **Parallellism**

När talaren uttrycker samma huvudtanke i samma meningsbyggnad, men med olika lexikala formuleringar använder han sig av en upprepningsteknik som kallas för parallellism. Denna form av upprepning är att understryka vikten av och förstärka talarens huvudtanke. (Hellspong, 1992)

- **Anafor**

En annan form av parallellism är att börja en serie meningar eller grammatiska satser med samma inledande fras. Detta ger en mycket kraftfull verkan på lyssnaren som leds in i ett led av liknande information med successivt förstärkande effekt. (Hellspong, 1992)

Ett av de mest kända fallen av användandet av anaforer är Martin Luther Kings ofta citerade tal framför Lincon Memorial den 28:e augusti 1963, där han börjar nio meningar i rak följd med "*I have a dream...*".

Om en serie meningar i stället slutar med samma fras, brukar man kalla detta epifor (Johannesson, 1999). När anaforer och epiforer kombineras brukar man kalla detta komplexion (Rydstedt, 1993)

- **Alliteration**

En viktig del av den retoriska framförandet är den estetiska språkaspekten. Inom litteraturen är det vanligt att man använder sig av ordkombinationer som har samma inledande fonem. Detta kallas alliteration. Alliterationens mest framträdande retoriska effekt är dess utsmyckning av språket, vilket ofta gör att dessa formuleringar biter sig fast i lyssnarens medvetande. (Hellspång, 1992)

Ibland betecknas alliteration som ett rent ornament, men det har också en funktion som ordfigur, och det är i denna betydelse som begreppet behandlas i denna uppsats.

- **Klimax**

Klimax (grekiska för stege, trappa) är en mycket kraftfull retorisk teknik som fungerar som en successivt stegrande stilfigur (Johannesson, 1990). När anaforer och upprepningar används är det retoriskt riktigt att lägga den huvudsakliga tanken eller starkaste argumentet sist. På så sätt uppstår den stegrande effekten som kallas klimax. Klimax binder samman leden och förstärker deras uttryckskraft successivt. (Hellspång, 1992)

Det finns alltid ett enkelt och rakt sätt att uttrycka sig. Johannesson (1990) menar att retorikern för att vinna lyssnarens intresse och uppmärksamhet ibland måste uttrycka sig med ett mer måleriskt manér. Ett sätt att göra detta är att använda sig av bilder eller tankefigurer, så kallade **troper**, som står i kontrast till de ordfigurer som presenterats ovan. Bilder har en speciell egenskap i att styra människor och är således ett mycket effektivt vapen för att påverka och övertyga (Johannesson, 1990). Nedan följer kortare beskrivningar av de troper som använts i analysen.

- **Metafor**

Stilfiguren att beskriva verkligheten med hjälp av ord vars egentliga betydelse är något helt annat, kallas för metafor. Metaforen har en central betydelse i den retoriska framställningen. Den hjälper lyssnaren att förstå verkligheten med hjälp av en liknelse som är sammanpressad till den grad att den nämnda tar samma egenskaper som det omnämnda (Rydstedt, 1993). Talaren kan med metaforer måla upp positiva eller negativa bilder för lyssnaren genom att relatera talet till redan etablerade områden. Att skapa dessa bilder kan också hjälpa talaren att konkretisera mer abstrakta fenomen och på så sätt bättre åskådliggöra dessa för åhöraren. Metaforer har också den förmågan att de på ett indirekt sätt framställer talarens värderingar och åsikter, vilket gör det svårare för motståndare att bemöta dessa (Hellspång, 1992).

Metaforen anspelar på ordens konnotationer, sätter dem i nya sammanhang och förenar två, ibland, vitt skilda begrepp (Johannesson, 1990). Effekten blir att talet blir mer spänningsfyllt och att lyssnaren engageras mentalt.

- **Besjälning**

Denna typ av metafor anspelar på lyssnarens inlevelse och engagemang. Besjälning fungerar som så att den ger abstrakta aspekter av talet mer konkreta och mänskliga attribut. Denna stilfigur grundar sig i människans strävan att tillskriva döda ting mänskliga egenskaper. Den retoriska effekten av besjälning är att talets substans upplevs som mer levande. (Hellspång, 1992)

- **Jämförelse**

Om metaforen fungerar på ett mer underförstått plan är jämförelsen en mer uttalad liknelse, till exempel ”stark som en björn” eller ”slug som en räv”. Jämförelsen har två uttalade led; det belysta, sakledet, och det belysande, jämförelseledet (Hellspong, 1992)

- **Allegori**

En allegori fungerar i likhet med en metafor som att beskriva något med hjälp av underförstådda liknelser. När en metafor utvecklas till en mer omfattande berättelse brukar man beteckna den som en allegori. Flertalet detaljer ur historien tolkas och bildar en sammanhängande flerdimensionell liknelse (Johannesson, 1999) Liksom metaforer och besjälning, hjälper allegorier till att förtydliga och konkretisera abstrakta företeelser. En, för talaren positiv, retorisk effekt av allegorin är att talaren har lämnat ifrån sig det fulla ansvaret då tolkningen helt ligger hos lyssnaren (Hellspong, 1992).

- **Metonymi**

När talaren låter en del av något stå för helheten brukar man tala om metonymi. Ordet betyder ”namnbyte” på grekiska. Det utvalda objektet används med sin egentliga betydelse, utan agerar som en symbol för något annat som kan förknippas direkt med objektet. På grekiska heter detta *synékdoke* och på latin *pars pro toto*, delen istället för helheten. (Johannesson, 1990)

Ofta är delen mer konkret än helheten och innefattar större, mer komplicerade koncept och alla konnotationer och abstrakta aspekter som den innefattar. Metonymi har en stark retorisk effekt i det avseende att den bygger på ett samspel mellan talare och lyssnare, eftersom lyssnaren kompletterar den uttalade delen med den outtalade helheten. (Hellspong, 1992)

- **Hyperbol**

När en talare använder sig av uttalanden som är demonstrativt överdrivna eller inte korrekt överensstämmer med de konventionella uppfattningarna, använder han sig av den stilfigur som kallas hyperbol (Johannesson, 1990). Hyperbolen har en retorisk stegringseffekt och har samtidigt en dramatiserande effekt på framförandet. Hellspong (1992) menar att hyperbolen gör *stenar till klippblock och det lilla obehaget till en katastrof*. En av riskerna med att använda sig av hyperboler är att de lätt blir urvattnade och att de mister all funktion om överdriften automatiskt avkodas till sin verkliga innebörd av lyssnaren (Rydstedt, 1993).

- **Litotes**

Motsatsen till hyperbol är litotes. I litotesen tar talaren till i underkant, banaliserar eller underdriver för att låta lyssnaren tolka vad det egentliga budskapet är. I likhet med hyperbolen kan litotesen ha en förstärkande effekt och skapa en kontrastverkan (Rydstedt, 1993).

- **Antites**

En vanlig teknik för att ge ett uttalande en ökad emfasisk klang är att ställa huvudtanken mot dess motsats. Denna tankefigur kallas vanligen antites. Antitesen påvisar kontrasten mellan talarens värderingar och motståndarens. Som retoriskt verktyg är antitesen väl skapt för att slå på sin egen trumma och tysta motståndarens på en och samma gång (Hellspong, 1992). Antitesen tvingar också lyssnaren att välja sida när två scenarion målas upp emot varandra (Johannesson, 1999).

4.2.3 Framförande

Demosthenes lär ha på frågan om vad som var det viktigast i hela talekonsten ha svarat ”Framförandet... framförandet och framförandet” (Johannesson, 1990). Själva den retoriska framställningen är en av de absolut viktigaste aspekterna av det retoriska talet. Det är i framförandet som resultatet av allt förberedande arbete visar sig.

När man inom retoriken brukar prata om *actio* (framställandet) skiljer man ofta mellan två olika delar; uttalet eller *pronuntiatio*, och kroppsspråket.

Uttal. En central del av det retoriska framträdandet är *pronuntiatio* – handlingen att tala. Hur *pronuntiatio* påverkar talet beror dels på vad som sägs, och dels på hur det sägs. (Hellspong, 1992)

När det gäller vad som sägs i talet och hur detta sammanflätas, pratar man ofta om tre olika metoder; totalmemorering, extemporering och improvisation.

Totalmemorering syftar till att talaren har en färdigproducerad text och läser innantill, antingen från ett manus eller direkt från minnet. En fördel med detta är att risken för tvekan och förvirring minimaliseras. Men å andra sidan får en talare som använder sig av totalmemorering ofta sämre kontakt med åhörare, och talet blir lätt ospontant och alltför riktat.

En alternativ metod till totalmemorering är den så kallade extemporeringen. Extemporering innebär att talaren memorerar eller följer uppskrivna stolpar eller anteckningar. Detta leder till att talaren blir mer aktiv i samspelet med publiken och det ger större utrymme för utsvängningar eller plötsliga infall. Givetvis kan dessa två modeller kombineras i framförandet, där valda delar av talet är totalmemorerade, medan andra följer en extemporering. (Hellspong, 1992)

Den tredje metoden är den friaste av de tre; improviseringen. Här är talaren oförberedd och talar helt fritt. För en ovan talare kan improvisation kännas obehagligt och nervöst. Upplägget och argumenteringen riskerar att bli röring och osammanhängande i ett improviserat framförande, men fördelen kan vara att det blir spontant och att samspelet mellan talare och lyssnare obehagligen står i centrum. (Hellspong, 1992)

En bra röst är naturligtvis en synnerligen viktig komponent i ett retoriskt framförande. En vältränad röst ska vara smidig, fast, mjuk, klar och ren, och varken tankar eller tal får bryta den muntliga framställningens flyt och rytm (Johannesson, 1999). Talarens ska givetvis inte tala för lågt eller mumla, utan, i den mån den retoriska situationen kräver det, använda sig av ett starkt och bestämt röstläge. Han ska heller inte tala för fort eller låta sin dialekt försvåra lyssnarens möjligheter att till hundra procent ta del av talets innehåll. Varje ord och varje stavelse måste obönhörligen uppfattas korrekt av lyssnaren (Johannesson, 1990). Enligt den gamla retoriken ska talet vara rent, klart, utsmyckat och passande (Johannesson, 1990). Rösten bör också på ett tillfredsställande sätt förmedla talarens känslor och engagemang till lyssnaren. Rösten bör också anpassas till den retoriska situationen och talets innehåll. Om målet med framförandet är att prisa och lovorda bör rösten smeka och behaga, medan ett allt tyngre och auktoritärt röstläge med fördel används om talet ämnar att råda, lova eller förmana (Johannesson, 1990)

Hellspong (1992) menar att det är viktigare att en röst är levande och engagerande än att den är vacker. Den personliga touchen är också ett viktigt röstelement, då ett alldeles för konstruerat röstläge ofta begränsar talets möjligheter till spontanitet.

Kroppsspråk. Lika viktigt som de auditiva talfunktionerna är det visuella uppträdandet. Kroppsspråket förmedlar hur talaren mår och vem han är, men det kan också användas för att ge talet extra utsmyckning och retorisk effekt (Rydstedt, 1993).

Talarens kroppsspråk innefattar hur talaren förflyttar sig och placerar sig i rummet, var han låter blicken falla, hållning, gester, miner, mm. Att behärska denna del av *actio* är viktigt då det hjälper dig att förstärka talets retoriska verkan. Kroppsspråket kan hjälpa talaren i flertalet avseenden, bl. a

genom att fånga publikens intresse och få kontakt med lyssnaren (Karlberg & Mral, 1998). Med hjälp av den fysiska framställningen kan talaren såväl skapa närhet som distans till sin publik.

Kroppsspråket vittnar också om talarens personlighet, och kan således sägas vara sammankopplat med *ethos*. (Hellspong, 1992)

Som talare kan det vara fördelaktigt att under talets gång röra på sig, lugnt och måttfullt. Detta leder till en mer behagfull framställning. (Rydstedt, 1993)

Även användandet av fysiska ting kan inkorporeras i kroppsspråket. Att ständigt hantera glasögonen, fingra på en penna eller peka med en pekpinne har en slags trygghetsfunktion, och fungerar som ett slags stöd åt talaren (Hägg, 1998).

Talarens gestikulering bör vara varierande och måttfull. Gester fångar lyssnarens intresse, men kan också avskräcka honom (Hägg, 1998). En talares gester understryker ord, utvecklar tankar och ger stöd i konkretiseringar av abstrakta fenomen. Man brukar i retoriken dela in gesterna i fem övergripande kategorier; emblem, illustrationer, känslomässiga signaler, regulatorer och adaptorer. (Hellspong, 1992)

Emblem är tecken som liknar ord och har en allmängiltig betydelse i samhället. V-tecknet för seger, är ett typiskt emblem. (Hellspong, 1992)

Illustrationer belyser och befäster ordens betydelse. Det finns olika typer av illustrationer; *batonger*, användes för att understryka ord eller markera rytm, *ideografer*, konkretiserar abstrakta fenomen, *deiktiska gester*, pekar ut saker i rummet eller fantasin, *spatialar*, markerar rumsliga relationsförhållanden, *kinetografer*, imiterar rörelser, samt *piktografer*, beskriver yttre form. (Hellspong, 1992)

Känslouttryck är gester och kroppsspråk som kan relateras till talarens känslomässiga anspelning till det han talar om (Hellspong, 1992).

Med hjälp av regulatorer styr talaren förhållandet mellan honom och lyssnaren. Det mest subtila sättet att göra detta är med ansiktsuttryck och miner, men även andra aspekter av kroppsspråket kan fungera som regulatorer. Med ett uppsträckt pekfinger menar talaren "Lyssna noga nu, det här är viktigt!" (Hellspong, 1992). Ett bra exempel på detta är hur Bill Clinton ofta med ett viftande pekfinger förmedlar just detta (Hägg, 1998).

Adaptorer är gester som förlöser de inre spänningar eller den nervositet som talaren upplever. Hellspong (1992) beskriver adaptorer som *kroppens sätt att anpassa sig till en stressituation*.

Det bör också nämnas att gestikulering i mångt och mycket är kulturellt betingat, det vill säga att kroppsspråket bör anpassas till talets sociala och kulturella kontext (Hägg, 1998).

5 ANALYS

För att åskådliggöra resultaten av analysen av de enskilda debattanförandena har jag valt att presentera dessa individuellt i kronologisk ordning. Jag har också gjort en uppdelning av de viktigaste verktygen jag har använt mig av för den retoriska analysen, och presentationen nedan avser att följa denna uppdelning.

Till den retoriska analysen av ordfigurer och troper har jag valt att inte räkna in politiska begrepp vars betydelser är konventionella uppfattningar som är väl grundade och accepterade i samhället, exempelvis att räntan stiger, kronan faller, att högern betyder de anti-socialistiska partierna och att partiledarna står som metonymier för sitt partis politik.

Analysen är uppdelad i tre huvudrubriker; stil, stilfigurer och själva framträdandet. Under varje huvudrubrik analyseras centrala retoriska begrepp separat. Samma uppdelning kommer att appliceras på samtliga tre framförande.

5.1 Debatt 1996-03-27

Debatten är den första Göran Persson deltar i som statsminister, och övriga deltagare är Lars Tobisson (m), Alf Svensson (kd), Lars Leijonborg (fp), Gudrun Schyman (v), Olof Johansson (c) och Birger Schlaug (mp). En utskrift av Perssons anföranden i debatten hittas i bilaga 1.

5.1.1 Stil

De två viktigaste aspekterna av stilen är språket och kläderna. Den språkliga stilanalysen tar endast hänsyn till de stildrag som kan återfinnas i texten, och inte de som tar sig form i själva anförandet. Av de båda underrubrikerna läggs större tyngdpunkt på språket än på kläderna.

Språket. Perssons stil uppfattas som tung och koncentrerad. Tonen är saklig och argumenterande, och texten framställs som hackig och omelodisk. Användandet av stilfigurer och retoriska tekniker är sparsam, och således blir stilen enkel, lakonisk och något färglös.

Innehållet i texten är mer konkret än abstrakt, och den behandlar oftast greppbara reella företeelser. Det är sällan att framförandet utmanar eller eggjar fantasin. Innehållet uppfattas lätt också som statistiskt eller handlingsfattigt. Stilen är mycket exakt vilket lämnar mycket litet utrymme för tolkningar. Exakthetens framträdande drag är mycket på bekostnad av stilens sinnlighet, stilens verbalt måleriska effekt.

Stilen är mestadels monologisk, men med inslag av dialoger. De gånger Persson tilltalar någon är det först och främst partiledarna för de större riksdagspartierna som är motparten. Men enligt de debattregler som svenska riksdagen följer, är det givetvis så att även denna form av dialog inte är en direkt tvåvägskommunikation, utan svar på tilltal kommer först i nästa replikinlägg. Således kan den kanske ses mer som monologisk än som dialogiskt. Stilen är också mycket formell och byråkratisk. Persson tar tydligt avstånd från lyssnaren och påvisar ofta skillnaderna mellan de representerade partierna i kammaren. Detta ger ett distanserat intryck, men paradoxalt nog ger Persson också ett intryck av att vara agiterande och på gränsen till verbalt aggressiv i sina debattinlägg när han kritiserar och polemiserar med sina motståndare. Denna kraftfulla stil verkar för att anpassa lyssnaren till talaren, och inte tvärtom.

De olika stildragen inom texten samverkar dåligt, och det känns onaturligt när Persson från att ena sekunden läsar upp andra partiledare för att i nästa dämpa rösten och verka ödmjuk och förtroendeingivande inför publiken.

Framförandets kontext har inverkan på Perssons stil, medvetet eller omedvetet. Vid

framförandet har Persson precis tillträtt posten som statsminister, och är således ovan i rollen. Bilden av honom som finansminister hänger kvar vid honom, och det finns många tvivel om han ska klara av den nya rollen. Detta gör att Perssons stil är stenhård. Han måste bevisa att han är man nog för uppgiften. Denna tuffhet gör också att hans ödmjuka sida åsidosätts för att ge mer utrymme åt lokomotivet Persson. Det gör sig gällande såväl i Perssons persona som i hans språkliga stil.

En talares stil är hans signalement, och den formar till mångt och mycket också hur lyssnaren uppfattar talarens karaktär och persona. Således är det inte konstigt att Persson upplevdes som okänslig, självgod, arrogant och hårdhänt. Det är dessa kvaliteter som hans framförande framhäver.

Kläderna. I politik är det mycket sällan man ser manliga deltagare iklädda något annat än kostym. Detta verkar vara den politiska uniformen. Möjligen beror detta på, som Hägg (1998) uttrycker det, att ju mer välklädd en talare är ju trovärdigare anses han vara.

Persson framträder 1996 i en mörkblå kostym och vit skjorta. Slipsen är beige, brun och grå. Glasögonbågarna är mörka och glaset något tonat.

Perssons klädstil är korrekt och neutral, och han är på inget sätt uppklädd. Helhetsintrycket av klädseln är att Persson försöker att passa in och inte på något sätt låta någon ifrågasätta hans person genom valet av klädstil.

5.1.2 Stilfigurer

Här nedan redovisas de ordfigurer och troper som Persson använder sig av i sitt anförande 1996. Under begreppen *ordfigurer* och *troper* analyseras texten efter de retoriska tekniker som presenteras under respektive rubrik i teorikapitlet. Endast de tekniker som förekommer kommer att behandlas.

Ordfigurer. De ordfigurer som har en mest framträdande roll i Perssons framförande är identiska upprepningar, pleonasmer och anaforer. Men även parafrafer och allusioner återfinns.

• Identiska upprepningar

I partiledardebatten 1996 använder sig Göran Persson av ett antal identiska upprepningar. Det är främst inom politiska frågor som dessa upprepningar förekommer. De frågor som tar upp större delen av framförandet kan härledas till ekonomi och arbetslöshet. Göran Persson vill *pressa tillbaka arbetslösheten* genomgående i texten, och han nämner också *välfärdssamhället*, *välfärdspolitiken* och *hög inflation* på flera ställen i framförandet. En del pleonasmer återkommer också flertalet gånger i debatten (se nedan).

• Parafrafer

Göran Persson parafraferar en hel del i talarstolen under partiledardebatten. De används först och främst i negativa kontexter. Ofta kombineras också dessa parafraferingarna med anaforiska inslag.

Vi är rika, men vi är inte så rika att vi kan missköta våra offentliga finanser eller missköta vår ekonomi. (17-18)

• Pleonasm

Pleonasmer förekommer frekvent i Göran Perssons anförande. Främst är det dock upprepningar av enskilda pleonasmer som gör att de kan betecknas som ofta förekommande. Ett exempel på detta är:

...jämsällldhet och jämlighet... (85)

- **Allusion**

I en debattreplik riktad mot vänsterpartiets partiledare, Gudrun Schyman, använder sig Persson av vad man inom retoriken brukar kalla en allusion, där Persson anspelar på något som Lenin har sagt. Eftersom det i framförandet är klart uttalat vilken person och vilken tanke som Persson åkallar, kan detta ses som en öppen allusion.

Och för att riktigt övertyga fru Schyman; gå till Lenin, och lyssna till vad han sade en gång tidigt! Det främsta hotet mot revolutionen, sade Lenin, är inflationen. Med det menade han naturligtvis att när vanliga människor såg sin köpkraft försvinna utan att de fick någonting för de pengar de hade i plånboken, så vek också framtidstron, optimismen och tilltron till samhället. (334-339)

Detta är dock det enda fallet av allusion som förekommer i Perssons framförande, och således bör Perssons användande av allusioner ses som begränsad.

- **Parallellism**

De fall av parallellism som hittas i Perssons anförande är få till antalet, och har antingen bekräftande emfasisk funktion eller återfinns i ifrågasättande sammanhang.

Men om det nu är så att vi inte har några lösningar, inte har några svar, inte är något alternativ i svensk politik, varför då denna enorma koncentration av uppmärksamhet på det socialdemokratiska partiet och vår kongress? (157-159)

- **Anafor**

Persson använder sig flitigt av anaforer i talarstolen. Intressant att notera är dock att de anaforerna som Persson använder sig av återfinns i huvudanförandet, men inte i replikerna. Troligen är Perssons huvudanförande mycket bättre förberett än de repliker som läggs fram i debatten. Detta kan betyda att användandet av anaforer är något som Persson inte använder sig av i mer spontana talarsituationer, utan att det är en inlärd och upptränad teknik.

Anaforerna hittas först och främst i två olika sammanhang, där de har något olika retoriska funktioner. De återfinns i stycken där Persson argumenterar i politiska frågor, där han vill understryka fördelarna med den egna politiken, eller nackdelarna med motståndarnas.

Det hindrar att gamla människor har det bra, det hindrar att den som är arbetslös känner trygghet, det hindrar att den som är sjuk har en bra försäkring. Det skapar inte drivkraften, det skapar inte incitament, säger man. (174-177)

Persson använder sig också av anaforer där han helt enkelt upprepar ett centralt ord i denna delen av anförandet, ofta med endast ett ord. Här fungerar anaforen som en slags sammanfattande och upprepande av den huvudtanke som framställs.

Vi socialdemokrater är övertygade om att i omställningen till ett ekologiskt hållbart Sverige ligger nya möjligheter till arbete och nya utmaningar för de många människorna. Den rymmer ny produktionsteknik och ett nytt sätt att hantera råvaror, kretslopp som skall slutas, nya transportlösningar och en ny energiförsörjning – nytt, nytt, nytt! Där det nya finns och växer kommer också arbetstillfällena och välbästandet. (60-65)

Troper. De troper som utmärker sig i Perssons tal är användandet av metaforer, besjälning och metonymi. Utöver detta använder Persson sig av troper som hyperboler och antiteser.

• **Metafor**

Metaforen är den trop som Persson flitigast använder sig av i riksdagens talarstol. De metaforer som Persson frekvent använder sig av är av något olika slag, och jag har försökt att särskilja de vanligaste kategorierna från varandra.

Persson använder sig ofta av mindre måleriska metaforer som används i allmänt språkbruk eller vardagsspråk.

Om könet hade varit avgörande för hur statsfinanserna skötts, kan vi ju säga att vi har facit i handen. (72-73)

Det händer också att Persson använder sig av mer livliga och mer talande metaforer som lämnar mer åt fantasin.

Alf Svensson fortsätter att sjunga med änglarna. (4)

Ett intressant drag hos Perssons bruk av metaforer är att ofta kommer metaforerna inte från Persson själv, utan har sitt ursprung i motståndarnas uttalanden. På så sätt tar Persson över metaforen, och ofta också vänder den mot motståndaren ifråga till sin egen fördel.

Det är husmanskost i kokboken, Gudrun Schyman. Det är kanske en nyhet, men välkommen att smaka. (357-358)

• **Besjälning**

De former av besjälning som förekommer i Perssons framförande är, liksom metaforerna, ofta konventionellt accepterade uttryck. Detta gör att besjälningen i sig ter sig utvattnad och den retoriska effekten av detta är minimal; publiken reagerar inte ens på besjälningen.

Persson ger ofta liv till abstrakta eller komplicerade fenomen, och hävdar att de *härjar, tror, mm*. Då Persson med sin livgivande förmåga har besjälade inflation, arbetslöshet och marknaden, fortsätter han med att beskriva sin kamp emot dem med uttryck som *pressa tillbaka, släppa loss* och *tillbakapressa*.

Det var ett väldigt tufft besked som Tobisson lämnade i senare delen av sin replik, att inte ens marknaden tror på kärnkraften. (199-200)

• **Metonymi**

Metonymi förekommer bitvis i Perssons tal.

De gånger han använder metonymier pratar han om *de svaga* i bemärkelsen de som har det sämre ställt ekonomiskt och *de starka* i dess motsats (18-20).

Persson använder sig också av metaforer som metonymier. När han pratar om att politikerna har *kommit till Stockholm* (31-32) menar hur de folkligt förtroendevalda är en del av nationella maktutövandet som ju är förlagt till riksdagen i Stockholm.

• **Hyperbol**

Hyperboler används sparsamt av Persson i debatten. De få hyperboler som han använder sig av är dels överdrifter som anspelar på insatser som andra partier och partiledare gjort, och dels tillstånd som andra partier eller nationen befinner sig i.

Det sorgearbetet får väl moderaterna själva klara av. (144)

• Antites

Persson ställer i detta framförande upp en antites som behandlar huruvida Folkpartiet ser välfärdspolitiken som ett hinder för utveckling och tillväxt. Han målar här upp en bild där Moderaterna ställer sig negativt till ett välfärdssamhälle på grund av att det hämmar tillväxten, medan Socialdemokraterna och Centerpartiet anser det vara positivt.

Ser ni välfärdspolitiken som ett hinder för ekonomisk utveckling och tillväxt, eller delar ni den uppfattning som socialdemokratin, Centerpartiet och andra traditionellt haft, att när vanligt folk får det bättre och känner trygghet, då går det också bra för Sverige? (188-191)

5.1.3 Framförande

De två mest centrala retoriska aspekterna av framförandet är uttalet och kroppsspråket. Under rubriken kroppsspråk kommer också tre centrala begrepp brytas ut och analyseras separat; gester, gesternas funktion, samt hållning och övrigt. Då det kan vara svårt att med ord beskriva vissa retoriska gester har jag, för att förtydliga dessa, valt att med bilder visualisera gesterna. Bilderna är egenproducerade, och det är författaren själv som har tagit plats bakom talarstolen. Bilderna återfinns i bilaga 4.

Uttal. När man studerar politisk retorik i allmänhet, och partiledardebatter i synnerhet, kan man knappast dela upp framförandena i improvisation, extemporering och totalmemorering som vanligen görs inom den klassiska retoriken. Begreppen tappar sina innebörder. Näst intill alla politisk utlåtanden är förebreda till viss grad, och improvisationens konst är således mycket sällan skådad i talarstolen. Talen förbereds rigoröst och det ligger många timmars planering bakom själva framförandet.

Begreppen extemporering och totalmemorering är applicerbara, men kan endast med svårighet skiljas åt. I riksdagens politiska debatter tillämpas duellmetoden, i vilken deltagarna svarar på varandras anföranden och repliker. Detta gör att den enskilde talaren inte kan vara alltför rigid i sin planing av repliker, utan hela tiden måste kunna besvara den kritik, eller de frågor som riktas mot honom. Men samtidigt kan man hävda att de politiska falanger som frekvent visar sig i debatten är av talaren upprepade så många gånger att man kan tala om en totalmemorering.

I den mån det går att särskilja de två begreppen i en debattsituation skulle jag vilja hävda att Persson i sitt anförande använder sig av en kombination av extemporering med stora inslag av totalmemorering. Ett tydlig tecken på att delar av talet är totalmemorerade, är när Persson säger:

För regeringens del är det fyra saker som är viktiga i det arbetet (40).

Den första är en... (40)

Den andra punkten är att... (48)

Den tredje punkten är att... (57)

Den fjärde punkten gäller... (60)

Uttalet i Perssons framförande är både rent och klart. Det finns inga spår av sluddrigt uttal, mumlande eller lågmäldhet. Han ger lite extra betoning på anaförernas upprepade ord, vilket ger ökad retorisk effekt.

Rytmen i Perssons tal är mycket karaktäristisk. När Persson drar ned på tempot letar sig gärna eftertänksamma uttryck som *ehh...* och *uhm...* in i framförandet. Ofta bryter han upp meningarna i kortare tankegrupper och lägger in korta pauser mitt i meningarna. Bitvis har han också en förmåga att använda sig av en rak takt i sin betoning, vilket innebär att de betonade orden i meningarna faller i

jämna tidsintervaller. Detta gör att talets flyt, eller rytm, lätt uppfattas som kort, stöttigt och mekaniskt. Denna mekaniska rytm är det som utmärker sig mest i Perssons pronuntiatio, och det genomsyrar såväl Perssons huvudanförande som hans repliker. Den mekaniska rytmen leder också till att Perssons uttal blir hårt och aggressivt. Bitvis får man en känsla av att lyssnaren blir uppläxad eller utskäld. Detta i kombination med att han ofta använder sig av ett provocerande tonläge gör att Persson lätt uppfattas som en verbal översittare.

Tonfallet i replikerna avviker något från de mönster vi såg i anförandet. Här blir tonen ofta sakligare, lugnare och mer pedagogisk. Emellanåt blir tonen mjuk, på gränsen till hänfull, och uttalet övertydligt när han omtalar sina motståndare. I kontrast till denna mjukare ton, rasar Persson bitvis ut i skarpa och aggressiva ordalag. Detta gör att Perssons bitvis uppfattas ha ett förmyndaraktigt tonfall.

I Perssons framförande hittar vi också inslag av stakningar och felsägningar. Detta i kombination med frekvent användning av kontemplerande uttryck som *ehh...* och *uhm...* kan tolkas som tecken på nervositet. Det större inslaget av struktur och totalmemorering av framförandet kan också ses som bevis för detta antagande.

Kroppsspråk. Perssons kroppsspråk utmärker sig i att det är ett mycket begränsat antal gester som förekommer. Ett litet antal gester utgör lejonparten av Perssons samlade kroppsspråk i detta framträdande.

För att förtydliga och visualisera de gester som svårigen beskrivs i ordalag på ett bättre och mer utförligt sätt, presenteras dessa i bild i bilaga 4. Hänvisningar till specifika gester kommer att göras i den löpande texten.

Gester. En av de gester som Persson använder sig mest frekvent av är att kasta upp armarna i luften (jmf bild 1, bilaga 4) på ett mer eller mindre bestämt manér. Det är sällan att denna gest fyller någon utpräglad retorisk funktion, men de få gånger detta inträffar används den som en känslögest. Denna gest kan således i grova drag ses som tämligen redundant i det retoriska framförandet.

En annan gest som Persson använder sig flitigt av är slå ut med vänster hand uppåt i luften (jmf bild 2, bilaga 4). Denna gest används mestadels som en deiktisk gest, och pekar antingen ut enskilda motståndare eller partier i kammaren, eller tidigare diskuterade ämnen. Det finns också inslag där denna gest, likt gesten att slå upp med armarna i luften, inte har någon utpräglad retorisk effekt. Anmärkningsvärt är att Persson mycket sällan använder sig av denna gest med sin högra hand.

Bitvis förstärker Perssons gester de stilfigurer och troper som används i framförandet. En frekvent förekommande gest i samband med detta är när Persson med öppen hand och handflatan uppåt slår lätt på talarstolen eller i luften (jmf bild 3, bilaga 4). Denna gest använder han sig som en batong för att understryka centrala ord i anaforer och för att förstärka den mekaniska rytmen som han så frekvent använder sig av i framförandet. Vanligt är också att Persson förstärker denna rytm genom att nicka lätt.

Gesternas funktioner. Gesternas mest förekommande funktion är att fungera som en batong för att understryka betydelsefulla ord eller markera rytm. För detta använder sig Persson ofta av, som nämnts tidigare, en utsträckt öppen hand med handflatan riktad uppåt som slås lätt på talarstolen eller i luften, men även gester som en knuten hand, att slå med ett finger upprepade gånger på talarstolen (jmf bild 4, bilaga 4) och att med ett finger peka framåt ut i luften.

En annan funktion som gesterna ofta fyller är att peka ut någonting i salen eller fantasin, så kallade deiktiska gester. Främst är det den uppsträckta vänstra handen som pekar mot personen eller partiet i fråga, men även höger hand och båda händerna används ett fåtal gånger.

Andra funktioner som gesterna fyller är att förmedla känslor, imitera rörelser (så kallade kinetografer), att styra lyssnaren (så kallade regulatorer), och att markera rumsliga förhållanden. I de känslöförmedlande gesterna använder Persson ofta båda händerna för att göra svepande rörelser eller

att skaka dem lätt framför sig. Genom att med båda händerna trycka ned något i luften imiterar Persson de uttryck där han ger liv åt exempelvis inflationen. De gånger Persson försöker styra lyssnaren gör han detta med ett uppsträckt varningens finger (jmf bild 5, bilaga 4). Gester för rumsliga förhållanden använder sig Persson av oftast för att beskriva den politiska uppdelningen i Sverige, eller den politiska vattendelaren som Persson själv uttrycker det. Detta gör Persson i framförandet genom att sträcka ut en hand framför sig för att markera en vertikal skiljelinje eller genom att påvisa två olika läger (jmf bild 6, bilaga 4).

Hållning och övrigt. Persson har också en slags standardpose där han står något tillbaka lutad med båda händerna på talarstolen lätt vaggandes med höfterna fram och tillbaka, glasögonen i ena handen och en penna i andra (jmf bild 7, bilaga 4). Han vänder sig också i talarstolen för att tilltala hela kammaren. De gånger Persson befinner sig längre fram i talarstolen är när han aggressivt polemiserar med någon av sina motståndare (jmf bild 8, bilaga 4). Persson kommer aldrig riktig nära lyssnaren. Detta beror troligen på en kombination av hans pose och ett kroppsspråk som inte riktig fångar lyssnaren intresse.

En gest som karakteriserar Perssons framträdande är när han varje gång tar plats bakom talarstolen, demonstrativt tar av sig glasögonen.

Intressant är också att Persson väljer att lägga fram sina repliker från bänken. Från bänken är Perssons kroppsspråk minimalt, på gränsen till obefintligt. Vissa repliker framställs utan att han använder sig av en enda gest. Under de repliker som läggs från bänken väljer också Persson att behålla sina glasögon på. Framförandena från bänken upplevs som stela och livlösa. Han kommer också ännu längre ifrån lyssnaren än i framträdandena från talarstolen.

I Perssons kroppsspråk hittar man också spår av vad man inom retoriken brukar kalla adaptorer. Adaptorer är gester som tyder på stress eller nervositet. I Perssons framträdande kan man först och främst se att han under anförandet fingrar på glasögonen och under replikerna kliar sig på näsan. Även valet att lägga fram replikerna från bänken kan möjligen ses som ett spår av nervositet.

5.2 Debatt 1997-10-08

Deltagare i debatten är statsminister Göran Persson (s), Carl Bildt (m), Alf Svensson (kd), Lars Leijonborg (fp), Johan Lönnroth (v), Olof Johansson (c) och Marianne Samuelsson (mp). En utskrift av Perssons anföranden i debatten hittas i bilaga 2.

5.2.1 Stil

De aspekter som behandlas under denna rubrik är samma som i analysen av debatten 1996; språket och kläderna. Analysen är en kombinerad stilanalys och jämförande analys. Den jämförande analysen är således inkomponerad i stilanalysen.

Språket. Perssons stil 1997 är lättare och inte lika hårt argumenterande som 1996. Tonen är mjukare och inte lika agiterande. Texten är också mer rytmiskt utformad, och den hackiga aspekten som var karakteriserande 1996 återfinns endast bitvis i framförandet. Stilen lutar också till att vara mer berättande och yvig, och texten är rikare på handling. Persson använder sig av flertalet stilfigurer, vilket leder till att stilen till viss del blir mer utsmyckad och målade.

Ett särdrag i politisk retorik är att den näst intill alltid är konkret och att vidare abstrakta utsvävningar ofta inte påträffas. Med detta i åtanke kan man säga att Perssons stil är konkret med inslag av abstraktion. Generellt sett är stilen saklig och anspelar på lyssnarens förnuft, men bitvis är den också känslös i den bemärkelsen att den i vissa delar anspelar på lyssnarens känslor. Framförandet framstår som en smula distanserat när de politiska brännpunkterna diskuteras, men

bitvis är den samtidigt förhållandevis lidelsefull och engagerad. Stilen är också dynamisk och pendlar mellan att vara exakt och vag.

Stilen är monologisk i det avseende att Persson inte direkt tilltalar någon med sitt anförande, med undantag för ett fåtal gånger där han tilltalar moderaterna och Carl Bildt, och Lars Leijonborg. Som helhet är stilen formell, men i förhållande till situationen och den retoriska kontexten har den inslag där den är relativt informell.

I stora delar av framförandet återfinns vi jag-centrerade passager och utlåtanden, där personen Persson lägger fram sina egna värderingar och erfarenheter.

Eftersom Persson ändrar stil flertalet gånger under anförandet och replikerna kan man inte säga att framförandet har en homogen stil. Framförandet har på sina ställen en tendens till att bli analyserande och försvarande. Lejonparten av yttrandet berör politikens makronivå och Persson väljer att framhäva Sverige som helhet istället för att behandla de politiska sakfrågorna på mikronivån. Bitvis gränsar stilen också till att bli filosofisk eller kåserande när Persson belyser den svenska välfärdsmodellen. De flera stilarna används något oslipat och de samverkar inte i den grad de kunde göra det.

De slutsatser man kan dra om Persson från hans stil är att det är en saklig, men mindre konfronterande och mer kontemplerande Persson som målas upp.

Kläderna. I Perssons framträdande 1997 är han iförd en mörkblå kostym och en ljusblå skjorta, och han har valt en ljusgul slips. Han har också samma mörka glasögonbågar med det lätt tonade glaset.

Även om Persson 1997 framstår som något stiligare, gränsar det fortfarande till färglöst och intetsägande. I likhet med framförandet 1996 används inte klädseln medvetet för att ge någon retorisk effekt.

5.2.2 Stilfigurer

Analysen av stilfigurerna kommer att följa samma uppdelning som analysen av debatten 1996. Ordfigurer och troper kommer att behandlas separat, och endast de stilfigurer som återfinns i texten kommer att presenteras.

Ordfigurer. De ordfigurer som förekommer i texten är identiska upprepningar, parafraaser, pleonasmer, allusioner, anaforer och alliterationer. Mest framträdande är anaforerna och, i viss mån, de identiska upprepningarna.

• Identiska upprepningar

De identiska upprepningar som Persson använder sig av i framträdandet är främst relaterade till skatter och välfärd. Troligen beror detta på att dessa politiska frågor har fått stort utrymme i den samtida politiska debatten, och således att Persson väljer att understryka partiets åsikter i dessa frågor. Persson använder sig frekvent av begrepp som *skattesänkningar*, *sänka skatten* och *välfärdssamhället*.

• Parafraas

Persson använder sig av ett fåtal parafraaser i sitt huvudanförande och sina repliker. I sitt anförande verkar parafraasen vara välgenomtänkt och fyller en pedagogisk funktion, medan parafraasen i repliken har ett redundant inslag. Den genomtänkta parafraasen klingar således bättre och ger en starkare retorisk effekt.

Men nu har vi den här ordningen, efter en omfattande utredning och ett omfattande analysarbete. (322-324)

- **Pleonasm**

Pleonasmerna används sparsamt i framträdandet, och det är främst i anförandet som de förekommer. De pleonasmer som används på ett retoriskt riktigt sätt, och upplevs på inga sätt som redundanta eller urvattnande.

... vitt och brett... (292)

- **Allusion**

Vid ett fåtal gånger i framträdandet använder sig Persson av allusioner.

De allusioner som framkommer i talarstolen i den här debatten är lite svåra att kategorisera. En av dem används på ett jämförande sätt och är en dold allusion som anspelar på ett ordspråk

Men det är klart att ibland får man en känsla av "surt sa räven". (59-60)

Persson använder sig också av en annan typ av dold allusion när han säger att:

Den politiken, Carl Bildt, blev underkänd av svenska folket i allmänt val och av marknaden till 500 %. (290-291)

Här fungerar frasen *till 500 %* också som en slags metonymi, där den står för den tidpunkt i svensk nutidshistoria där den ekonomiska krisen ledde till att marknadsräntan chockhöjdes till 500 %.

- **Anafor**

Anaforer återfinns på flertalet ställen i framförandet. Lejonparten av anaforerna hittas i anförandet, men Persson använder även anaforer i vissa av sina repliker.

De anaforer som återfinns i anförandet används på ett retoriskt riktigt sätt för att ge eftertryck åt de åsikter som uttrycks.

Det var det som knäckte företagsklimatet. Det var det som drev räntorna i höjden. Det var det som drev fram konkurserna. (288-290)

I sitt anförande tar Persson också hjälp av en annan anaforisk teknik, epiforen. Användandet av epiforer förekommer på några ställen och ger en betydande emfatisk effekt.

Vi vill tillföra mer pengar, riktiga pengar, egna pengar – inte lånade pengar. (86-87)

I Perssons framförande hittar även exempel där han använder anaforer och epiforer samtidigt, så kallad komplexion.

... då kan de som just har fått villalånet halverat i kostnad räkna med att räntorna stiger igen. Då kan de som börjat slå sig in på Europamarknaden med nya produkter räkna med att den del av deras företags underlag som är hemmamarknaden försvinner igen. Då kan alla småföretag som finns i Sverige och säljer till hushållen räkna med att deras kunder försvinner igen. (40-45)

- **Alliteration**

Användandet av alliteration brukar vara sparsamt i politiska debatter, men Persson använder sig av en mycket besmyckande omskrivning av den, enligt sin egen uppfattning, alltför generösa moderata samlingsregering som satt vid makten 1991-1994.

Skulle vi nu, med återvunnen styrka, släppa loss alla goda gåvors givare igen, då kan de som just har fått villalånet halverat i kostnad räkna med att räntorna stiger igen. (40-42)

Alliterationen *alla goda gåvors givare igen* kan också betraktas ha en metaforisk betydelse i den mån att ett regeringsparti knappast kan anses vara endast en givare av goda gåvor. Politik är mycket mer komplicerat än så.

Troper. I sitt framträdande i talarstolen använder sig Persson här till största delen av metaforer och dess likar, men även andra troper såsom jämförelser, metonymier, hyperboler och antiteser återfinns i texten.

• Metafor

Perssons metaforer är tämligen fantasilösa och gör inga anspråk på att egga lyssnarens fantasi något särdeles. De metaforer som är de mest uppseendeväckande används främst för att måla upp en bild av den politiska debatten, men också för att beskriva samhällsproblem på ett mer talande sätt.

Det har inte varit en lätt vandring att komma så långt, men vi är här nu. (18-19)

Här har vi det framför oss i ett nötskal... (219-220)

Persson har en förmåga att snappa upp motståndares försök till att framföra sina värderingar med hjälp av metaforer, för att sedan vända dessa emot personen ifråga. I sitt anförande ser man att detta förekommer.

Till Alf Svensson vill jag säga: Det dystra med förmatchen är ju att den som går förmatchen antingen är på väg uppåt i boxningskarriären eller på väg ut. (1-2)

• Jämförelse

I sitt anförande återfinns en liknelse som insinuerar att folkpartiets ordförande, Lars Leijonborg, skulle ha en pessimistisk inställning. Jämförelsen används således för att kritisera motståndare på ett negativt sätt.

Jag varnar Lars Leijonborg och andra dysterkvistar som försöker att förringa vändningen på arbetsmarknaden och tala om att det här är statistiska finter. (68-70)

• Allegori

En metafor som förekommer flitigt i Perssons framförande är den att den tidigare svenska ekonomin skulle kunna beskrivas som ett moras, eller en träskmark. Denna metafor genomsyrar de repliker i debatten som berör den svenska ekonomins tillstånd. Det ekonomiska moraset kan betecknas som en allegori då paralleller dras på mer än ett plan.

Villkoret är att den svenska välfärdsmodellen inte överges, att alliansfrihet och neutralitet respekteras och att vi inte återigen halkar ned i ett budgetmoras. (231-233)

Det som hotade jobben var det jag pekade på alldeles nyss, att vi skulle ramla tillbaka i det statsfinansiella moras som vi haft under några perioder i Sverige. (337-339)

Den folkpartistiska finansministern och hennes företrädare fick expediera det moras som låg i den beskrivning av ekonomisk politik som oppositionsledaren nyss stod för: skarpa skattesänkningar och flummiga finansieringar. (343-346)

• **Metonymi**

De metonymier som Persson använder sig av har en relativt framträdande roll i debatten. Man kan också säga att vissa av dessa metonymier har metaforiska inslag, som ger metonymien en extra tydlig retorisk effekt.

Nu skall vi se till så att de står längst fram i kön som har burit de tyngsta bördorna under de år av statsfinansiell sanering som vi har gått igenom. (47-49)

• **Hyperbol**

De få hyperboler som används är mycket värdeladdade, och anspelar på lyssnarens känslor inför de uppmålad scenariona.

...ett eventuellt medlemskap i EMU inte skall komma plötsligt och kuppstartat, ... (328-330)

• **Antites**

Stora delar av Perssons framförande bygger på antiteser. Han målar under långa passager i anförandet upp olika bilder, som oftast anspelar på de grundläggande skillnaderna mellan socialdemokraternas och moderaternas värderingar. Dessa antiteser ses ofta också i kombination med direkta frågor till utvalda partier, där de uppmanas att ta ställning och välja antingen socialdemokraternas eller moderaternas sida.

Det är den gamla, tydliga gränsen som går i svensk politik, dvs. mellan dem som vill satsa på välfärdssamhället och dem som motsätter sig detta. (145-147)

5.2.3 Framförande

I likhet med stilanalysen kommer analysen av Perssons framförande att inkorporera en jämförande analys som presenteras i den löpande texten. Där det så är passande kommer raka paralleller dras till framförandet 1996.

Uttal. I debatten använder sig Persson huvudsakligen av extemporering i sitt framförande, och låter endast blicken falla till sina anteckningar vid ett fåtal tillfällen.

Tempot i anförandet är lugnt och sansat och kännetecknas ofta av ett mjukt, lätt och ledigt uttal. I sitt anförande har Persson ett bestämt röstläge, och uttalet karaktäriseras av självförtroende, auktoritet och ibland arrogans. Mestadels har talet en långsam och pedagogisk ton. Det generella tonläget är också mer melodiskt, och endast bitvis faller Persson tillbaka i den stötiga och mekaniska rytmen som kännetecknar hans uttal i debatten 1996.

Tonläget skiftar också mellan att vara högravande och vardagligt, vilket ger framförandet en god dynamik uttalsmässigt. I likhet med framförandet i debatten 1996 lägger Persson extra betoning på centrala ord i anaförerna för att stärka den retoriska effekten.

I de argumenterande delarna av anförandena gör Persson ofta en tempohöjning, men bibehåller också det nyanserade och skiftande tonläget.

I debatten 1997 lyckas Persson, på ett mycket bättre sätt än 1996, ge mer utrymme och förmedla de egna känslorna till lyssnaren. Detta får ses som en klar förbättring från debatten 1996 då talet lätt blev banalt och livlöst.

Perssons repliker karaktäriseras av ett lugnt tempo och ett pedagogiskt och förmyndaraktigt röstläge. I argumenten blir rösten skarpare och allvarligare, och tonen allvarligare.

Kroppsspråk. Perssons använder sig av ett mer omfattande kroppsspråk i framförandet 1997 än i det 1996. Han använder fler slags gester som fyller fler retoriska funktioner.

Gester. I likhet med 1996 använder sig Persson främst av gesten där han kastar upp båda händerna i luften. Skillnaden är dock att 1997 fyller denna gest mycket oftare en retorisk funktion. Den används som en deiktisk gest, batong för att understryka ord och spatiala gester, samt som ett känsloutryck.

De gester som Persson genererar med sin vänsterarm är huvudsakligen de samma som under framförandet 1996. Den uppkastade vänsterarmen används likaledes som en deiktisk gest. Det är i hög grad personer och partier i plenisalen som pekas ut, men även utpekandet av saker i minnet eller fantasin förekommer. Vänsterhanden används också när Persson med en svepande gest nedifrån och upp, med handflatan riktad nedåt gör kinetografiska gester, samt när han som känsloutryck griper tag i någonting i luften.

1997 använder sig Persson av höger hand lika mycket som av vänster. Detta är något som skiljer sig från framförandet 1996 då Perssons vänstra hand användes mycket flitigare än den högra. De gester som Perssons högerhand står för fungerar främst som batonger för att understryka ord och som deiktiska gester, men även ibland som känsloutryck, regulatorer, emblem, kinetografer och ideografiska gester.

Gesternas funktioner. De retoriska gester som Persson använder sig av flitigast är batonger och deiktiska gester, men även kinetografer och känsloutryck förekommer flertalet gånger i framträdandet. Vid enstaka tillfällen använder sig Persson av emblem, piktografer, ideografiska gester, spatiala gester och regulatorer.

Som batonger används främst den uppsträckta höger- eller vänsterhanden. Bitvis används också ett uppsträckt pekfinger och en gest där fingertopparna sammanförs till en slags rosenknopp som slås lätt i talarstolen eller i luften (jmf bild 9, bilaga 4). Den uppkastade vänsterarmen och de två uppkastade armarna är de två gester som flitigast används som deiktiska gester.

Som emblem använder sig Persson en gest där han pressar ned något framför sig med båda händerna (jmf bild 10, bilaga 4). Denna gest förtydligar Perssons uttalande:

Visst, gärna ett samarbete, men inte som syfte att dölja att Moderaterna nu återigen är på väg in i en situation... (262-263)

Denna gest kan ses som ett emblem då det är den gest som allmänt används för negationer eller avfärdanden som Persson här använder sig av. När Persson talar om det ekonomiska moraset förstärker han denna metafor genom att använda en piktograf; på ett beskrivande sätt ritar han vågor med fingrarna på talarstolen. När Persson använder sig av ideografiska gester är det främst två retoriska gester han tar hjälp av, en utsträckt hand med handflatan riktad utåt med fingrarna halv greppade, likt en klo (jmf bild 11, bilaga 4), och den rosenknoppsgest där fingertopparna knips samman och slås lätt i talarstolen. Dessa gester används för att konkretisera ... *vår förmåga att höja den svenska befolkningens kompetens och kunnande (183-184)* och ... *den hårda centrala frågan om den förmåga man besitter att hantera de offentliga finanserna (266-267)*. För att markera rumsliga förhållanden med, så kallade, spatiala gester, används två utmätande händer (jmf bild 12, bilaga 4) eller en gest där Persson

pekar med hela handen. Som regulatorer används först och främst det välkända varningens finger, men också gesten för negationer som beskrivs ovan.

Hållning och övrigt. Perssons hållning i talarstolen är inte lika tillbakalutad som den pose som karaktäriserar framförandena i debatten 1996 (jmf bild 13, bilaga 4). Persson står närmare publiken och ofta lägger han en armbåge på talarstolen och lutar sig framåt i sidled för att komma närmare den person han polemiserar mot (jmf bild 14, bilaga 4). Detta gör att hållningen som helhet uppfattas som mer avslappnad och livfull.

Den enda adaptor som återfinns i Perssons framförande är när han inför sitt anförande kliar sig i örat.

5.3 Debatt 2000-06-15

Deltagare i debatten är statsminister Göran Persson (s), Bo Lundgren (m), Alf Svensson (kd), Lars Leijonborg (fp), Gudrun Schyman (v), Lennart Daléus (c) och Matz Hammarström (mp). En utskrift av Perssons anföranden i debatten hittas i bilaga 3.

5.3.1 Stil

Analysen är, i likhet med analyserna av debatten 1997, en kombinerad stilanalys och jämförande analys. Stilanalysen bör också ses ha en jämförande egenskaper när den som helhet ställs gentemot dess motsvarande kapitel i analysen.

Språket. I debatten 2000 är stilens utmärkande drag att den är ödmjuk och känslfull. Tonen är blid och inte lika konfronterande och agiterande som i de tidigare studerade debatterna, samtidigt som den är bestämd och kraftfull. Det är också ett bättre flyt i texten och en behagligare rytm. Den uppviglande, hackiga rytm som karaktäriserar debattinläggen 1996, och som också återfinns till viss del i debatten 1997, lyser med sin frånvaro. Stilen är också känslomässigt uttrycksfull och anspelar i stor utsträckning på lyssnarens empatiska förmågor. Den är sympatisk och förstående, och inte lika sammandrabbande, omild och hårdför som tidigare.

Ödmjukheten visar sig tydligt i hur Persson omtalar sina partiledarkollegor i sina repliker. Motståndarna slipper personliga påhopp och uppläxningar. De tilltalas med mer sans i rösten och på ett mer respektfullt manér. De gånger Persson polemiserar direkt med någon annan partiledare är det över sakfrågor som behandlas på ett sakligt och behärskat sätt. Persson tilltalar också sina motståndare som medborgare och medmänniska, och inte i den specifika rollen som motdebattör. Dessutom använder sig Persson av uttrycket "vi" på ett sätt som skiljer sig från de tidigare framförandena. I debatten 2000 syftar "vi" oftare på "vi politiker", och inte "vi socialdemokrater" som det genomgående gör i de tidigare framträdandena. Detta leder till ett ökat förtroende och en fördjupad samhörighetskänsla. I sitt anförande tilltalar, omtalar och talar Persson till lyssnaren och sina motståndare på ett mer allmänpolitiskt, ideologiskt och visionärt plan, och undviker att attackera individuella motdebattörer och deras politik. I vissa delar av Perssons anförande hittar vi vädjande till motståndarna, vilket är något som inte återfinns i de tidigare debatterna.

*Jag ber bara om en sak: Var nyanserade när ni beskriver tillståndet i den svenska skolan.
(161-162)*

Den monologiska aspekten nedtonas och debattinläggen får en mer dialogisk karaktär. Detta medverkar till att stilen ger ett intryck av Persson som ärlig, uppriktig och ödmjuk. Men stilen blir också abstraktare, yvigare och mer informationsglad.

Stilen är också mycket mer målade och utsmyckat än tidigare. Persson använder sig av fler stilfigurer, och såväl ordfigurer som troper är mer frekvent förekommande. Stilfigurerna används också på ett mycket bättre sätt för att ge en skarpare retorisk effekt. Känslomässiga bilder målas upp för att egga lyssnarens fantasi och inlevelse.

Persson visar också mycket mer av sin personliga sida i debatten 2000. Han använder sig av mer personliga uttalanden och framhäver sina egna känslor på ett mycket tydligare sätt. Persson talar gärna gott om Sverige och den samhällsliga och ekonomiska situation vi har idag, men samtidigt understryker han att han på inga sätt är nöjd, och att hans brinnande engagemang för rikets väl inte är på väg att slockna. Han är optimistisk och stolt, men inte tillfreds. Det är uppenbart att Persson försöker göra sig av med negativa karaktäristiska drag som har blivit förknippade med honom. Ett exempel på detta är att hans självgodhet, vilket han explicit behandlar när han säger:

Jag är glad att det går allt bättre för Sverige, men jag är inte nöjd. Det finns ingen självbelåtenhet. (305-306)

Det är med denna förändring av stilval som Persson framhäver sina personlighetsdrag och sin persona som tydligast.

Kläderna. Framförandet 2000 håller Persson iklädd en grå kostym och en ljusblå skjorta, tillsammans med en mörkblå slips. Persson har vid detta laget skaffat nya glasögon som har en tunnare metallfärgad kant, och glaset är inte, som i framförandena 1996 och 1997, tonat.

Perssons klädsel är klassiskt stilig och välpolerad, och han framstår som mycket välklädd. Det är tydligt att klädseln nu används mer medvetet för att stärka hans retoriska framtoning och hans ställning. Risken för att verka vara överklädd verkar ha försvunnit och hans självförtroende avspeglar sig i hans klädsel.

5.3.2 Stilfigurer

Analysen av stilfigurerna kommer att följa samma uppdelning som analysen av debatten 1996 och 1997. Ordfigurer och troper kommer att behandlas separat, och endast de stilfigurer som hittats kommer att presenteras.

Ordfigurer. De inslag av ordfigurer som utmärker sig mest i Perssons framförande är identiska upprepningar, anaforer, allusioner och alliterationer, men man hittar även parallellism och klimax bland de retoriska tekniker som kännetecknar texten.

• **Identiska upprepningar**

De identiska upprepningar som är mest framträdande i texten är begrepp som berör de aktuella politiska frågor som var aktuella vid debattens tidpunkt. Det är främst uttryck som *skattesänkningar* och *sänka skatten* som upprepas vid flertalet tillfällen, men även arbetslösheten får stort utrymme i Perssons anförande och repliker. Att *bekämpa arbetslösheten* och *pressa tillbaka arbetslösheten* nämns flertalet gånger, och även begreppet *fyra procents arbetslöshet* framkommer som något centralt i debatten.

• **Parafra**

Persson använder sig parafraisering för att understryka och poängtera. Det är mycket effektiv politisk retorik Persson använder sig av i sin parafraisering.

En lösning ett svar på detta, det är en familjepolitik av nordisk modell. (253-254)

- **Pleonasm**

De pleonasmer som återfinnes i Perssons framförande är främst kopplat till politiska och ideologiska uttalanden om arbete och arbetslöshet, men även mer vardagliga pleonasmer med allmänna betydelser förekommer bitvis.

...kompetens och kunskap... (201)

...varmt och gott... (224)

- **Allusion**

De allusioner som återfinns i Perssons framförande anspelar dels på ordspråk, och dels på vad som sagts under tidigare debatter av motståndare. När han omformulerar ordspråk för att säga något utöver det vanliga om sina meddebattörer använder sig Persson av dold allusion, medan allusionen som anspelar på tidigare debattinlägg är öppen.

Vad som så av Olle i möda skapats, skall ock av Lennart i helgd hållas, skulle man kunna säga. (92-93)

- **Parallellism**

I Perssons framförande i partiledardebatten hittar vi ett exempel där han uttrycker sina värderingar med hjälp av att en omformulerande upprepning.

Det kräver naturligtvis en medveten politik. Det kräver insatser. Det kräver självklart att samhället har resurser. (203-204)

- **Anafor**

Anaforerna har en central roll i Perssons framförande och han använder sig flitigt av denna retoriska teknik i sina debattinlägg. De återfinns i anknytning till direkta frågor ställda till motståndarna, och används för att ge eftertryck åt de presenterade värderingarna eller för att beskriva de negativa aspekterna av motståndarnas politik.

Det kräver naturligtvis en medveten politik. Det kräver insatser. Det kräver självklart att samhället har resurser. (203-204)

Man återfinner också exempel på hur Persson bitvis använder sig av en kombination av anaforer och epiforer.

Jag delar Bo Lundgrens uppfattning att det inte går bra för alla i Sverige, men man löser inte integrationsproblemen i Rosengård genom att sänka skatten för dem som tjänar 1 miljon kronor. Vad får de andra av Bo Lundgrens statsskattesänkningar? Inte löser man de långtidsarbetslösas problem genom att man sänker skatten för dem som tjänar 1 miljon kronor. Inte löser man de regionalpolitiska bekymren genom att sänka skatten för dem som tjänar 1 miljon kronor. (39-43)

- **Alliteration**

Persson använder sig flertalet gånger av alliteration när han gör uttalanden i samband med att flera geografiska namn efter varandra.

...inte bara i västra Sverige och i västra Småland... (117-118)

- **Klimax**

De gånger Persson använder sig av klimax för att ge sina uttalande en upptrappande effekt är det främst när han vill understryka ideologiskt laddade fenomen.

Så drivs samhällen framåt. Så blir människors liv rikare. Så bidrar vi till att befria människor. (298-299)

Troper. De mest framträdande troperna är metaforer, besjälning och hyperboler, med även bra exempel på jämförelser, allegorier, metonymier, litoteser och antiteser återfinns i Perssons huvudanförande och repliker.

- **Metafor**

Persson använder sig av ett flertal metaforer som gör språket mer levande och låter lyssnaren tolka bilderna som målas upp mer fritt. Med metaforen beskriver Persson det svenska politiska klimatet på ett levande sätt. Förutom det exempel som redovisas nedan pratar Persson om *revor*, *politiska strömningar* och ett *renoverat Sverige*.

Men det vore fel att i halvlek, för att använda en fotbollsbild, i mandatperioden inte se vilka framgångar vi har nått. (294-295)

- **Besjälning**

I sitt framförande blåser Persson liv i såväl regeringsgruppen och arbetslösheten, som i nationen Sverige. Han använder sig också av metaforiska uttryck som att *mejsla ut alternativ* och arbetslöshet som *tränger in* och *tränger tillbaka*.

Vi har sett arbetslösheten tränga sig in i Sverige under 1990-talet och hur vi nu tränger den tillbaka. (115-116)

- **Jämförelse**

Persson använder sig av liknelser för att beskriva regeringens arbete och förhoppningar, och för att dra paralleller mellan den internationella politiska situationen och svensk politik.

Och vi lever verkligen i en spännande tid. Å ena sidan har vi det mörka: Eritrea, Etiopien, Kosovo, hat, gamla konflikter – näst intill olösliga problem, kan det verka som. Sedan går det plötsligt över i en politisk utveckling som öppnar för någonting nytt. Vem trodde för några år sedan att det som nu händer i Korea skulle hända? Så förändrar sig världspolitiken. Så försvinner successivt det kalla kriget. Så passar det in i en utveckling där vi, också i Sverige, snart kan komma till ett stopp för uppdelningen av Europa i öst och väst genom att EU utvidgas. (286-92)

- **Allegori**

En metafor som används flitigt i politiska sammanhang är en växande ekonomi. Persson utnyttjar denna metafor för att måla upp en allegorisk bild.

En lång rad internationella undersökningar visar att Sverige hävdar sig väl, och vi har en ekonomi som växer så att det knakar. När moderaterna styrde knakade det utan att det växte. (16-18)

- **Metonymi**

De metonymier som Persson använder sig av fungerar som samlingsbegrepp för mer komplicerade politiska fenomen.

Det här kallar Bo Lundgren för förmynderi. (19)

Det förmynderi som Göran Persson, och Bo Lundgren, talar om står för den socialdemokratiska regleringspolitik som enligt moderaterna begränsar den enskilde individens friheter.

Vi ska naturligtvis inte förtrötts i ansträngningarna omkring Sverige som föregångsland på det gröna området. (207-208)

Begreppet *det gröna området* är en metonymi för det miljörelaterade aspekter som har kommit att genomsyra hela samhället under senare tid. Detta uttryck kan också anses vara delvis metaforisk.

Jag är livrädd för en situation där det kommer att uppfattas som limousiner, kostymer och dokumentportföljer. (264-265)

När Persson pratar om EU-mötet i Göteborg, och uttrycker sin oro för att det ska uppfattas som *limousiner, kostymer och dokumentportföljer* avser han att beskriva den klyfta mellan de höga EU-tjänstemännen och de vanliga medborgarna, och det förakt som på senare dagar har vuxit allt större.

• **Hyperbol**

De hyperboler som Persson använder sig av har främst den funktionen att de på ett överdrivet sätt speglar de negativa egenskaper Persson själv lyfter fram. Men såväl som hos Dante som hos Persson, finns det grader i helvetet, och överdrifterna är mer eller mindre väl tilltagna.

Det bör vi också tänka på när vi här i kammaren hör en del tala om att man håller på att avskaffa familjen och dess betydelse. (254-255)

Emellanåt ser man inslag av ironi i dessa uttryck, exempelvis att Folkpartiet skulle vara *alla stora tankars moder*.

Sedan är det ju också en beskrivning av Folkpartiet som görs, som alla stora tankars moder i politiken. (64-65)

• **Litotes**

Persson använder sig av en litotes för att banalisera en, i realiteten, mycket stor och komplicerad fråga. Samtidigt rymmer denna litotes ett starkt politiskt budskap och är mycket värdeladdad.

Det är den enkla lilla tanken att Sverige är till för alla. (220-221)

• **Antites**

Den antites som Persson använder sig av är ämnad att belysa politiska skiljelinjer och motsatsförhållanden. Han beskriver indirekt den borgerliga politiken som en klassbaserad politik, och socialdemokratin som en solidarisk sådan.

Den [borgerliga politiken] befriar möjligen dem som redan har, men den befriar inte dem som faktiskt söker sin frihet och som kan söka sin frihet genom att samverka med andra, genom att tillsammans ta ansvar för landets utveckling och genom att tillsammans i gemenskap växa. (49-52)

5.3.3 Framförande

I likhet med stilanalysen kommer analysen av Perssons framförande att inkorporera en jämförande analys som presenteras i den löpande texten. Där det så är passande kommer raka paralleller dras till framförandena 1996 och 1997.

Uttal. Persson tittar ned i sina anteckningar endast ett fåtal gånger, och talet verkar till största delen i likhet med uttalandena i debatten 1997 vara extemporerat.

Det som i debatten 2000 skiljer sig mest från de andra två studerade debatterna är att Persson använder sig av ett mjukare och mer behärskat tonläge som riktar sig mer direkt till lyssnaren och dennes känslor. Tonfallet är fyllt av självförtroende och, i likhet till debatten 1997, finner vi en bra balans mellan vardagligt tal och mer tillspetsad argumentation.

Det är ett bättre flyt i Perssons framförande 2000, och den mekaniska rytmen, som var så framträdande tidigare, lyser med sin frånvaro. Den effektförstärkande betoningen vid anaforer, samt vid hyperboler, återfinns i framförandet, och vi ser även förbättringar i användandet av den allmänna intonationen för att fånga lyssnarens uppmärksamhet. Anförandet är också mycket mer melodiskt än anförandena 1996 och 1997.

Perssons framträdande har en vardaglig klang och påminner ibland mer om samtal än om debattinlägg. Argumentationen karaktäriseras också av ett ifrågasättande och lättsamt agitatoriskt tonfall. Detta leder till att Perssons framträdande uppfattas som sakligt och resonerande, kraftfullt och förtroendeingivande.

Vi ser också en märkbar förbättring i den personliga och känsloladdade dimensionen av uttalet. Intonationen är emellanåt mycket känslös och övertygande. Persson färgar sitt språk och sitt uttal på ett mer inbjudande sätt och bjuder in lyssnaren i talet på ett mycket mer tillfredsställande sätt än i framförandena 1996 och 1997.

Kroppsspråk. I jämförelse med framförandena 1996 och 1997 är Perssons kroppsspråk mycket rikligare, och gестerna verkar också vara anpassade för att uppnå en retoriks effekt, något som kroppsspråket 1996 och 1997 har brister i.

Gester. Något som är anmärkningsvärt är att Persson använder sig av betydligt fler gester i sina anförenden 2000 än i de 1996 och 1997.

En av Perssons mest framträdande gester i framförandet är den kloklänkande gest som beskrivs i kapitel 5.2.3. Ur en retorisk synvinkel är detta en mycket dynamisk gest. Persson använder den främst i sitt huvudanförende som ideografisk gest och som en känslögest.

En annan framträdande gest som Persson använder sig av i anförendena 2000 är när han lägger höger hand på magen (jmf bild 15, bilaga 4). Denna gest är främst ett känslouttryck som på ett inbjudande sätt förmedlar förtroende och uppriktighet. Intressant är också att detta är en gest som inte återfinns i Perssons anförenden 1996 och 1997, utan endast återfinnes i framförandet 2000. Troligen är detta inte en naturlig gest från Perssons sida, utan något som är inlärt för att öka den retoriska effekten av talet.

I likhet med framförandena 1996 och 1997 använder sig Persson flitigt av gester där han kastar upp höger, vänster eller båda händerna i luften. Till skillnad från den förtroendeingivande handen på magen, är dessa gester troligen något som kommer naturligt för talaren Persson. Ett tecken på detta är också de gånger han använder dessa gester där de inte fyller någon märkbar retorisk funktion.

Anmärkningsvärt är att Persson gestikulerar mycket mer med höger hand än med vänster. I framförandena 1996 och 1997 är Perssons högra hand allt oftare upptagen med att handha hans glasögon. I debatten 2000 håller han under de största delarna av anförendena glasögonen i vänster hand, vilket leder till att den livligare högerhanden också kan utnyttjas mer. Bevisligen gestikulerar

Persson hellre med höger än med vänster hand, och det faktum att glasögonen är förpassade till vänsterhanden möjliggör således ett mer talande kroppsspråk.

Gesternas funktion. Den största skillnaden mellan gesternas funktion i debatten 2000, och de 1996 och 1997 är att samtliga funktioner förekommer oftare. Genomgående i hela framförandet är Perssons gester mer finslipade för att ge en bättre retorisk effekt.

En stor skillnad är att Persson i detta anförande använder sig mycket av känslögester. Den mest utmärkande är den spegelliknande gest där talaren håller handen framför sig med handflatan mot sig själv (jmf bild 16, bilaga 4). Denna känslögest har en auktoritär, men ödmjuk och förtroendeingivande funktion. Den bjuder också in lyssnaren att komma talaren närmare. Andra gester Persson använder som känslögester är den ovan nämnda handen på magen, att rycka på axlarna, knäppa händerna på talarstolen, knyta handen framför sig, lägga händerna på ryggen och slå handflatan i talarstolen.

Anmärkningsvärt är också att Persson använder sig av gester som konkretiserar abstrakta fenomen, så kallade ideografier, mycket oftare i anförandena 2000 än i de 1996 och 1997. En av de gester som mest frekvent har denna funktion är den klooliknande gesten. Som ideografiska gester använder sig Persson, förutom klon, också av gester som greppar något i luften, ritar cirklar i luften, lägger något på plats i luften, formar något i luften, vrider något på talarstolen och omfamnar något.

En annan funktion som Perssons kroppsspråk ofta fyller är att det imiterar rörelser, så kallade kinetografiska gester. Detta åstadkommer Persson oftast genom att använda sig av en gest som matar fram något i luften (jmf bild 17, bilaga 4), men också gester som ritar, vrider, vickar, cirklar, dammar av, sprätter upp, tränger in, pressar ned, skär bort, och balanserar saker, antingen i luften eller på talarstolen påträffas. Genomgående knyts dessa ihop med den lexikala framställningen och den retoriska effekten blir därför särdeles god.

De batonger som Persson använder sig av är i mycket högre grad batonger för att understryka ord, än batonger för att markera rytm. Även på denna punkt skiljer sig hans kroppsspråk från de tidigare studerade framförandena.

Andra funktioner som gesterna har är att markera rumsliga förhållanden, beskriva yttre form och att styra talarens förhållande till lyssnaren. Dessutom återfinns gester med deiktiska funktioner i framförandet.

Hållning och övrigt. I förhållande till de tidigare studerade framförandena står Persson i debatten 2000 mycket närmare sin publik. Den tillbakalutade och stela hållningen har ersatts med en mer framåtlutad och närvarande hållning. När Persson 1996 och 1997 under långa stycket av talet håller händerna fastklistrade på talarstolen, knäpper han 2000 istället händerna lätt framför sig på talarstolen (jmf bild 18, bilaga 4). Förutom att detta ger en upplevelse av att han kommer närmare sin publik, förstärker det också den känslomässiga effekten av framförandet.

Som helhet är det ett mycket livligare kroppsspråk Persson använder sig av i debatten 2000. Det är mycket mer målade, och samspelar med det talade ordet på ett mycket fördelaktigt sätt vilket leder till en ökad retorisk effekt.

6 SLUTSATSER

De slutsatser som dragits kommer att relateras till de retoriska egenskaper som presenterats i teorikapitlet för att ge en mer omfattande och förtydligande framställning.

För att förtydliga hur de retoriska egenskaperna och de retoriska verktygen samverkar har jag valt att dela in slutsatserna under tre underrubriker som berör talaren, lyssnaren och talet. Jag har dessutom valt att bryta ut och presentera de övriga centrala delar, som inte direkt kan relateras till dessa tre rubriker, för sig.

6.1 Talaren

Här nedan presenteras de slutsatser som har dragits om de aspekter av Perssons retoriska förmåga som kan relateras till talarens roll i den retoriska situationen.

6.1.1 Den gode talaren

Huruvida Persson lever upp till Quintilianus *vir bonus dicendi peritus* som krav för en god retoriker, är inget som skall diskuteras i denna framställning. Begreppet *vir bonus* till mångt och mycket är en fråga om personliga värderingar.

Vad som dock med all säkerhet kan fastställas är att Persson mellan 1996 och 2000 har haft möjligheten att öka på sin praktiska erfarenhet i talarstolen. Med erfarenhet kommer visdom. Till skillnad från debatterna 1996 och 1997, använder sig Persson av en mer varierad uppsättning retoriska tekniker i debatten 2000. Han verkar mer medveten om de retoriska verktygen och ha teoretiska retoriska kunskaper. Persson har också utvecklats i sin förmåga att applicera de retoriska teknikerna i talet och förena teori med praktik. Således kan man säga att såväl Perssons *ars* (teoretiska retoriska kunskaper), som hans *usus* (praktiska erfarenheter) har utvecklats betydligt.

6.1.2 Talets talarorienterade egenskaper

I Perssons anföranden i debatten 1996 läggs tyngdpunkten på *lógos*. Detta är kanske föga förvånande då politik i allmänhet, och partiledardebatter i synnerhet, är ett område där sakfrågor och ställningstagande har en fundamental roll. Det är i sakfrågorna man vinner röster, och det är i sakfrågorna man vinner tillträde till maktapparaten. Perssons fokusering på saklig övertalning hänger också ihop med att det är ämnet som står i centrum. Perssons *éthos* byggs upp som en stark, kunnig och aggressiv talare. Det är främst de utlåtanden som har en funktion som kan tillskrivas den uppbyggande aspekten av talet, *movére*, som ligger till grund för beskrivningen av Perssons engagemang och persona. Där är i dessa som lyssnaren formar sig en uppfattning om talarens personlighet. Trots att talets *docére* egentligen ges mer utrymme i framförandet är det stilen på hur de känslomässiga aspekterna förmedlas som gör att dessa blir mer framträdande i uppfattningen av talarens persona. De känslor som Persson skapar hos sin publik, *páthos*, är främst känslor av aggression och alienation. Persson dikterar på ett demagogiskt manér, hur motståndarna är och hur de borde vara, vilka åsikter de har och vilka åsikter de borde ha. De agiterande påhoppet förstärker också dessa förnimmelser.

1997 är tendenserna de samma som i debatten 1996. *Lógos* har huvudrollen i framförandet när diskussionerna koncentreras kring faktiska sakfrågor. I likhet med 1996 behärskar Persson ämnet mycket väl, och behandlar det också på ett förnuftsmässigt sätt. Perssons *éthos* framställs 1997 som en polerad version av 1996 års modell. Engagemanget är, som i debatten 1996, mycket framträdande, och fokus läggs på den saklige och kunnige talaren, medan den agiterande dimensionen reducerats något.

I debatten 2000 har de inbördes förhållandena mellan *lógos*, *éthos* och *páthos* förändrats. *Lógos* är fortfarande mest central, men den förnuftsmässiga överlägsna behärsksningen över ämnet har skiftat till ett mer visionär anförande som anspelar på lyssnarens känslor. Persson vill också i större utsträckning än tidigare behaga publiken och skapa känslor av tillhörighet och gemensamt ansvarstagande. Perssons *páthos* är här helt olikt det som framställs i de tidigare debatterna där han endast söker att uppvigla och provocera lyssnarens känslor. Detta leder också till att Perssons *éthos* ändrar utseende. Persson framställs i debatten 2000 som mer sympatisk, ödmjuk och känslösam.

Det är uppenbart att Persson har lärt av sin tid som talare i riksdagens partiledardebatter, och att han genom ökad förståelse för de retoriska teknikerna och mer praktisk erfarenhet har gjort framsteg som talare.

De största förändringarna vi påträffar i Perssons retoriska utveckling av de talarorienterade egenskaperna är att hans persona, hans *éthos*, har förändrats från en hård, hänsynslös och självgod till en mjukare, ödmjuk och behärskad talare, och att han ämnar att väcka mer behagliga känslor hos lyssnaren.

6.2 Lyssnaren

Här nedan presenteras de slutsatser som har dragits om de aspekter av Perssons retoriska förmåga som kan relateras till lyssnaren.

6.2.1 Talets lyssnarorienterade egenskaper

Det märks en tydlig förändring i Perssons tal när man tittar på de funktioner de lyssnarorienterade egenskaperna fyller.

I framförandet 1996 ligger tyngdpunkten i mycket hög grad på *docère*, det vill säga att övertyga genom fakta. Detta uppenbarar sig när man närmare synar Perssons stil och hans kroppsspråk. Stilen är hård och rytmisk, och hans kroppsspråk stelt och minimalt. Perssons karaktäristiska gest när han med öppen hand markerar den raka takten i framförandet är ett tydligt tecken på detta. I den mån Persson anspelar på lyssnarens känslor gör han detta med mycket starka ord och uttryck. Det är således en agiterande och uppviglande form av *movère* som används.

1997 är framförandet fortfarande inriktat på *docère*, på att undervisa och anspela på lyssnarens förnuft. Den stora skillnaden är att detta görs på ett mer sakligt och mindre konfronterande sätt. Persson verkar mer behärskad i debatten. Detta avspeglar sig också i Perssons språk och kroppsspråk som är mer avslappnat och inte lika aggressivt som 1996. Den bakomliggande funktionen av de känslomässiga aspekterna i framförandet är de samma som i debatten 1996, nämligen att attackera motståndarna och deras politik. Dessa attacker är i jämförelse med 1996 års agiterande stildrag dock nedtonade något.

Det är mellan framförandena 1997 och 2000 som de stora förändringarna återfinns. Den övervägande utbildande aspekten finns kvar, men har fått mindre utrymme. Detta ger mer plats åt *movère* som Persson också i högre grad använder sig av. Det finns också skillnader i hur *movère* används. I debatten 2000 har Persson skurit ned ännu mer på de individuella påhopp vilka tidigare ofta påträffades i hans framförande 1996 och 1997. Anmärkningsvärt är också att Perssons känslomässiga uttalanden flertalet gånger fungerar för att behaga lyssnarens känslor, istället för att uppvigla dem. Här använder sig Persson av den retoriska funktion som kallas *delectåre*. Detta är något som Persson inte märkbart använder sig av 1996 och 1997.

Perssons utvecklade i de lyssnarorienterade egenskaperna är således främst att han har en bättre balans av *docère*, *movère* och *delectåre* i sitt framförande 2000, och att dessa samspelar på ett bättre sätt

än i de tidigare debatterna. Anförandet och replikerna verkar också vara mer anpassade till lyssnarens känslor, behov och förväntningar i debatten 2000.

6.3 Talet

Här nedan presenteras de slutsatser som har dragits om de aspekter av Perssons retoriska förmåga som kan relateras till talets roll i den retoriska situationen.

6.3.1 Talets ämnesorienterade egenskaper

I samtliga tre studerade debatter har argumenten en central roll. Med tanke på ämnets natur kan detta ses som självfallet. En intressant iakttagelse är dock att argumentationen skiljer sig något mellan debatten 2000 och de två tidigare debatterna. I framförandena 1996 och 1997 är argumentationen mycket saklig, konkret och faktabaserad. De argumenterande styckena tar upp den övervägande största delen av såväl anförandet som replikerna. Dessa passager är också fattigare på ornament och troper än vad resten av framförandet är. I framförandet 2000 är de argumenterande styckena mycket vagare och framställs mer i ideologiska och värderande ordalag.

En annan avgörande skillnad mellan framförandenas ämnesorienterade egenskaper är användandet av troper och ornament. 1996 och 1997 består huvuddelen av de retoriska tekniker som Persson nyttjar av troper, medan ornamenten är sällsynta. 2000 använder sig Persson av ett betydligt fler ornament, vilket också återspeglar sig i ett mycket mer utsmyckat språk. Intressant är också att Persson dessutom använder sig av fler typer av troper i framförandet 2000 än han gör i framförandena 1996 och 1997. Detta gör att effekten av såväl Perssons *éthos* och talets *movére*, som hans *páthos* och dess *delectáre* förstärks, vilket leder till ett, retoriskt sett, bättre framförande.

6.3.2 Stilfigurer

Man kan notera att det finns skillnader i hur Persson använder sig av stilfigurer i de olika framförandena. En av de mest markanta skillnaderna är att Persson använder sig av betydligt fler typer av stilfigurer i sitt framträdande 2000 än i de 1996 och 1997. Han använder sig också mer frekvent av stilfigurerna, vilket leder dels till ett mer utsmyckat språkbruk, och dels till en högre retorisk effekt.

Sammanfattningsvis kan man säga att Persson märkbart har utvecklat förmågan att medvetet använda de stilfigurer som studerats, och har i denna bemärkelse blivit en bättre retoriker.

6.4 Framförandet

Här nedan presenteras de slutsatser som har dragits om de aspekter av Perssons retoriska förmåga som kan relateras till själva framförandet.

6.4.1 Uttal

Man kan skönja vissa förändringar i Perssons uttal mellan 1996 och 2000. I sina anförande 1996, och delvis också 1997, har Persson en hackig och omelodisk rytm, samt att han bitvis stakar sig och snubblar på orden. Framförandet 1997 karaktäriseras av ett mer pedagogiskt och bestämt uttal. Det finns också en dynamik i uttalet som inte återfinns i framförandet 1996. I kontrast till framförandena 1996 och 1997 är Perssons framförande i talarstolen 2000 mycket mer melodiskt och texten har ett bra och naturligt flyt. Av den hackiga och stötiga rytmen finner man inga spår och intonationen

används på ett mycket bättre sätt för att dels förmedla känslor, och dels för att förstärka de retoriska stilfigurer som används.

Då uttalet är nära sammankopplat till stilval kan det dock vara svårt att ange det ena som orsak och det andra som verkan. Det ena ger förhoppningsvis det andra. Anmärkningsvärt är dock att det har skett en märkbar förändring.

6.4.2 Kroppsspråk

Perssons kroppsspråk har verkligen utvecklats mellan 1996 och 2000. I framförandet 1996 var kroppsspråket mycket begränsat och Persson använde sig av ett fåtal gester. Det var sällan gesterna fyllde någon märkbar retorisk funktion, utan de kan snarare ses som naturliga, och i viss mån också redundanta, inslag i Perssons naturliga talarstil.

I debatten 2000 använder sig Persson av en mycket bredare uppsättning gester. Såväl de gester som används, som hur de används, tyder på att Persson har gjort medvetna förändringar i sitt kroppsspråk. Dessa förändringar är onekligen förbättringar ur ett retoriskt perspektiv, och kroppsspråket är mer synkroniserat med de språkliga aspekterna av anförandena.

Vi kan se tydliga förbättringar i Perssons kroppsspråk, vilket tyder på att Persson i större utsträckning än tidigare förstår och utnyttjar de retoriska tekniker som presenterats i denna uppsats. Persson har obönhörligen blivit en bättre talare ur ett kroppsspråksperspektiv.

6.4.3 Tid och rum

Eftersom tidpunkten och platsen för partiledardebatterna i riksdagens fattas av gemensamt tagna beslut, kan detta kanske anses som ett redundant inslag i den retoriska analysen i denna framställning.

Vad som kan ses som retoriskt anmärkningsvärt är att Persson i partiledardebatten 1996 väljer att framföra sin repliker från bänken, istället för talarstolen. Detta är intressant ur ett par avseenden. Valet att framföra sina repliker från bänken kan kanske härledas till Perssons bristande praktiska erfarenhet att debattera från talarstolen, och därför väljs den tryggare platsen där han är omgiven av partimedlemmar. Det finns dock inga konkreta belegg för detta i den undersökning som gjorts, utan bör ses som en rent spekulativ tolkning. I Perssons framförande hittar vi, trots allt, andra tendenser av beteende som inom retoriken pekar på nervositet eller bristande självförtroende.

När Persson ger sina repliker från bänken står han mestadels med händerna fast förankrade på var sitt ryggstöd, vilket gör att utnyttja de retorisk fördelarna med ett talande kroppsspråk till stor del hämmas [jämför kap. 5.1.3].

6.5 Stil

Här nedan presenteras de slutsatser som har dragits om de aspekter av Perssons retoriska förmåga som kan relateras till stilen.

6.5.1 Språket

Stilmässigt kan man säga att Perssons stil går från att vara en högstil till en mellanstil, som bitvis i framförandet 2000 kanske till och med gränsar till en lågstil. Man kan se skillnader i stilen mellan 1996 och 1997, men de verkligt stora förändringarna i stilen hittar man mellan 1997 och 2000. Generellt sett kan man säga att språkstilen går från en kraftfull till en måttfull framtoning.

De mest markanta stilförändringarna ligger i att Persson blir mer personlig, ödmjuk och respektfull. Stilen går också från att vara tung och koncentrerad till att vara lättare och yvigare, från hackig till

melodisk, från osinnlig till målerisk. 1996 och 1997 är språket robust och kraftfull, medan det 2000 har en mildare och graciösare klang.

6.5.2 Kläderna

Perssons klädesstil verkar gå från en korrekt och neutral stil 1996, via en något mera uppklädd men färglös stil 1997 till en välklädd och klassisk och välpolerad stil 2000.

Intressantare än kläderna i sig är den kommunikativa kraft som kläderna har i att framhäva talarens *étos*. Det är således en mer polerad persona vi ser hos Persson 2000, och en mer ordentlig och korrekt persona 1996. I likhet med uttalets nära koppling till stilen, kan man också knyta klädernas retoriska effekt an till det medvetna valet av talarens stil. Den intressanta förändringen i Perssons garderob är således den talarorienterade aspekten av kommunikationen.

7 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING

Det insamlade materialet bjuder på en uppsjö av olika forskningsämnen, och inbjuder till forskning inom flera olika doktriner.

Från ett mer statsvetenskapligt eller samhällsvetenskapligt perspektiv skulle de politiska effekterna av Perssons retoriska förmåga kunna inkorporeras för att tydliggöra de politiska fördelarna med en förfining av de retoriska aspekterna av den kommunikativa processen. Här skulle det också kunna vara intressant att relatera den politiska retoriken med den samtida sociala kontexten för att möjligen finna mönster i samspelet mellan den politiska retoriken och omvärlden.

En annan intressanta ansats kan vara att studera samspelet mellan Persson och hans talskrivare. Det förberedande arbetet, retorikens *inventio* och *dispositio*, är en mycket viktig del av retoriken. En studie i det retoriska förarbete skulle troligen få en mer övervägande politisk inriktning, men den skulle också kunna fungera som en vidare retorisk analys av hela den retoriska processen av Persson som talare.

Medieträning är något som är mycket aktuellt i dagens politik. Sådär i valår blir vi näst intill överösta med opinionsundersökningar och popularitetslistor i TV och tidningar, och mediebilderna av våra politiker diskuteras och debatteras flitigt. Att studera vilken medieträning Persson har genomgått och vilka effekter den har fått, är också en synnerligen intressant ansats. Detta hade förmodligen resulterat i en mer resultatfokuserad undersökning.

Det insamlade materialet hade också kunna ligga till grund för en mer lingvistisk undersökning av Perssons kommunikativa förmåga.

Källförteckning

Litteratur

- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Eneroth, B. (1984). *Hur man mäter vackert*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hallberg, A. (1995). *Riksdagstalaren i protokollet*. Edsbruk: Akademitryck AB.
- Hellspong, L. (1992). *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellspong, L. (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägg, G. (1998). *Praktisk retorik*. Wahlström & Widstrand
- Isaksson, C. (1999). *Perssons sidor*. Wahlström & Widstrand
- Johannesson, K. (1990). *Retorik eller konsten att tala*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Johannesson, K. (1999). *Retorik eller konsten att tala* (andra uppl.). Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Karlberg, M., & Mral, B. (1998). *Heder och påverkan*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundahl, U., & Skärvad, P.-H. (1999). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur.
- Rydstedt, R. (1993). *Retorik*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiederheim, P. F., & Eriksson, L. T. (1991). *Att förska, utreda och rapportera*. Malmö: Liber.

Web-dokument

- Regeringskansliet. (2001, den 8:e oktober). *Göran Persson, biografi* [www dokument]. URL <http://www.statsradsberedningen.regeringen.se/persson/biografi.htm>
- Riksdagens Debatt & beslut/Rixlex. (2001, den 1 oktober). *Protokoll Partiledardebatt 1996-03-27* [www dokument]. URL <http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw>
- Riksdagens Debatt & beslut/Rixlex. (2001, den 1:e oktober). *Protokoll Partiledardebatt 2000-06-15* [www dokument]. URL http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/9900/prot/128/128S0001.ASP#E63E1
- Riksdagens Debatt & beslut/Rixlex. (2001, den 1 oktober). *Protokoll Partiledardebatt 1997-10-08* [www dokument]. URL <http://www.riksdagen.se/debatt/9798/prot/12/htframe.htm>

Videoupptagningar

- SVT 1. (1996, den 27:e mars). *Partiledardebatt 1996-03-27*. Stockholm: Statens Ljud- och Bildarkiv.
- SVT 1 + 2. (1997, den 8:e oktober). *Partiledardebatt 1997-10-08*. Stockholm: Statens Ljud- och Bildarkiv.
- SVT 1 + 2. (2000, den 15:e juni). *Partiledardebatt 2000-06-15*. Stockholm: Statens Ljud- och Bildarkiv.

Anf. 7 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

- 1 Fru talman! Alf Svensson sade att han villig att ta de beska kommentarerna efter sitt
anförande. Jag tror inte att han behöver vara så orolig – han lyckades inta i stort sett alla
populära ståndpunkter: högre bistånd, mer av kommunala anställningar, högre pensioner,
vårdnadsbidrag, allt. Alf Svensson fortsätter att sjunga med änglarna.
- 5 Egentligen, fru talman, är väl den här partiledardebatten trist nog ett uttryck för det som
försatte Sverige i de djupa bekymmer som vi nu håller på att ta oss ur. Ni som följt denna
debatt har kunnat notera att vad som har sagts från denna talarstol har varit en lång
provkarta på lägre skatter och mer av bidrag och förmåner. Allt det där kan sägas.
Försöker man att göra det – och vi hade för några år sedan en regering i Sverige som
- 10 försökte sig på det – slutar det med ett elände. Det eländet försöker vi nu ta oss ur.
Jag tänker inte i den här debatten eller i något annat sammanhang medverka till att
Sverige återigen tappar den kraft som vi nu håller på att återvinna genom att de offentliga
finanserna saneras. Sverige är ett fint och på många sätt ett rikt land, med välutbildade
människor. Det är jämställt och jämlikt, det har industrier vid internationell frontlinje, en
- 15 god miljö och en öppenhet gentemot omvärlden. Vi har många starka sidor i det svenska
samhället.
Vi är rika, men vi är inte så rika att vi kan missköta våra offentliga finanser eller
missköta vår ekonomi. Då äventyras grunden för välfärdssamhället. Då sviker vi de svaga,
då överger vi det som är fint i Sverige, nämligen att i vårt land har alla haft och skall ha en
- 20 plats, inte bara de starka. Alla skall ha plats i Sverige.
När vi har formulerat regeringsförklaringen har vi haft den utgångspunkten att vi står i
ett skede där inget parti ensamt skall göra anspråk på att sitta inne med alla lösningar. Vi
har formulerat det så att det behövs mer av samarbete och mindre av konfrontation i
Sverige. Vi sträcker ut en hand från socialdemokratins sida till alla dem som vill
- 25 medverka i ett samarbete om att pressa tillbaka arbetslösheten, om hur vi skall ställa om
vårt energisystem, om hur vi långsiktigt skall säkra den generella välfärden och om hur vi
skall bygga ett ekologiskt uthålligt Sverige.
Alla som följer debatten vet att de här stora uppgifterna inte har några på förhand givna
svar. Successivt dyker nya problem upp, successivt infinner sig sådant som skall lösas. Då
- 30 måste vi vara beredda att samarbeta, att ta ansvar inte bara för det egna partiet, inte bara
för den egna regeringen utan för Sverige, vårt fina land. Det är vår gemensamma uppgift i
denna kammare, och med det mandatet har vi alla kommit till Stockholm. Det är till det
samarbetet som vi socialdemokrater bjuder.
Ingen kommer i den dialogen att mötas av att vi inte vill pröva era förslag och uppslag
- 35 på ett konstruktivt sätt – tvärtom. Alla goda förslag skall beaktas.
Samarbetet kommer att handla om arbetslösheten. Vi vet att det går att pressa tillbaka
arbetslösheten. Allt fler som bedömer det mål som regeringen har lagt fast säger också att
det är realistiskt. Det blir svårt att nå, ja, men det är realistiskt. Det går om vi anstränger
oss. Det går om vi vågar att göra det oväntade. Det går om alla mobiliseras.
- 40 För regeringens del är det fyra saker som är viktiga i det arbetet. Den första är en
satsning på utbildning och kompetensutveckling. Sverige skall i en internationell ekonomi
utföra de svåra uppgifterna, dem som vi kan få bra ersättning för i ett utbyte av varor och
tjänster i en avreglerad världsekonomi. Vår målsättning är också att Sverige skall ha en
befolkning och en arbetskraft som är mer kompetent än något annat lands. Det ger inte

45 bara förutsättningar för att få ned arbetslösheten. Det ger också stor personlig frihet, bildning och sammanhållning i ett samhälle som skall öppnas och har öppnats mot omvärlden.

Den andra punkten är att alla de som vill satsa och ta initiativ, som vill ta den risk som företagande representerar, skall mötas av stabila regler och långsiktiga möjligheter att 50 bestämma och bedöma villkoren. Det är omöjligt att ställa ut sådana löften, om man inte har ordning i de offentliga finanserna. Den som har drivit företag vet att ränteutveckling och efterfrågan, allt sådant som faktiskt avgör företagets framgång eller motgång, är beroende av den allmänna samhällsekonomins utveckling.

Har vi en regering som är för svag för att hålla tillbaka inflationen, för att få ned räntan 55 och för att säga nej till alla de populära utgiftskrav som reses, underminerar vi också förutsättningarna för egenföretagarna.

Den tredje punkten är att se till att arbetsmarknadens parter tar sitt ansvar för lönebildningen. Vi kan inte i Sverige ha en löneutveckling som avviker från den i det övriga Europa. Då slår vi ut jobb i Sverige och minskar vår konkurrenskraft.

60 Den fjärde punkten gäller det nya stora samarbetsområdet. Vi socialdemokrater är övertygade om att i omställningen till ett ekologiskt hållbart Sverige ligger nya möjligheter till arbete och nya utmaningar för de många människorna. Den rymmer ny produktionsteknik och ett nytt sätt att hantera råvaror, kretslopp som skall slutas, nya transportlösningar och en ny energiförsörjning – nytt, nytt, nytt! Där det nya finns och 65 växer kommer också arbetstillfällena och välbefinnandet.

I de utmaningar som miljöpolitiken representerar ligger också det nya Sveriges möjligheter att möta arbetslöshetens förbannelse.

Det är när vi bjuder in till detta samarbete viktigt att vi aldrig sviktar i vården av den statsfinansiella saneringen. Man kan naturligtvis, som någon har gjort från denna talarstol, 70 raljera över att en statsminister har bakgrund som finansminister. Man kan raljera över att det är en man som sköter statsfinanserna och tro sig göra ett politiskt nummer av detta. Det är naturligtvis en synpunkt som gränsar till enfald. Om könet hade varit avgörande för hur statsfinanserna skötts, kan vi ju säga att vi har facit i handen. Vi kan konstatera att vi bara för något år sedan hade en kvinna som ansvarig för statsfinanserna. Det var ingen 75 framgång för jämställdheten, Gudrun Schyman.

En sak vill jag göra klart för socialdemokratins räkning: Vi står för verksamheten i kommuner och landsting. Vi har byggt upp den. Vi har varit stolta över att alla människor märkta av hårt arbete och slit har fått en bra omvårdnad under sin ålderdom. Vi har varit stolta över att alla har fått samma tillgång till vård, oavsett plånbokens tjocklek. Det är 80 vårt reformbygge.

Men vi har hela tiden insett att vi inte kan betala detta med lånade pengar. Alla de människor som är beroende av att den generella välfärden – som vi ofta benämner det som sker i kommuner, landsting och socialförsäkringar – fungerar, dem sviker vi den dag vi inte har kraften att betala för detta med egna pengar. Det finns inget större angrepp på 85 jämställdhet och jämlikhet än att låta de offentliga finanserna förfalla. De som tror att det bara är att stå i riksdagens talarstol och säga: mer av kommunala tjänster, högre pensioner, mera bistånd, kortare arbetstid – förmån, förmån, förmån – utan att inse att det till detta finns en given koppling i form av finansiering, de sviker och lurar de människor som eventuellt tror att detta budskap är hållbart.

90 Det är också viktigt att säga att när Gudrun Schyman - för det är henne jag polemiserar mot, det är väl ingen hemlighet – står i talarstolen och säger att det bara är att släppa på konvergenskriterierna, är det ingenting annat än en uppföljning av den debatt som

Vänsterpartiet tidigare har fört och som har präglats av uppfattningen att det inte skadar med litet extra inflation.

- 95 Det är inflationen som Vänsterpartiet vill släppa loss. Alla som sett inflationens härjningar vet att ett säkrare sätt att underminera en fördelningspolitik i ett samhälle än att låta inflationen gå loss, det finns inte. Den som tjänar på inflation, Gudrun Schyman, är den som har stora fasta tillgångar i mark, aktier och fastigheter, och den som förlorar på inflationens härjningar är den som lever på sin pension eller på sin lön.
- 100 Pension och lön skall vara värdesäkrade. När de är värdesäkrade är det faktiskt därför att vi har statsfinanserna i ordning och inflationen är tillbakapressad. Det går inte att utlova reformer ens för Vänsterpartiets del och finansiera detta med en framtida inflationstillväxt. Det är viktigt att ha sagt; det är lösan sand ni bygger ert ekonomiska alternativ på. Ni sviker på så sätt dem som står för jämställdhet och jämlikhet.
- 105 Vi vill samarbeta om den ekonomiska politiken. Vi gör inte anspråk på att ha alla lösningar. Det som ligger framför oss är svårt, men vi skall klara av de mål som riksdagen med så stor kraft har ställt sig bakom, nämligen att få ett underskott i de offentliga finanserna under 3 % 1997 och att nå balans i de offentliga finanserna 1998. Då är vi återigen i ett läge där Sverige har ordning på sin ekonomi, och då kan vi, precis som Olof
- 110 Johansson sade förut, faktiskt ha någonting att själva förfoga över i form av politiskt utrymme i denna kammare. Vi tar bort kraften från marknaderna och för åter in den politiska kraften i de valda demokratiska organen. Det är vad det handlar om.
- Så till den europeiska unionen. Vi socialdemokrater ser EU som en möjlighet att internationellt fortsätta ett politiskt samarbete för att pressa tillbaka arbetslösheten, för att
- 115 förbättra miljön och för att öka det folkliga inflyandet som en balans mot ett allt mer internationaliserat kapital. Vi ser framför oss ett EU som kommer att utvidgas, ett EU som innehåller fler stater än dagens. Vi ser framför oss en möjlighet att också i EU få som medlemmar de stater som nyligen har befriats från kommunismens förtryck i Östeuropa.
- Det skulle, Gudrun Schyman, vara av utomordentligt stort värde om Vänsterpartiet
- 120 kunde deklarerat om man har som uppfattning att det är en fördel att våra grannar Estland, Lettland, Litauen och Polen kan komma med i EU eller inte. Är Vänsterpartiet för deras medlemskap eller är ni emot det? Den upplysningen har Gudrun Schyman all möjlighet att ge just inför starten av den regeringskonferens som jag på torsdag och fredag har möjlighet att delta i och som ju kommer att handla om utvidgningen.
- 125 När det gäller energifrågan vore det fel att påstå att vi vet exakt hur energipolitiken kommer att se ut om 10 eller 15 år. Det är det ingen som vet. Vi vet bara en sak: Vi har en kärnkraft som successivt åldras och som skall ersättas med en ny energiproduktion. Vi vet att vi har lagt fast utomordentligt rigorösa miljökrav. Vi vet också att oavsett om vi bestämmer att den första reaktorn skall tas ur drift under den här mandatperioden eller inte
- 130 så kommer vi inte förbi det faktum att kärnkraften åldras och skall ersättas.
- När jag lyssnar på Lars Tobisson märker jag att han står för ett bidrag i debatten som avviker från andra bidrag. Lars Tobisson säger: Låt marknaden styra i vilken takt kärnkraften skall avvecklas. Slå fast säkerhetsreglerna och låt marknaden styra.
- Om marknaden, Lars Tobisson, vill bygga ut kärnkraften, kommer Moderaterna då att
- 135 motsätta sig detta? Det är en rimlig frågeställning mot bakgrund av hur Moderaterna alldeles nyss här i talarstolen bekände sig till uppfattningen att det är marknaden som skall styra. Är marknaden i det läget alltid överordnad politiska beslut? Har Moderaterna uppfattningen att om marknaden vill skall kärnkraften byggas ut? Vi väntar nyfiket på svaret på den frågan.
- 140 Lars Tobisson var litet dystert i sitt anförande, och det kan jag kanske förstå. Uppmärksamheten har varit oerhört koncentrerad på det socialdemokratiska partiet och vår kongress under de senaste veckorna. Vi har ju sett de moderata kommentarerna, präglade av besvikelse över att de inte har fått samma uppmärksamhet för sin partistämman. Det sorgearbetet får väl moderaterna själva klara av.

145 Men ni som har följt debatten kan göra följande reflexion: När oppositionsledaren Tobisson – han är de facto oppositionsledare i dag – börjar sitt anförande talar han om partikongressen och om kongressens beslut. Han menar den socialdemokratiska partikongressen.

Ibland tycker kanske t.o.m. jag att den socialdemokratiska partikongressen har fått för stort utrymme i massmedier. Det blir för mycket koncentration på ett parti. Det finns rimligen anledning att också fråga vad andra partier vill och tycker.

Men jämför med de profetior som Lars Tobisson, moderaterna och andra tänkare på den högra halvan av svensk politik har presenterat kring socialdemokratien och vår framtid. Vi var ett parti som hade räknats ut. Socialdemokratien var något som tillhörde det förgångna. Socialdemokratien hade inga lösningar på framtidens frågor. Det där har högern sagt under många år. Lars Tobisson har sagt det flera gånger förut, innan dagens inlägg här i talarstolen. Men om det nu är så att vi inte har några lösningar, inte har några svar, inte är något alternativ i svensk politik, varför då denna enorma koncentration av uppmärksamhet på det socialdemokratiska partiet och vår kongress?

160 Det är ju så att det socialdemokratiska partiet är en dominerande politisk kraft i Sverige. Vi har en tradition av ansvarstagande för vårt fina land. Vi har en tradition som rymmer ett mycket stort allvar inför uppgiften. Vi vet, och svenska folket vet, att vi orkar regera. Det är ju inte alldeles säkert, Lars Tobisson, att de som politiskt dömer ut ett alternativ som står för allvaret, som står för ansvar och stolthet för Sverige, upplevs som starka i valmanskåren.

Lars Tobisson har att presentera alternativet. Han representerar i dag oppositionsledningen. Vilka krafter tänker Tobisson samla bakom ett borgerligt program? Hur ser alternativet ut?

Jag har ställt en fråga om energipolitiken. Uppenbarligen skall moderaterna abdikera och sedan skall marknaden sköta det hela. Vi kan ta nästa stora fråga, där jag kan rikta udden mot Folkpartiet som ju ingår i Lars Tobissons tilltänkta regeringsunderlag. I de yttersta av dessa dagar följer Moderaterna internt en debatt som har nått ut till allmänheten och som handlar om att Moderaterna säger att det i Sverige inte går att få till stånd en bra utveckling därför att vi har ett för stort välfärdssamhälle. Det hindrar att gamla människor har det bra, det hindrar att den som är arbetslös känner trygghet, det hindrar att den som är sjuk har en bra försäkring. Det skapar inte drivkraften, det skapar inte incitament, säger man.

Det må vara Moderaternas tro. Hur ser ni i Folkpartiet, som ju ingår i regeringsunderlaget med Moderaterna, på Moderaternas uppfattning om välfärdspolitiken? Upplever Folkpartiet att välfärdspolitiken är ett hinder för ekonomisk utveckling och tillväxt? Upplever Folkpartiet att barnbidrag, pensioner, arbetslöshetsersättningar, sjukersättningar, stora kommunala och landstingskommunala verksamheter är ett hinder för ekonomisk utveckling? Skall man tro vad Folkpartiet tidigare sagt, ser ni inte på saken på så sätt. Men Leijonborg var uppe i talarstolen alldeles nyss och raljerade över Centerpartiets ansvarstagande, beredd tydligen att kasta en del gammalt över bord. Kanske tänker Folkpartiet om och närmar sig Moderaterna? I skuggan av Moderaterna växer aldrig Folkpartiet, det vet vi. Men Lars Leijonborg har möjligheten att i talarstolen ge ett klart besked: Ser ni välfärdspolitiken som ett hinder för ekonomisk utveckling och tillväxt, eller delar ni den uppfattning som socialdemokratien, Centerpartiet och andra traditionellt haft, att när vanligt folk får det bättre och känner trygghet, då går det också bra för Sverige? Det är vattendelaren i svensk politik. På vilken sida ställer sig Folkpartiet?

Vi socialdemokrater bjuder in till samarbete, inte därför att vi skulle sakna egna idéer eller egen politik. Vi är beredda att, om det så behövs, ensamma bära ansvaret för Sverige. Men det är ingen bra lösning, det är inte bra för vårt fina land. Vi skall samarbeta. Därför

195 är regeringsförklaringen en utsträckt hand till arbetsmarknadens parter, till de politiska partierna i riksdagen och till det svenska folket att vara med och göra vårt fina land ännu finare. Sverige är ett gott land. Det kan bli ännu finare att leva i. Låt oss samarbeta om den uppgiften.
(Applåder)

Anf. 10 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

200 Fru talman! Det var ett väldigt tufft besked som Tobisson lämnade i senare delen av sin replik, att inte ens marknaden tror på kärnkraften. Det är så hemskt dyrt, komplicerat och riskfyllt. Det är därför vi har den här diskussionen. Den som har den insikten borde kanske också ställa sig frågan: Om vi har 50 % av vår elförsörjning kopplad till den typen av produktion, bör vi inte då i tid börja ställa om så att vi inte hamnar i ett läge då vi snabbt och drastiskt får göra någonting som skapar väldiga problem? Marknadens krafter skall
205 tydligen inte tillåta att vi bygger ny kärnkraft. Marknadens krafter skall uppenbarligen i Moderaternas värld bara tillåta att de befintliga avvecklas. Om man inte tilltror marknadens krafter den ena förmågan, varför skall man då tilltro dem den andra? Moderaterna har litet problem med sin logik, det måste jag säga. Icke desto mindre är Lars Tobisson välkommen till samtalen om energipolitiken.

210 Jag är imponerad över Tobissons sätt att hålla ordning på statsfinanserna. Det är en katalog över olika typer av saker som skall finansieras. Tänk om samma talang hade varit på plats för några år sedan när Tobisson hade det direkta ansvaret för statens finanser och vi fick ett förfall utan like. Det håller vi på att ta oss ur med aktivt stöd från Centerpartiet, som tar ett ansvar för Sverige som jag tycker är beundransvärt.

215 Vi kommer att klara, och skall klara, ett underskott lägre än 3 % 1997. Vi skall vara i balans 1998. Målen ligger fast. Tobisson kommer på den punkten att få se att det vi har sagt i talarstolarna och i deklamationer kommer vi också att ha kraften att infria. Så har det varit hela tiden. Jag måste tyvärr säga, fru talman, att Tobisson, i takt med att framgångarna för Sverige och i den ekonomiska saneringen visat sig, verkar bli allt
220 dystrare. Det går bra i den svenska offentliga ekonomin. Det är långsiktigt nödvändigt för att klara välfärden. Det är ingenting att vara ledsen för, Lars Tobisson, det är en framgång.

Lars Tobisson har egentligen lyft in den fråga som jag ställde till Folkpartiet. Jag skall inte upprepa den till Lars Leijonborg nu, eftersom han säkert kommer att svara på den sedan. Men i Moderaternas värld är det ytterligare skattesänkningar, ytterligare
225 neddragningar och s.k. avregleringar som skall lösa bekymren. Det har inte fungerat någon annanstans i världen. De försök som gjordes under Lars Tobissons aktiva ledning för några år sedan gav faktiskt till resultat att arbetslösheten exploderade och att statsfinanserna kördes i botten. Vi har prövat det i Sverige, Lars Tobisson. Lars Tobisson hade mer än någon annan tillsammans med Anne Wibble ansvaret för den utvecklingen.
230 Vi tänker inte upprepa det misstaget. Det kan jag försäkra både kammaren och TV-tittarna om.

Anf. 13 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! När det gäller vårt engagemang i Europeiska unionen är det alldeles uppenbart att det som Ingvar Carlsson förde in med sin entré i Cannes och i Madrid var en koncentration på arbetslösheten som tidigare inte hade funnits i de politiska samtalen. Lars
235 Tobisson kan väl följa de senaste dagarnas debatt i Europa där Jacques Chirac nu gör arbetslöshetsfrågan till EU:s toppangelägenhet. Vid Madridmötet sades det att arbetslösheten är Europeiska unionens viktigaste fråga som stod högst på dagordningen. Jacques Santer sade att vi nu måste skapa en politik i Europa som stimulerar sysselsättning

och investeringar. Alla talar i dag mer eller mindre om det som Ingvar Carlsson lyckades
240 föra upp på dagordningen inte minst i Madrid. Men här i Sveriges riksdag skall vi behöva
höra svenska moderater stå och säga att detta inte är sant. På något sätt avslöjar sig Lars
Tobisson här. Det är partinitet som gäller. Det är naturligtvis en socialdemokratisk
framgång att vi har lyckats med detta. Men se bort ifrån detta, Lars Tobisson. Glöm det,
och inse att den enda möjligheten att i Europa samfällt pressa tillbaka arbetslösheten är att
245 vi använder EU:s resurser och EU som instrument. Var glad för det, och glöm då i så fall
att det var socialdemokrater som tog initiativet. Men var glad för det för EU:s skull och
för Europas skull. Det är vad det handlar om.
(Applåder)

Anf. 15 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Vi kommer i morgondagens debatt att närmare utveckla vår hållning i
Europapolitiken. Men det framgick fullständigt klart av mitt anförande att vi ser den
250 europeiska unionen som ett nödvändigt instrument för att flytta fram positionerna i
kampen för en bättre miljö. Miljöförstöringen känner inte nationsgränser. Hav och luft
förorenas, och hav och luft är våra gemensamma livsbetingelser i vår del av världen.
Därför har vi anledning att se till att vi också utnyttjar de politiska instrument som finns
för att motverka en sådan utveckling.
255 Jag vill understryka vad jag tidigare sade till Olof Johansson om vikten av samarbetet.
Jag hade i helgen en möjlighet som jag tyvärr inte kunde utnyttja, nämligen att tala vid en
konferens i Avesta, en landsbygdsriksdag. 800 människor med folkrörelsebakgrund och
med ansvar för den del av Sverige som inte alltid syns i TV-program och på tidningarnas
förstasidor var församlade. De sträckte också ut en hand för samarbete och samförstånd.
260 Låt mig säga att det är ovanligt lätt för mig att ta emot den utsträckta handen från dessa
människor med en folkrörelsebakgrund och ett ansvarstagande som ligger i deras tradition
och som väl passar in i det samarbete som Centern och Socialdemokraterna nu har kring
saneringen av de offentliga finanserna. Jag hälsar landsbygdsriksdagens sammanträde och
detta initiativ med största tillfredsställelse.

Anf. 18 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Det var ett värdefullt besked från Lars Leijonborg. Folkpartiet ser inte
265 välfärdssamhället som ett hinder för tillväxt och utveckling utan snarare som en
förutsättning.
Sedan kan det ställas mot den moderata programdebatt som nu rasar där det tydligt sägs
att det är just detta, vårt stora välfärdssamhälle, som är hindret för tillväxt och utveckling.
270 Där går vattendelaren i svensk politik i dag. Är det som vissa tror, att välfärden är hindret,
ja, då skall den naturligtvis reduceras kraftigt. Då skall man sänka ersättningsnivåer,
försämra verksamheten i kommuner och landsting och sänka skatterna.
Om Folkpartiet inte har den uppfattningen är det svårt att se hur Lars Tobissons
oppositionsledarroll här håller på att utvecklas, därför att detta är ju fundamentet i
275 Moderaternas ekonomiska politik och fundamentet i Moderaternas tänkande. Folkpartiet
har ställt sig på andra sidan vattendelaren. Då har Folkpartiet att bestämma sig för om man
skall fortsätta att samarbeta med Moderaterna, trots att man i den avgörande frågan har en
annan principiell ståndpunkt, eller om man skall ta emot en utsträckt hand från en regering
som redan nu samarbetar med ett parti på andra sidan blockgränsen – en utsträckt hand för
280 att Sverige behöver mer av samförstånd och samarbete och mindre av konfrontation. Detta
är Folkpartiets val. Sedan kan man ju i enskildheter föra diskussioner om den ena
reformen eller den andra och om den ena finansieringen eller den andra. Men det är inte

det principiellt stora och viktiga. Det viktiga är att Folkpartiet här deklarerar att välfärdspolitiken inte är ett hinder för tillväxt. Moderaterna påstår motsatsen. Då är det
285 Lars Leijonborgs uppgift, när han nu kommer upp i talarstolen, att klara ut hur detta skall kunna förenas. Varför samarbetar ni i Folkpartiet med Moderaterna, om ni nu har denna uppfattning?

Anf. 20 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Det var en social reformperiod, sade Lars Leijonborg. Det är möjligt att det var det. Den finansierades med sänkta skatter, därav det elände vi har i dag. Vi skall bort
290 från det. Sociala reformer går inte att klara om man inte också är beredd att betala för de förmåner som man sänder ut till det svenska folket. Det var den kraften som Folkpartiet inte hade. Det var ju så man löste konflikten med Moderaterna vid det tillfället.

Moderaterna ville avrusta välfärdssamhället för att kunna sänka skatter. Folkpartiet ville
295 behålla välfärdssamhället. Då blev den minsta gemensamma nämnaren att båda fick som de ville. Folkpartiet fick sina sociala reformer, Moderaterna fick sina skattesänkningar och Sverige fick ett ekonomiskt bekymmer som resulterade i massarbetslöshet. Så såg det ut.

Nu har jag ställt en fråga till Lars Leijonborg och Folkpartiet och har fått svaret att ni står för välfärdspolitiken. Ni ser den inte som ett hinder för tillväxt och utveckling. Det är gott och det är bra. Men, Lars Leijonborg, nästa gång vi genomför sociala reformer i
300 Sverige, betalar vi för dem och säger nej till Moderaternas lättköpta skattesänkningsslöften. (Applåder)

Anf. 22 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Gudrun Schyman började sin replik med att säga att hon visst tar ansvar för ekonomin, för att i den senare delen falla tillbaka i populism; mer pengar, större anslag, högre bidrag. Sedan har hon dessutom mage att påstå att detta skulle vara möjligt att finansiera med högre inflation. Gudrun Schyman, använd nästa replik i talarstolen till att
305 berätta för Sveriges folk hur högre inflation klarar jobben i kommuner och landsting och hur högre inflation är någonting att bygga välfärden på!

Använd också nästa replik i talarstolen till att berätta för svenska folket hur det gamla Vänsterpartiet kommunisterna ställer sig till den längtan som Estland, Lettland, Litauen och Polen har att komma med i den europeiska unionen. Var står Vänsterpartiet där, är ni
310 för eller emot deras strävan? Jag tror att svenska folket är nyfiket på ett svar.

Anf. 25 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Det var ett bra besked Gudrun Schyman gav om våra grannländers strävan att komma in i den europeiska unionen. Jag ställde frågan för att den i blyxtbelysning beskriver Vänsterpartiets position när det gäller EU. Sverige är ju medlemmar i EU, och det är bra för vårt land. Vänsterpartiet har varit aktiva motståndare. Nu vill andra länder
315 runt Östersjön också bli medlemmar. Då tvingas Vänsterpartiet säga att man tycker att detta är bra. Men varför skall då inte Sverige vara medlem? Fundera ett tag på det, Gudrun Schyman!

Sedan var det en ganska våldsam argumentation omkring ekonomisk politik och fördelningspolitik. Kärnan i argumentationen tycks vara att om Sverige får en halv
320 procents högre inflation, så kan vi pressa tillbaka arbetslösheten. Det är ett felaktigt resonemang, och det är farligt. Vi lever i en öppen ekonomi. Det går inte att återigen nationalisera och återreglera. Vi lever i en internationell kapitalmarknad, och den enda motkraft vi nu kan se framför oss är kanske just den europeiska union som Gudrun Schyman motarbetar.

325 Vi har att inse att vi inte kommer att kunna ha någon inflation på annan nivå än vår

omvärld. Om Vänsterpartiet rymmer teoretiker som tror att Sverige klarar sysselsättningen med en högre inflation än omvärlden, så vilseleder de, fru Schyman. Skickar vi ut den signalen från Sverige och från Sveriges riksdag, kommer vi omedelbart att få betala ett högre pris för de pengar vi använder. Då kommer räntorna återigen att börja stiga.

330 Högräntor, fru Schyman, hämmar investeringar och motverkar jobb i industrin. Jobb i industrin ger skattebaser som kan tas ut för att bygga ut offentlig sektor. Offentlig sektor är ryggraden i välfärden.

Släpp aldrig loss inflationen! Den kommer att krossa våra förutsättningar att hävda full sysselsättning! Inflationen är också ur detta perspektiv jämställdhetens första fiende. Och
335 för att riktigt övertyga fru Schyman; gå till Lenin, och lyssna till vad han sade en gång tidigt! Det främsta hotet mot revolutionen, sade Lenin, är inflationen. Med det menade han naturligtvis att när vanliga människor såg sin köpkraft försvinna utan att de fick någonting för de pengar de hade i plånboken, så vek också framtidstron, optimismen och tilltron till samhället.

340 Han begrep detta, fru Schyman. Det vore bra om dagens vänsterparti tillägnades åtminstone den typen av ekonomiskt förstånd.

Anf. 28 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Helt kort till Alf Svensson: Momsen på företag var ingen centerpartistisk idé, utan det var ett utredningsförslag från den regering som Alf Svensson satt med i.

Visst, det var vi som sänkte barnbidraget – det är sant. Men det gjorde vi inte därför att
345 vi ville sänka barnbidraget, utan därför att vi hade fått statsfinansiering som var körda i botten. Detta måste vi faktiskt komma ihåg.

Bistånd, social välfärd och allt vad vi vill värna är sådant som aldrig kan bedrivas på kredit. Alf Svenssons magnifika insats i det sammanhanget var ju att han reste runt och delade ut pengar som andra hade lånat upp. Det gick inte att fortsätta så, och det tror jag
350 att svenska folket begriper.

Anf. 30 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! En politik som tvingade den borgerliga regeringen att låna – så sade Alf Svensson. Vi kan tvista om det, men om ni insåg att ni var tvungna att låna, varför släppte ni då loss nya sociala reformer? Det var ju poängen i min kritik, och den har Alf Svensson att svara på. Det var flott att dela ut nya förmåner i välfärdssystemet, men det skedde på
355 kredit. Det vet Alf Svensson om, och det är därför jag säger att han föredrar att sjunga med änglarna.

Anf. 39 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Det är husmanskost i kokboken, Gudrun Schyman. Det är kanske en nyhet, men välkom men att smaka.

Jag hörde en viss nyansering omkring inflationen. Nu skall den vara lagom. Allt sådant
360 tal, Gudrun Schyman, är förrädisk och farligt. Inflationen skall hållas låg därför att det ger en varaktig grund för tillväxt. Det ger en varaktig grund för nya jobb.

Om man tittar på vår omvärld behöver man inte bara se på de länder som har drabbats av nyliberala avregleringar. Titta på det socialdemokratiskt styrda

Norge, där man förenar god tillväxt med låg inflation och rättvis fördelning. Det är en
365 bättre modell för Sverige.

Anf. 42 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)

Fru talman! Först vill jag ta upp frågan om vindkraften. Jag förutsätter att den typen av

satsningar kommer att diskuteras i anslutning till energiöverenskommelsen. Det vore konstigt annars.

370 Sedan får Birger Schlaug ha överseende med att debattreglerna är sådana att den korta tid jag har kunnat utnyttja har fått användas till att svara också på andra inlägg än de briljanta som Birger Schlaug har stått för.

Anf. 7 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

- 1 Fru talman! Till Alf Svensson vill jag säga: Det dystra med förmatcher är ju att den som går förmatchen antingen är på väg uppåt i boxningskarriären eller på väg ut. Vilken kategori Alf Svensson tillhör får han själv bedöma.
- 5 Annars sade Alf Svensson något som jag tyckte var bra, och det var mycket annat i hans anförande som var bra. Han sade att vi för ofta glömmer bort det immateriella, hur människan mår och de sociala nätverk vi lever i. Det finns många som är ensamma, det finns många som har det svårt, och det är ytterst dem som våra beslut naturligtvis avser att stödja. Det är vi helt överens om. Men när det gäller vägen dit, hur man gör, skiljer vi oss åt.
- 10 Det är ju så politik fungerar. Vi behöver inte ifrågasätta varandras avsikter, de är säkert de bästa. Däremot är det så att vi ibland föreslår lösningar som kanske inte är de riktiga och rätta. Det gäller regeringen, och det gäller oppositionen. Men när man diskuterar är det ändå viktigt att man ger en riktig bild av hur verkligheten ser ut, att man anger i vilken riktning landet går och om vi får bättre eller sämre förutsättningar att hantera de
- 15 problem vi ser.
- Där, menar jag, kan vi i den här partiledardebatten för första gången på många, många år samlas utifrån en verklighet där vi nu får bättre förutsättningar att stödja de människor som har det svårt och besvärligt. Det har inte varit en lätt vandring att komma så långt, men vi är här nu.
- 20 När man lyssnar på inläggen bekräftas också den beskrivningen. Det är ingen hejd på vad vi nu har råd till i Sverige. Alla vill så väldigt mycket. En del skall sänka skatten med 70, 80, kanske 100 miljarder kronor. Andra skall dra på sig nya utgifter, inte i riktigt i samma storleksordning men i aktningvärda tal. Och allt skall göras nu, när det har vänt i ekonomin.
- 25 Jag vill bara varna för en sak. Nu tar vi inte ut någonting i förskott. Nu genomför vi förslagen och betalar för dem samtidigt – med egna pengar, inte med lånade. Nu ser vi till att det företagsklimat som har blivit så pass mycket bättre de senaste åren kan behållas.
- När Carl Bildt – välkommen tillbaka till riksdagen! – i ett för övrigt intressant anförande sade att företagsklimatet kunde bli bättre och räknade upp exempel på vad ett gott
- 30 företagsklimat krävde, glömde han av någon outgrundlig anledning det basala. Han glömde inte skatter och lagar i Europaklass, det nämnde han. Men han glömde det basala: statsfinanser, offentliga finanser, inte bara i Europaklass utan i världsklass.
- För vi vet ju vad som händer när alla de löften som nu har ställts ut från talarstolen i dag, när alla de ambitioner som här har presenterats, skall smälta samman i en regering som
- 35 inte orkar hålla ihop, sätta saker och ting främst, prioritera. Vi vet ju att då växer underskotten, då stiger räntorna och då faller kronan. Då minskar investeringarna, då stiger arbetslösheten och då försvinner förtroendet för Sverige utomlands. Ingen skall inbilla mig eller någon annan att vi har drabbats av de motgångar i Sverige som vi har haft på grund av högre maktens ingrepp, utan det är självförvållat.
- 40 Man kan dela skulden på många sätt. Men en sak är säker: Skulle vi nu, med återvunnen styrka, släppa loss alla goda gåvors givare igen, då kan de som just har fått villalånet halverat i kostnad räkna med att räntorna stiger igen. Då kan de som börjat slå sig in på Europamarknaden med nya produkter räkna med att den del av deras företags underlag som är hemmamarknaden försvinner igen. Då kan alla småföretag som finns i Sverige och

45 säljer till hushållen räkna med att deras kunder försvinner igen.

Vi skall nu inte äventyra det vi i samarbete med Centerpartiet har uppnått. Sverige står återigen starkt. Det går åt rätt håll. Nu skall vi se till så att de står längst fram i kön som har burit de tyngsta bördorna under de år av statsfinansiell sanering som vi har gått igenom. Det *blir* politisk strid om det nu är så att de pengar som finns att fördela skall 50 riktas till dem som har det bäst ställt genom stora skattesänkingskampanjer. Det kommer vi aldrig att gå med på. Först står skolan, vården av barn och gamla och omsorgen om de äldre på ålderdomshemmen. Det står först tillsammans med att klara sysselsättningen, jobben, i inte minst kommunerna och landstingen. Då är jag glad för det stöd som uttrycks här i debatten från, framför allt tycker jag, Vänsterpartiet och Folkpartiet, som talar 55 mycket väl om vikten av att hålla uppe sysselsättning i kommuner och landsting. Det gäller ju vård, skola och omsorg. Jag hoppas också att det är något som åtminstone Folkpartiet orkar stå för, så att vi inte återigen ser en situation där det viker sig för starkare krafter längre högerut.

Vi är glada för att det har vänt. Men det är klart att ibland får man en känsla av "surt sa räven". När man lyssnar på Lars Leijonborg, är det ju inte utan att man faktiskt tycker att det skulle sitta bra om Lars Leijonborg ändå uttryckte uppfattningen att det känns litet lättare nu när det går åt rätt håll för Sverige. Varför denna dysterhet när det går så bra för landet, när villapriserna är på väg uppåt, när småföretagarna skickar de mest positiva signalerna någonsin, när den tioåriga räntan slår alla rekord i bottenläge och när 65 arbetslösheten faller? Varför inte säga att det här är bra för Sverige?

Visst, Socialdemokraterna har haft ansvaret för den här perioden. Vi får säkert en del av detta som en fördel för det socialdemokratiska partiet. Men lägg det åt sidan, Lars Leijonborg, och se till landets bästa! Det är väl skönt ändå att det vänder? Jag varnar Lars Leijonborg och andra dysterkvistar som försöker att förringa vändningen på 70 arbetsmarknaden och tala om att det här är statistiska finter. "Fusk" sade någon tidigare moderat minister i ett TV-program i går kväll. "Fiffel" tror jag också att han nämnde som uttryck för detta. Jag känner igen det där. Det var precis samma sak som ni sade när vi sade att det hade vänt i den statsfinansiella utvecklingen. Det skulle heller inte fungera. Ni har fått fel där. Ni kommer att få fel också när det gäller arbetslösheten och 75 sysselsättningen. Det har vänt för Sverige. Kanske är det rent av så att den underliggande utvecklingen är något starkare än vi själva har beskrivit den som. Var glada, men ta också ansvar för att den nya situationen inte används på ett sådant sätt att vi återigen halkar in i gamla bekymmer.

Sverige är ju ett land som trots dessa framgångar har stora brister. Jag måste säga att jag 80 återigen blir väldigt förvånad när jag hör någon säga att man vet hur vi skall lägga upp vår valrörelse nästa år. Herre gud, sådant avgör man ju inte förrän någon gång in på valåret! Socialdemokratin *är* i opposition till orättvisor, till bestående orättvisor i samhället. Vi kommer inte att ge oss så länge vi har ungar i skolan och barn på dagis som inte har det bra. Det vore löjligt att påstå något annat än att detta ytterst är en fråga om de resurser vi 85 är beredda att ställa till verksamheternas förfogande. Vi vill tillföra mer pengar, riktiga pengar, egna pengar – inte lånade pengar.

Vi tycker inte att det vi ser i vården är bra. Där fattas det också resurser. Vi vill tillföra egna pengar, inte lånade pengar. Vi vet också att många äldre inte har en bra situation i äldreomsorgen. Där behövs det också insatser. Det behövs hemsamariter, vårdbiträden, 90 terapiverksamhet och allt sådant som gör dagen litet lättare att leva för alla de äldre. Vi vet det. Vi har alltid stått för den politiken, och vi kommer att fortsätta att driva den här frågan. Vi kommer att använda de pengar vi nu får över till detta först. Här finns också barnfamiljerna. Vi höjer barnbidragen. Det blir fri sjukvård för barn och ungdomar under 20 år. Vi får de här satsningarna på skolan. Barnen är framtiden.

95 Vi vet också att många pensionärer har det uselt ställt ekonomiskt och skulle behöva ha ett handtag för sin egen del vad gäller ekonomin. Det känner vi till. Allt det här är sådant som plågar oss. Allt detta vill vi rätta till. Allt detta vill vi först använda pengarna till innan vi börjar basunera ut stora löften om skattesänkningar. Det är ett viktigt besked från socialdemokratin. Det är en klassisk socialdemokratisk linje som jag är stolt över att få
100 företräda.

Vi kan nu göra det här i ett läge då vi återigen har greppet om de egna beslutet eftersom vi har fått ordning på landet ekonomi. Det här är naturligtvis något som kommer att dominera det kommande årets valdiskussion. Det är säkert så, för här skiljer vi ut oss.

Det är ju *ett* stort parti som finns längst ut på högerkanten, Moderaterna, som också här i
105 dag säger sig vilja samarbeta i svensk politik. Men för att kunna samarbeta i svensk politik måste man faktiskt stå bakom det välfärdssamhälle som finns uppbyggt och etablerat. Lyssnar man på de två partier som normalt ingår i Moderaternas krets av samarbetspartier, Kristdemokraterna och Folkpartiet, är de passionerade i sitt försvar för välfärdssamhället. Det är sant. Stödet för välfärdssamhället går ju långt in i den borgerliga valmanskåren.
110 Centerpartister, kristdemokrater, folkpartister, socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister står ju bakom den samhällsmodellen. De som skiljer ut sig är moderaterna.

Man lägger nu återigen fram en motion som är av det slaget att man riktar udden mot alla de reformer varom det har stått strid när de genomfördes. Det är a-kassan, det är
115 arbetsskadeförsäkringen, det är sjukförsäkringen, det är bidragen till kommunerna – ja vi kan räkna upp allt det som vi anser vara ett uttryck för välfärdssamhället. Och omkring detta har det stått strid. Vi har vunnit den striden. Socialdemokratin har vunnit den striden. Vi har ett folkflertal bakom uppfattningen att detta är ett gott samhälle. Moderaterna har förlorat den striden gång efter annan. Det gäller Systemskiftesvalet 1985 och när man slängdes ut 1994. Nu kommer man tillbaka, men nu är det inget systemskifte man
120 förespråkar. Nu är det i stället en retorik som bärs av löften om stora skattesänkningar.

Det är ju så att för Moderaterna har det aldrig varit svårt att ta ut skatt, åtminstone inte av vanligt folk. Tittar på resultatet av föregående mandatperiod, var det ju kraftiga skatteköningar på inkomster och samtidigt kraftiga skattesänkningar på kapital. Så skatten som sådan var inte problemet. Vad Moderaterna har haft problem med är ju att ni
125 inte har gillat den samhällsmodell som socialdemokratin har byggt, välfärdssamhället. Det är det ni vill åt. Men ni kommer inte åt det i öppen debatt om välfärdssamhället. Enda möjligheten att komma åt det är att underminera genom att förstöra de offentliga finanserna. Det är så strategin ser ut.

Nu kommer ni tillbaka och lägger fram dessa omfattande förslag om skattesänkningar.
130 Som en konsekvens av detta finns en lista på besparingar. Alla moderata riksdagsledamöter som sitter här: Gå ut till svenska folket och fråga människor om de vill ha ytterligare besparingar i vården, skolan och omsorgen. Fråga dem om de tycker att ersättningen från a-kassan är för hög och för generös. Ni kommer att se att ni möts av en ganska kompakt majoritet svenskar som tycker att besparingarna i välfärden har gått för
135 långt. Det räcker nu.

Den debatten kanske ni inte vill ta. Men den debatten kommer ni att få ta under det kommande året fram till valet. Det är här den stora skiljelinjen går i svensk politik, dvs. mellan dem som står bakom det välfärdssamhälle som ibland kallas för den svenska modellen, ibland för den skandinaviska modellen och nu allt oftare för den nordeuropeiska
140 modellen, eller dem som vill ha en annan utveckling, dvs. mer av klyftor och spänningar i samhället därför att det antas driva på tillväxt och utveckling. Det är så fronten ser ut.

Det är mot den bakgrunden som de motioner som nu har väckts inför riksdagens behandling är goda uttryck för var skiljelinjen går. Jag ser fram emot den kraftmätningen. Det är ingen boxningsmatch. Det är inget slarvigt, larvigt, påhittat, konstruerat i form av

145 motsättningar – som en del vill göra gällande. Det är den gamla, tydliga gränsen som går i svensk politik, dvs. mellan dem som vill satsa på välfärdssamhället och dem som motsätter sig detta. Det är en tung och svår debatt för många. Men det är en viktig debatt att föra.

Då får väl de som gärna reducerar detta till ett slags boxningsmatch försöka att så
150 småningom välja sida. Det är svårt att stödja grundtanken bakom välfärdssamhället och samtidigt skicka ut signalen att man vill regeringssamarbeta med dem som är emot idén som sådan. Det är Kristdemokraternas och Folkpartiets bekymmer. Hur det löses återstår väl att se.

Annars är det en fantastisk framtid som ligger framför oss. Det är få tillfällen då vi så
155 optimistiskt har kunnat se framåt och peka på alla möjligheter som väntar. Det är fred, avspänning i vår del av världen, det är samarbete som gäller internationellt. Inte minst i vårt eget närområde är det en bättre situation än på många år. Östersjön är på väg att bli ett uttryck för en region i Europa som kan komma att växa sig starkast. Det mellanfolkliga samarbetet kan komma att utvecklas bäst. Det är vår möjlighet. Det ligger framför oss.

160 Där skall Sverige vara en pådrivande kraft.

Vi skall också vara en pådrivande kraft när det gäller utvidgningen av EU.

Europasamarbetet är ett fredsprojekt. Europasamarbetet har nu möjligheten att ta nästa stora kliv in i 2000-talet i en vidgad gemenskap. Vi vill att våra baltiska vänner skall bli medlemmar i unionen. Vi vill att polackerna skall komma med. Vi vill ha goda relationer

165 med ryssarna.

Hur utvidningsprocessen skall bedrivas återstår att se. Det är viktigt att man inte inför den processen skapar intrycket av att Sverige vacklar, byter uppfattning, inte orkar hålla en linje utan på grund av att någon stor stat någonstans i Europa har åsikten att ett visst upplägg skall gälla, skall Sverige direkt anpassa sig. Det är farligt, och det är kortsiktigt.

170 Det är dumt. Vi står för en gemensam förhandlingsstart. Vi står enigt bakom det i landet.

Vi ser att Europaparlamentet är på väg att ta ställning för en gemensam förhandlingsstart. Jag är glad över att de konservativa där orkar fullfölja den linjen och att de svenska moderaterna som finns i den konservativa gruppen orkar fullfölja den linjen. Vi skall ha goda relationer med våra baltiska grannar. Det är en av våra viktigaste uppgifter att se till

175 att de kommer in i EU. Då får vi inte börja den processen med att vackla och skicka ut dubbla signaler.

Jag ser framför mig en enorm utveckling inom IT-samhället. Vi vet att den nya tekniken kommer att innebära förutsättningar som vi i dag inte ens kan beskriva eller gissa oss till.

Det kommer. Vi vet att det i sin tur kräver att alltfler har goda kunskaper, att alltfler får
180 möjligheter att ta till sig den nya tekniken. Jag är övertygad om att när vi ser på Sverige inför 2000-talet, kommer en ambition att överskugga alla andra. För att kunna hävda oss internationellt i ett Europaperspektiv och för att kunna ta vara på ny teknik kommer en enda sak att stå i centrum mer än något annat, nämligen vår förmåga att höja den svenska befolkningens kompetens och kunnande. Regeringen gör en jättesatsning på utbyggnad av
185 högskolan. 60 000 fler studenter under några år. Det är naturligtvis starka krav på bibehållen kvalitet.

Vi har introducerat kunskapslyftet. Det är inte bara i högskolans värld som kunskaper och bildning skall förmedlas. Det finns fortfarande i vårt land många människor som inte ännu har fått sin grundskoleutbildning, och de har många år kvar i arbetslivet. Det finns
190 ännu fler som inte har fått sin gymnasieutbildning. De har många år kvar i arbetslivet. Låt dem få chansen inför ett nytt sekel att känna att de också är med, att de också behövs. Vi vet ju att det är på det viset.

Kunskapslyftet har blivit något som har tagits emot långt utöver vad vi väntade oss. Inte därför att vi har haft flitiga människor som har aktiverat studiedeltagare, utan därför att det

195 har funnits ett djupt känt behov hos många att nu ta chansen att skaffa sig egen kompetens och bildning inför sekelskiftet. Jag tycker att det är trist att det finns de som föreslår att denna viktiga utbildningssatsning kraftigt skall reduceras.

Jag tar gärna en debatt om grundskolan. Men det är i första hand resursfrågor. Vi motsätter oss bestämt de idéer om skolpeng som nu förs fram – en nationell skolpeng. Det 200 är inte något annat än ett gigantiskt centralstyrt projekt med en byråkrati i släptåg som kommer att ha utomordentligt små möjligheter att göra de skillnader skolor och individer emellan som behövs i samhället, där alla människor skall mötas utifrån sina egna förutsättningar. För mig är det fullständigt obegripligt hur Moderata samlingspartiet kan hamna i ett projekt av denna storskaliga, centralistiska karaktär i en tid då det är individen 205 som skall stå i centrum. Det skulle vara intressant att höra partiledaren, oppositionsledaren, utveckla hur detta praktiskt skall gå till, dvs. hur skolpengen skall utformas. Jag har ju som tidigare skolminister praktisk erfarenhet från området.

När man följer den allmänna diskussionen finns det omkring de ekologiska frågorna något slags tveksamhet. Jag förstår miljöpartisternas kritik för att det inte går tillräckligt 210 fort fram. Den kritiken träffar, och jag känner av den. Men det finns de som på något sätt tror att de frågorna är kopplade till energiomställningen. Bara inte kärnkraften behöver avvecklas – som det står i en motion – behöver vi heller inte ägna oss åt den ekologiska omställningen.

Men den ekologiska omställningen är något annat. Det är mer än en energiomställning. 215 Det är ett sätt att ta till vara ett djupt känt behov hos många människor att få nya produkter gjorda på ett nytt sätt, stimulera ny forskning, ny teknik, nytt kunnande – det som driver en ekonomi inför ett sekelskifte. Det är det det handlar om.

Det ekologiskt uthålliga samhällsbygget kommer att vara ett av de ben som Sverige kommer att vila på när vi kliver över in i ett nytt sekel. Här har vi det framför oss i ett 220 nötskal: den lovande internationella utvecklingen, IT-samhället, kunskapsamhället med en kraftig satsning på högskolan och det ekologiskt uthålliga, med en energiomställning som under alla omständigheter kommer. Detta är vad det handlar om.

Nu har vi möjligheter att ta oss an uppgiften. Nu skall vi göra det. Vi samarbetar gärna, men vi döljer inte de skillnader som finns. Samarbetet får aldrig syfta till att dölja att vi 225 har olika uppfattningar om grundläggande företeelser i svensk politik.

Jag är glad för att man nu vill samarbeta. Det har varit ensamt under några år. Olof Johansson har varit en trogen och hårt arbetande vän när det gäller saneringen av de svenska finanserna. För det har han fått mycket påskrivet. För landets skull är det nog 230 svårt att överskatta vad Olof Johanssons insats har betytt. För det vill jag rikta ett varmt tack.

Nu, när det har vänt, vill andra vara med. Välkomna! Villkoret är att den svenska välfärdsmodellen inte överges, att alliansfrihet och neutralitet respekteras och att vi inte återigen halkar ned i ett budgetmoras.

Låt mig slutligen säga att jag är glad för den deklaration som oppositionsledaren gjorde 235 inledningsvis om att han vill underställa EMU-frågan svenska folket. Det är bra att ni har kommit så långt att den frågan också ser ut att kunna lösas i brett samförstånd. Om det sker i en folkomröstning eller på annat sätt kan diskuteras, men jag tycker att det är välkommet att svenska folket skall avgöra frågan. Att vi skjuter frågan en bit framåt tycker jag också är välkommet. Det har varit regeringens linje hela tiden. Nu har vi 240 uppenbarligen fått uppslutning omkring detta. Det är jag glad för.

Vi skall inte glömma bort att det som nu gör att vi har möjlighet att diskutera ett svenskt EMU-medlemskap är att vi har ordning på de gemensamma finanserna. En gång i tiden var detta en fjärran möjlighet. Nu är vi där, men det är folket som avgör. Låt oss diskutera under vilka former det skall ske.

(Applåder)

Anf. 9 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

- 245 Herr talman! Det är klart att företagsklimatet alltid kan bli bättre. Det kom en prognos från småföretagarna i går. De beskriver nu utvecklingen mer hoppfullt än någonsin. De har fulla orderböcker, bra export, nyanställningsbehov, nästintill fullt kapacitetsutnyttjande och en framtidstro därför att deras konsumenter har kommit tillbaka. Detta är företagsklimatet, Carl Bildt. Det är klart att det kan jämföras med den period då
- 250 Carl Bildt försökte sig på att etablera ett företagsklimat i landet. Jag skall inte upprepa det. Jag tror att svenska folket kommer ihåg. Men det är viktigt att erinra om den sitsen.

- När sedan Carl Bildt i sin andra del av repliken går loss i de stora skattesänkarvisionerna är vi på väg in i moraset igen. Han orkar inte precisera hur skattesänkningarna skall betalas här i talarstolen. Det är den andra sidan. Ni skriver exempelvis i er motion att ni
- 255 skall effektivisera verksamheterna i kommunerna för att få utrymme för en kronas kommunalskattesänkning. Hur går det till, Carl Bildt? Berätta för oss som har vänt och vridit på kommunala skattekonor genom åren.

- Vi kan ta en annan fråga. Efter 300 dagars arbetslöshet är man utstämplad i Moderaternas Sverige. Vi får väl se då, sade Carl Bildt häromkvällen. Så kan man inte
- 260 säga, så kan man inte svara om man gör anspråk på att använda de pengarna för att sänka skatter.

- Visst, gärna ett samarbete, men inte som syfte att dölja att Moderaterna nu återigen är på väg in i en situation där ni lovar stora och skarpa skattesänkningar, men där ni inte orkar precisera besparingarna. Då får vi det företagsklimat som rådde en gång i tiden med Bildt,
- 265 Wibble och Per Westerberg: 50 000 konkurser, urusel kronkurs, hög inflation, växande arbetslöshet, utstampat förtroende i omvärlden. Det går tillbaka till den hårda centrala frågan om den förmåga man besitter att hantera de offentliga finanserna.

- När skattesänkningarna nu är så klara, Carl Bildt, hur ser inkomstförstärkningarna ut? Berätta hur man effektiviserar i kommunerna så att man sparar 9 miljarder kronor, som
- 270 skattesänkningen kostar. Berätta vad som händer den arbetslöse efter 300 dagar!
(Applåder)

Anf. 11 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

- Herr talman! Jag tror att det var litet av den gamle Carl Bildt vi såg här. Jag ställde några mycket enkla frågor som jag inte fick svar på. Han försökte litet halvhjärtat i slutet av sitt anförande om a-kassan. De skulle naturligtvis ha jobb. Ja, det vill vi alla. Men det var inte frågan. Frågan gällde om de inte hade ett jobb. Om arbetslösheten, som Carl Bildt själv
- 275 sade häromdagen, inte är noll procent – det tror varken han eller jag att den blir, även om vi vill tillbaka till full sysselsättning – hur skall man då försörja dessa människor?

- De pengarna som skulle ha använts för deras försörjning tar Bildt i anspråk för att sänka skatter på exempelvis kapitalsidan. Det är här det ligger. 9 miljarder till på kommunerna i skattesänkingskrav, inte ett ord om hur det skall gå till. Det skall effektiviseras, säger
- 280 man. 9 miljarder kronor, det är enkelt uttryckt 25 000 lärare. Det är effektivisering, det vill jag lova. Är det detta ni skall åstadkomma med er nationella skolpeng?

- Svara på de här frågorna! Utan svar på dessa frågor drar moderaterna in sig själva och Sveriges riksdag i en diskussion om det ekonomiska moraset igen. För det var precis som Carl Bildt sade, det är vi överens om, inte så mycket utanförstående krafter som ordnade
- 285 till våra bekymmer. Det fanns ett visst inslag av detta, men det var framför allt eget tillkortakommande, oförmåga.

En sådan olycka var att vi lovade skattesänkningar i Sverige. Jag skall inte säga vilken regering det var. Vi genomförde en del av dem och ökade samtidigt utgifterna. Det var det som knäckte företagsklimatet. Det var det som drev räntorna i höjden. Det var det som

290 drev fram konkurserna. Den politiken, Carl Bildt, blev underkänd av svenska folket i allmänt val och av marknaden till 500 %.

Det jag varnar för är att när oppositionsledaren talar vitt och brett om nya skattesänkningar, utan att ens kunna precisera det elementäraste i sin egen partimotion, flyter han ovanpå på ett sådant sätt att det snabbt skapar en politisk situation som kan
295 resultera i minskat förtroende för landet. Om nu Carl Bildt inte kan svara på frågorna, se då till att någon annan moderat kliver fram och ger besked om hur de stora besparingarna på kommuner och landsting skall genomföras. Klarar ni inte den debatten, skall ni heller inte lova ut stora skattesänkningar. Det slutar bara med att ni sätter svenska hushåll i rån-teeländet igen, och att ni sätter svenska småföretag i nya konkurser.
(Applåder)

Anf. 13 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

300 Fru talman! Förlåt! Herr talman!

Anf. 15 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det där har talmannen grunnat på länge.

Olof Johansson tar upp två viktiga frågor. Den första frågan är hela Öresundsbroprojektet. Jag håller med honom om att det inte var färdigt och inte redovisat fullt ut, utan stora investeringar måste till i Malmöregionen för att det skall bli bra
305 trafiklösningar. Det har vi plussat på, och det kan komma att behövas mer – vad vet jag?

Den andra frågan är att det som händer i Hallandsåsen är oförsvarligt. Jag kan bara dela Olof Johanssons upprördhet. Jag vet att det kl. 11.30 i dag hålls en presskonferens i Malmö, där man från de ansvarigas sida, dvs. Skanska och Banverket, kommer att meddela hur man avser att förfara med den här frågan. Där finns det inslag som Olof
310 Johansson efterlyser, nämligen att någon måste ställas till ansvar för dessa fruktansvärda misstag och på så sätt ta de personliga konsekvenserna av misslyckandet. Det kan ske t.o.m. utan en miljöbalk. Sedan hoppas jag, precis som Olof Johansson, att vi ganska kvickt kommer till riksdagen med miljöbalken.

När det sedan gäller frågan om sedelutgivningsmonopolet och förutsättningarna för
315 EMU-medlemskap, om det skall ändras i grundlag eller icke, är vår analys den att det inte krävs någon sådan grundlagsändring. Det är vår bedömning. Men vi vill att auktoritativa juridiska instanser skall bekräfta detta. När vi nu går med propositionen om EMU till Lagrådet redovisas just den bedömningen, och vi får se vad Lagrådet säger. Om man följer den juridiska sakkunskap som tidigare har uttalat sig kommer man att säga att det inte är
320 en grundlagsfråga, men säkra kan vi inte vara förrän vi har fått prövningen.

Olof Johansson citerar naturligtvis rätt ur boken; det var så som frågan uppfattades och beskrevs i samband med Sveriges EU-medlemskap. Men nu har vi den här ordningen, efter en omfattande utredning och ett omfattande analysarbete. Vi får alltså se. För min del känner jag ingen prestige i frågan, utan det är sanningen som söks; där kanske Lagrådet
325 kan ge viss hjälp på traven.

Anf. 17 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan följa Olof Johansson väldigt långt i hans resonemang, och jag har inga svårigheter med detta. För min del och för socialdemokratins del har det varit viktigt att göra klart att ett eventuellt medlemskap i EMU inte skall komma plötsligt och kuppattat, utan det skall vara underställt svenska folket för prövning i ett allmänt val eller

330 i en folkomröstning. Det är vår linje. Det är det som garanterar tryggheten och säkerheten, inte hur man formellt tolkar grundlagen i det här avseendet.

Jag tror att vi som hävdar att frågan skall underställas folket försvagar vår position om vi bygger det ställningstagandet på en tolkning av grundlagen som visar sig vara felaktig.

Anf. 19 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

335 Herr talman! Jag tror att Leijonborg återigen sätter sig i ett bekymmersamt läge. Tillväxten i ekonomin är stark. Vi är på väg in i en situation där vi tack vare de åtgärder vi har vidtagit har lagt grunden för en stark återhämtning. Jobben kommer. Det som hotade jobben var det jag pekade på alldeles nyss, att vi skulle ramla tillbaka i det statsfinansiella moras som vi haft under några perioder i Sverige.

340 Lars Leijonborg åberopar antalet privata jobb som behövs. Gå in i statistiken och titta på perioden 1976-1996, och ni kommer att se att 500 000 jobb försvann i privat sektor under de nio år vi hade en folkpartistisk finansminister. Under de andra åren skapades 230 000 jobb i privat sektor. Tänk på det, Leijonborg! Den folkpartistiska finansministern och hennes företrädare fick expediera det moras som låg i den beskrivning av ekonomisk
345 politik som oppositionsledaren nyss stod för: skarpa skattesänkningar och flummiga finansieringar. Där står ni med allt ert välfärdsengagemang, tätt knutna till högern. I den skuggan tvinar den liberala plantan, det vet vi.

Anf. 22 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Sysselsättning, överskottsmål: Vi har alltid sysselsättningsmålet överordnat och har alltid haft. Men för att klara det krävs ett varaktigt överskott i ekonomin. Svårare
350 än så är det inte. De är förenliga och kommer att vara förenliga.

Folkomröstning om EMU eller inte: Vi har i vårt kongressbeslut, som ligger till grund för den proposition som vi går med till riksdagen, sagt att frågan skall underställas svenska folket för prövning. Det kan vara en folkomröstning, det kan vara ett riksdagsbeslut efter ett riksdagsval, när saken har varit uppe, eller t.o.m. ett extra val. Jag
355 är inte i dag beredd att binda mig för vilken form vi skall använda. Däremot kan jag med glädje konstatera att vi nu har rört oss i den riktningen i Sveriges riksdag att det tycks vara enighet om att frågan skall underställas svenska folket. Det tycker jag är bra.

Det är naturligtvis inte rätt att säga att de som får värnskatten avskaffad har det sämst ställt. Det vore dumt att påstå. Men en annan del av saneringspolitiken bygger också på att
360 givna besked skall infrias, och värnskatten går ut av sig själv den sista december 1998. Därefter är det ett nytt läge, och det läget har vi tolkat på så sätt att vi behåller ett högre steg i den statliga skatteskalen från inkomster på omkring 30 000 kronor per månad. Beskedet är detsamma till den gruppen som det har varit till andra grupper, som under saneringsperioden har fått tillbaka sina förmåner. Men den beskrivning som Lönnroth gör
365 är självfallet ingenting som kan tas till utgångspunkt för ett sådant resonemang som jag förde alldeles nyss. Men det är ett givet besked och det skall hållas.

Slutligen den sista frågan om Demokratiutredningen. Nej, jag är inte lycklig över den koncentration som sker. Jag sade det också i en kommentar till affären. Vi har nu haft en lång period av strukturaffärer av det här slaget. Konsumenterna riskerar att komma i kläm,
370 och det måste man faktiskt peka på. Konkurrensmyndigheterna får pröva det hela. Jag tror inte att det i direktiven till Demokratiutredningen finns underlag för att just granska den här typen av frågor.

Partiledardebatt 2000-06-15

(källa: Sveriges Riksdag Debatt & beslut/Rixlex,

http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/9900/prot/128/128S0001.ASP#E63E1)

Anf. 2 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

1 Herr talman! Bo Lundgren höll ett starkt ideologiskt anförande. Det sätter jag värde på. Jag ska komma tillbaka till en del av det som han tog upp senare i mitt anförande. Men låt mig reagera på en sak direkt.

5 Det gäller detta att svenska folket skulle vara satt under förmynderi bara därför att vi har bestämt oss för att lösa vissa grundläggande samhällsfunktioner gemensamt, så att alla har tillgång till dem, inte bara de som har det gott ställt utan alla, oavsett i vilket hem de är födda. Det gör ju att vi har höga skatter och en välfärd som fortfarande har revor efter krisåren men som fungerar allt bättre. Där går den ideologiska skiljelinjen i svensk politik. Som Bo Lundgren har uttryckt sig har högerledare före honom uttryckt sig genom åren.

10 Det är ingenting nytt. De har haft fel, enligt vår uppfattning. Och vi har byggt vidare på ett Sverige som har omfattat alla.

Det går ju inte så tokigt för vårt land just nu. Det är internationellt uppmärksammat. Arbetslösheten är nu under de fyra procenten för kvinnor – det var det ingen som trodde för några år sedan. Vi är i spetsen i världen när det gäller IT-sektorn, den nya teknologi
15 som växer till. Vi hävdar oss väl när det gäller högskola och forskning. Vi har det mest barnvänliga samhället i världen. En lång rad internationella undersökningar visar att Sverige hävdar sig väl, och vi har en ekonomi som växer så att det knakar. När moderaterna styrde knakade det utan att det växte. Det kommer vi ihåg.

20 Det här kallar Bo Lundgren för förmynderi. Här ligger en klyfta. Här ligger en enorm avgrund mellan oss när det gäller hur vi ser på samhällsutvecklingen.

Bo Lundgren leder ju oppositionen och formulerar politiken för regeringsalternativet. Han har ett växande stöd – det ser vi – bland kristdemokrater och folkpartister. Jag beklagar det i och för sig. Men, Bo Lundgren, för att ytterligare utveckla synen kan jag ta
25 upp en konkret tanke som ni har i er vårmotion: att man ska ta bort statsskatten. Det gör att en person som tjänar 800 000 kr får 128 000 kr i skattesänkning. Den som tjänar 128 000 kr får ingenting i skattesänkning. Är det lösningen på det s.k. förmynderiet? Vad det här handlar om är ju ingenting annat än den gamla klassiska högerpolitiken, som nu predikas av Bo Lundgren och som hans företrädare har predikat före honom. Här står den ideologiska striden i Sverige.

30 Det är Bo Lundgren som tror att landet går i gång om man satsar på skattesänkningar för de bäst ställda. Och det är vi som tror att hela Sverige växer och utvecklas om man satsar på alla och satsar på ett samhälle som präglas av gemenskap. Det är två skilda ideologiska ansatser.

Förklara, Bo Lundgren, varför en 800 000-kronorsperson blir mer kreativ av 128 000 kr
35 i skattesänkning medan en 128 000-kronorsinkomsttagare däremot inte ska ha någonting och ändå förväntas prestera mer! Förklara det! Jag tror att det är många som är ganska nyfikna.

(Applåder)

Anf. 4 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag delar Bo Lundgrens uppfattning att det inte går bra för alla i Sverige, men man löser inte integrationsproblemen i Rosengård genom att sänka skatten för dem

40 som tjänar 1 miljon kronor. Vad får de andra av Bo Lundgrens statsskattesänkningar? Inte löser man de långtidsarbetslösa problem genom att man sänker skatten för dem som tjänar 1 miljon kronor. Inte löser man de regionalpolitiska bekymren genom att sänka skatten för dem som tjänar 1 miljon kronor.

Bo Lundgren säger att de andra får andra saker i stället. Ja, det får de. De får sämre sjukförsäkring också; det glömde jag att säga. De får en karensdag till i sjukförsäkringen och lägre ersättningsnivåer. De ska betala mer för sin a-kassa. Dessa sämst ställda människor i Bo Lundgrens och borgerlighetens värld betalar för sina skattesänkningar och inte bara för sina. De betalar också för miljoninkomsttagarens skattesänkningar. Det är så politiken ser ut, och den beskrivs som en politik som befriar. Den befriar möjligen dem som redan har, men den befriar inte dem som faktiskt söker sin frihet och som kan söka sin frihet genom att samverka med andra, genom att tillsammans ta ansvar för landets utveckling och genom att tillsammans i gemenskap växa.

Det är den här klyftan som finns mellan svensk höger och den socialdemokrati jag representerar. Den har alltid funnits och kommer alltid att finnas där.

55 För att tydliggöra detta, Bo Lundgren, för att gå vidare i den här debatten, utmanar jag härmed Bo Lundgren på en ordentlig debatt under höstupptakten, var som helst i Sverige. Formerna kan vi bestämma tillsammans. Men låt oss nu mejsla ut alternativen, när Sverige återigen är renoverat och i så gott skick att vi kan välja väg, i vilken riktning Sverige ska gå. Tar Bo Lundgren den utmaningen startar vi hösten på så sätt.
(Applåder)

Anf. 33 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

60 Fru talman! Det var ett intressant anförande som Lars Leijonborg höll. Jag noterar att han har bytt argumentationslinje. För något år sedan var det att allt elände i Sverige berodde på regeringen. Nu är det en annan argumentation som gäller. Nu går det bra trots regeringen. Det där kan man kanske ha lite roligt åt.

Sedan är det ju också en beskrivning av Folkpartiet som görs, som alla stora tankars moder i politiken. Det vore kanske roligare om någon annan företrädare för något annat parti hade uttryckt det än partiledaren själv. Men okej, självförtroende sitter väl inte i vägen.

Det var dock en stor folkpartistisk tanke som jag gärna ville att Lars Leijonborg skulle ha utvecklat, men som han helt gick förbi. Det är att Folkpartiet vill bli medlemmar i Nato. Varför? Utveckla den saken inför kammaren!

Anf. 35 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Om det första som Leijonborg pekar på i sitt inlägg, nämligen Partnerskap för fred, och om den framväxande alleuropeiska säkerhetsordning som också inbegriper Ryssland, är vi överens. Därvidlag följer jag resonemanget nära och noga. Men om det växer fram en sådan alleuropeisk säkerhetsordning, hur gynnas den av att Sverige söker medlemskap i Nato, och hur gynnas säkerheten i vår del av Europa av att en sådan förändring sker? Det är den springande punkten. Om man ser den utveckling som pågår, varför då vidta den här typen av åtgärder?

Ett Natomedlemskap står också i väldigt stark strid med vad många svenskar önskar sig, såvitt jag förstår också många folkpartister. Kanske kan Lars Leijonborg där i viss mening söka tröst – det är möjligt att det är just den felbedömningen som förklarar hans låga popularitetsiffror.

Det skulle ändå vara intressant att höra hur det intellektuellt hållbara resonemanget ser ut.

Om man tror på den alleuropeiska säkerhetsordning som växer fram, varför skulle

85 Sverige då söka medlemskap i Nato?

Anf. 42 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Låt mig allra först hälsa Matz Hammarström välkommen till de här debatterna. Jag ser fram emot konstruktiva meningsutbyten, och jag sätter stort värde på den sakliga ton och den konstruktiva och analytiska förmåga som han lägger i dagen. Välkommen!

90 Jag ska också säga att jag blir glad när jag hör Lennart Daléus och dessa skildringar inifrån Centerns riksdagsgruppskansli, där de sitter på kvällarna och räknar. Det är härligt att höra. Vad som så av Olle i möda skapats, skall ock av Lennart i helgd hållas, skulle man kunna säga. Jag ska egentligen inte börja med detta. Jag har ett annat anförande, men jag kunde inte underlåta att säga detta.

95 Det har talats mycket om förmynderi härifrån talarstolen. Det har varit ganska skarpa, ideologiska utfall, skulle jag vilja påstå, inte minst från Bo Lundgren och Alf Svensson. Om det finns någonting som begränsar människors frihet så är det arbetslöshet. Det har hundratusentals människor i vårt land fått uppleva under de gångna åren.

I dag vet vi ju att vi är på väg att pressa tillbaka arbetslösheten. Vi är på väg att ge
100 människor den frihet som en egen inkomst representerar. Om det är någonting som har gjort mig glad den sista tiden, så är det just den enormt snabba förbättringen på arbetsmarknaden.

I en av morgontidningarna i dag står det att det fortfarande finns gott om sommarjobb att söka för unga människor. Tänk, vilken fantastisk möjlighet det är att som ung efter
105 skolans avslutning kunna gå till ett jobb och få sin första lön, sprätta upp lönekuvertet och känna sig fri. Det har vi alla fått göra en gång, och vi vet vad det betydde. Vi har nu år bakom oss då ungdomsgenerationer inte har fått uppleva den saken. Men nu är vi återigen på väg in i ett läge som vi faktiskt kan vara glada över – inte nöjda, men glada.

I dagens Värmlands folkblad står något som det finns anledning att understryka. Det
110 står: Nu verkar påståendet att det går bättre för Sverige också stämma in på Värmland. Sedan redovisar man hur kraftigt arbetslösheten faller i Värmland. Det gör mig också väldigt glad.

Vi är många som är uppvuxna i miljöer där arbetslösheten har varit närvarande som ett egentligen naturligt inslag. Det var alltid någon vuxen släkting arbetslös och alltid någon
115 som inte hade pengar som räckte till. Vi har sett arbetslösheten tränga sig in i Sverige under 1990-talet och hur vi nu tränger den tillbaka.

Det gäller inte bara i Stockholm, omkring Malmö och i Skåne-regionen, inte bara i västra Sverige och i västra Småland, utan nu också i de delar av landet som vi har tänkt så
120 mycket på och ansträngt oss så mycket för att hjälpa. Det handlar om Värmland och snart säkert också Västernorrland, Norrbotten och Västerbotten. Det är län och landsändar som också måste vara med när utvecklingen går åt rätt håll. Också människorna där ska känna friheten att ha en egen lön att leva på.

Det finns ingenting som den regering jag leder har ansträngt sig mer för att åstadkomma än just denna nedpressning av arbetslösheten. Så var det under föregående mandatperiod,
125 och så är det nu. Varför? Jo, därför att vi socialdemokrater vet att arbetslösheten är ett slöseri, och inte bara för nationen. Det är också någonting som bryter ned människor.

Vi vet att där arbetslösheten kommer in försvinner självförtroendet. Vi vet att där arbetslösheten kommer in försvinner känslan av att tillhöra en gemenskap, ett socialt sammanhang. Därför har vi alltid haft kampen mot arbetslösheten som vår viktigaste och
130 främsta politiska uppgift.

Vi uppnår nu de fyra procenten. Kanske har det redan skett under maj månad, vad vet

jag. Vi kommer att göra det under hösten. Det är bra, och det är vi glada för. Men vi är ju inte nöjda. Vi ska ju vidare mot full sysselsättning. Det finns fortfarande människor som inte är i arbete. Det finns fortfarande människor som står utanför. Vi ska se till att vi driver
135 en politik så att också de är med och ger sitt bidrag till samhällsutvecklingen, samtidigt som de får uppleva den frihet som ligger i uttrycket "nu går jag till jobbet". Det är stort.

Jag blir väldigt förvånad när man här ifrån talarstolen docerar om att vi skulle ha en regering som inte vet vad den ska syssla med och som inte har några idéer. Den socialdemokratiska regeringens idé och inriktning har varit att bekämpa arbetslösheten
140 och att se till att Sverige är modernt och konkurrenskraftigt. Där firar vi uppenbarligen en del framgångar.

Jag skulle nu kunna vara lite elak mot alla dem här i kammaren som har dömt ut den här politiken. Det sitter många här inne som från denna talarstol har hånat målet med fyra procents arbetslöshet. I ögonvrån ser jag en av dem som heter Lars Tobisson. Han sade att
145 det är lika sannolikt att vi når fyra procents arbetslöshet som att böckling blir världens mest älskade rätt.

Jag önskar Lars Tobisson all framgång i hans internationella turné med böcklingen. Det ska bli intressant att se om Tobisson blir lika framgångsrik som regeringen. Vi klarade vårt. Jag hoppas att Tobisson klarar sitt. Det är en glad försäljare vi skickar ut som
150 kommer att tala mycket väl om Sverige. Det är jag övertygad om. Lycka till, Lars Tobisson!
(Applåder)

Jag ska också säga att vi inte ska dölja att vi har stora problem. Det har vi i ett samhälle som förändras så snabbt som vårt gör. Det verkligt nya i vår vardag är ju att vi känner fysiskt hur snabbt förändringen går. Det är påfrestande för många människor, och inte
155 minst påfrestande för en verksamhet som t.ex. skolan.

Barnen som kommer till skolan har helt andra förutsättningar nu än vad de hade förut. Jobbet är mycket hårdare och svårare för många lärare än vad det har varit tidigare. Krisåren från 1990-talet sitter fortfarande i, därför att många talpedagoger, socialkuratorer och andra som har funnits i skolans värld är borta. De bör rimligen kunna komma tillbaka
160 igen.

Detta ska vi se på och hantera. Jag ber bara om en sak: Var nyanserade när ni beskriver tillståndet i den svenska skolan.

Det finns någonting som är ologiskt i hela den borgerliga attacken. Om man följer borgerlig retorik 30, 40 år tillbaka, ser man att de alltid har sagt att socialdemokratin kör
165 det svenska skolsystemet åt ett håll som leder till fördärvet. Så har man alltid sagt. Ändå har vi kunnat se att Sverige är det land som klarar sig bäst när man jämför kunskaper, prestationer och hur vi klarar oss i forskning. Det har man kunnat se. När vi då tittar på dagens situation måste vi fråga oss hur vi kan ligga längst fram i den tekniska utvecklingen i IT-sektorn om det är så att vi inte har ett skolsystem som fungerar.
170 Hur är det möjligt? Det är naturligtvis så att vi har ett skolsystem som fungerar och som har fungerat väl. Det har brister, men det har gjort att vi har den här grunden att stå på när vi nu tar för oss av de nya möjligheter som tekniken representerar. Det hade aldrig gått om vi hade haft det dåliga skolsystem som alla har påstått att vi har haft.

Jag kan avslöja nu att det i nästa vecka kommer att presenteras en stor undersökning.
175 Man har jämfört Europeiska unionens skolor. Jag kan avslöja en del av vad som står i den: Inget annat land ligger genomgående så bra till som Sverige. Finland och de andra nordiska länderna har nästan lika bra noteringar. Exempel på indikatorer där Sverige ligger i topp är IT-undervisning, läsning, kunskaper i främmande språk, antal studenter som slutför gymnasiet och utvärdering av skolor.

180 Lars Leijonborg går flåsmätt på om gymnasieskolan. Reflektera ett ögonblick över

varför den svenska gymnasieskolan, som ju är ett fiasko enligt Folkpartiet, har bäst resultat i Europa i den meningen att studenterna fullföljer sina studier i Europa! Det finns problem i gymnasieskolan, men låt oss vara nyanserade.

185 När vi hör OECD berätta om en jämförelse mellan OECD-länderna om var barnen har
det bäst säger man att det är i Sverige som barnen har det bäst. Vi tycker inte det. Vi
tycker att väldigt många barn i vårt land far illa, och vi vill förbättra alla ansträngningar
när det gäller barnomsorg och att se till att föräldrarna har ett arbete och allt sådant. Det
ägnar vi oss åt. Vi vill förbättra, men låt oss inte blunda för att alla de tiotusentals
190 människor som arbetar i barnomsorgen och alla de hundratusentals som arbetar i skolan
gör ett jobb som är av det slaget att vi placerar oss själva i topp vid internationella
jämförelser.

Om vi inte ser det, om vi inte respekterar det och om vi inte erkänner det tar vi också
bort den professionella prestation som alla de utför som arbetar i barnomsorg och skola.
Tänk på det när den värsta kritiken tillåts rulla fram!

195 Fru talman! Om det är någonting som jag ser framför mig nu under den andra hälften av
mandatperioden så är det att vi har en enorm möjlighet att äntligen fullt ut i vårt samhälle
tillgodogöra oss all den kraft och kompetens som alla de människor representerar som har
kommit till vårt land som flyktingar de senaste tio åren. De har ju ofta hamnat utanför
arbetsmarknaden. De har kommit hit i lågkonjunktur. Nu vänder det uppåt. Vi vet att det
200 där ute i Rinkeby, i Rosengård och i andra delar av vårt land går kvinnor och män som är
läkare, civilingenjörer, journalister och lärare och som har all den kompetens och kunskap
som vi faktiskt ropar efter, och de vill ingenting hellre än att vara med och göra Sverige
till ett bättre land. Den möjligheten har vi nu. Det kräver naturligtvis en medveten politik.
Det kräver insatser. Det kräver självklart att samhället har resurser. Men det är nu vi har
205 möjligheten, och detta blir kanske det viktigaste som vi ska ägna oss åt under de
kommande åren av det som är kvar av den här mandatperioden.

Vi ska naturligtvis inte förtröttnas i ansträngningarna omkring Sverige som föregångsland
på det gröna området. Vi ska naturligtvis inte glömma bort våra
jämföringsansträngningar och allt sådant. Det säger jag inte. Men om det är någonting
210 som vi nu har ett tillfälle att verkligen ta tag i och flytta fram positionerna omkring så är
det just i detta avseende. Låt oss göra det! Och låt oss då beskriva att det också på det här
området händer någonting just nu!

Arbetslösheten för utomnordiska invandrare har fallit från 33 % till 20 % på två år. Och
utvecklingen är snabb, på väg åt rätt håll. Också för dem är det ju en frihet att kunna få sin
215 egen lön, att slippa vara arbetslös. Det är regeringens politiska inriktning att bekämpa
arbetslösheten och förstå dess nedbrytande karaktär och det sociala gissel som
representeras av att man står utanför den gemenskap som arbetslivet representerar. Det är
4 %. Vi ska vidare nedåt.

Låt mig också säga, fru talman, att vi, om vi tittar på Sverige, ser ett samhälle som är väl
220 förberett på att i en ny tid säkra det som håller ihop vårt land. Det är den enkla lilla tanken
att Sverige är till för alla. Särskilt viktigt blir det när vi tänker på barnen och på de äldre.
De allra flesta barn klarar sig väl utan att vi har ett gemensamt ansvarstagande. De allra
flesta äldre skulle säkert klara sig, men inte alla. Om det ska vara ett bra Sverige, ett
Sverige som är varmt och gott, ska det faktiskt också vara ett Sverige som har plats för
225 alla. Det ska vara ett Sverige som är så tryggt för de äldre att de vill och har kraft att ägna
sig åt sina barns framtid. Det handlar om framtiden och tryggheten.

Om det här ska fungera och vara någonting som också blir verklig politik krävs det att vi
har kraft att fördela om från aktiva generationer till dem som inte längre finns i arbetslivet
och från aktiva generationer till barn som är på väg in i ett vuxenliv. Det krävs att vi har
230 modet att ta ut en skatt och att argumentera för den och använda den på ett sådant sätt att

det skapar frihet för alla. Det är ju det här som är den ideologiska sprängpunkten i dagens debatt.

235 Solidariteten är en förutsättning för ett samhälle för alla, inte egoismen. På samma sätt kan man ju se internationellt när man tittar sig runt omkring på hur strömningarna går i politiken. Vilka är det som vinner framsteg? Det är ju de som har förmågan och viljan att föra fram ett politiskt budskap som förenar jämlikhetstanken med insikten om att det i sin tur driver på utvecklingen. Det ska vara solidaritet, i stället för egoism, och jämlikhet och utveckling.

240 Jag har haft många tillfällen under den senaste tiden att möta internationella politiker. Det växer nu fram en helt ny dagordning internationellt. En av de mest spännande upplevelser som jag har haft var det toppmöte som vi hade i Lissabon för några veckor sedan. Europeiska stats- och regeringschefer sade: Vi måste ha en familjepolitik som gör det möjligt att förena familj med yrkesarbete. Vi måste ha en familjepolitik som stimulerar man och kvinna att dela ansvaret för hemmet. Vi måste ha en familjepolitik som är av det 245 slag som har byggts ut i de nordiska länderna.

Så gör Europeiska unionen utbyggnaden av barnomsorgen till ett av sina målsatta områden. Vi ska nu jämföra oss med varandra och se hur det går vidare och hur det går framåt. Varför gör vi detta? Jo, därför att det är en modern politik. Alla de ansträngningar som vi har i våra skolsystem för att ge både flickor och pojkar en bra utbildning resulterar 250 sedan i att både flickor och pojkar, unga män och unga kvinnor, också vill ha ett arbete. Men de vill också ha familj. De vill också ha barn.

Vi ser vad som händer i Europa om denna många gånger målkonfliktsfyllda situation inte går att lösa. Då sjunker födelsetalen. En lösning, ett svar på detta, det är en familjepolitik av nordisk modell. Det bör vi också tänka på när vi här i kammaren hör en 255 del tala om att man håller på att avskaffa familjen och dess betydelse. Det är precis tvärtom.

Ska familjer fungera i en tid då man vill kombinera familj med yrkesarbete krävs den här typen av medveten politik. Det är kristdemokratiska regeringar, konservativa regeringar, liberala regeringar och socialdemokratiska regeringar som står bakom den 260 typen av målsättning för europeisk utveckling just nu. Det bör vi också tänka på.

Annars är naturligtvis det år vi har framför oss mycket präglad av EU-arbetet. Så här dags nästa sommar, den 15 juni, har vi vårt avslutande toppmöte i Göteborg. Jag har bara en mycket starkt känd förhoppning inför detta halvår: Måtte vårt ordförandeskap bli folkligt förankrat! Jag är livrädd för en situation där det kommer att uppfattas som 265 limousiner, kostymer och dokumentportföljer. Ja, det är detta också. Men det är framför allt ett pågående politiskt samarbete mellan 360 miljoner invånares politiska representanter för att göra Europa till en bättre kontinent att leva i. Det är en union som förbereder sig för att ta emot nya medlemmar. Tänk vilken fantastisk möjlighet med de tre baltiska staterna och Polen inne i vår Europaunion! Och tänk att det är vi, Sverige, som 270 ansvarar för hela denna unions utveckling under detta halvår!

De som tycker att vi förlorar makt och inflytande genom att gå in i en större organisation där vi kanske får släppa en och annan röst därför att vi välkomnar fler medlemmar kan betänka detta ett ögonblick. Det här är vad vi har tillbaka i direkt, uttryckligt ansvarstagande: att själva få hålla i ordförandeklubban och leda unionen under ett halvår. 275 Det är en stor uppgift, men den måste förankras folkligt. Jag är övertygad om att den så småningom också kommer att ge en större förståelse för och uppslutning kring det som vi nu alla vill diskutera och i olika sammanhang analysera, dvs. EMU-projektet.

Vi har också den sista tiden haft möjlighet att i Sverige hållbara samtal om fred i Mellanöstern. Det är en god svensk tradition att stå värd för den typen av aktiviteter. Jag 280 vet att ni alla delar min starka önskan att vi ska få en fred i Mellanöstern. Jag vet att ni alla

också inser de enorma svårigheter som finns runtomkring detta. Men vi är med. Vi gör vår lilla, konkreta insats, och vi är stolta över att få göra det. Det är i linje med en internationalistisk tradition som inte bara ska ta sig uttryck i ett aktivt arbete inom EU utan också fortsatt, naturligtvis, ge Sverige en plattform att agera i olika internationella sammanhang.

Och vi lever verkligen i en spännande tid. Å ena sidan har vi det mörka: Eritrea, Etiopien, Kosovo, hat, gamla konflikter – näst intill olösliga problem, kan det verka som. Sedan går det plötsligt över i en politisk utveckling som öppnar för någonting nytt. Vem trodde för några år sedan att det som nu händer i Korea skulle hända? Så förändrar sig världspolitiken. Så försvinner successivt det kalla kriget. Så passar det in i en utveckling där vi, också i Sverige, snart kan komma till ett stopp för uppdelningen av Europa i öst och väst genom att EU utvidgas.

Jag är optimistisk. Jag är stolt över det vi har uträttat. Men jag är på inget sätt nöjd, tvärtom. Det finns mycket kvar att göra. Men det vore fel att i halvlek, för att använda en fotbollsbild, i mandatperioden inte se vilka framgångar vi har nått. Det vore också ett misstag att inte inse vad som nu ligger framför oss – stora möjligheter och stora utmaningar, naturligtvis baserat på fasta värderingar utgående från det som i dag är modernt i internationell politik: att man lyckas förena utvecklingen med jämlikheten. Så drivs samhällen framåt. Så blir människors liv rikare. Så bidrar vi till att befria människor.

I vårt land har vi gjort det i högre grad än på mycket länge genom att pressa tillbaka arbetslösheten. Tack för det samarbetet i riksdagen och fortsatt samarbete om att göra Sverige bättre! Tack så mycket!

(Applåder)

Anf. 44 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror att Bo Lundgren hade en färdigskrivna replik, som väl inte var så där väldigt väl avstämd med vad jag sade. Sådant händer. Det kan man ha överseende med. Men för att vara väldigt tydlig ännu en gång: Jag är glad att det går allt bättre för Sverige, men jag är inte nöjd. Det finns ingen självbelåtenhet. Jag vill faktiskt ge ett erkännande till alla dem som arbetar i våra skolor och presterar bäst resultat i Europa. Även en sådan här dag finns det anledning att understryka detta. Det innebär inte att man inte ser bekymren. De finns där. Men det ska vara balans och sans, ingen attack som utgår från något slags vilja till systemskifte. Det är vad det ytterst handlar om. Jag har inte haft tillfälle till denna diskussion med Bo Lundgren om systemskifte i t.ex. Stockholm och Skåne som drabbar vården hårt, men vi får det säkert i höst i samband med vår stora drabbning. Vi kommer tillbaka till frågan.

Vänsterpartiet höll inte någon lysande kongress. Det har Gudrun Schyman själv klarat ut från talarstolen. Även hon var lite bekymrad över detta.

Det är sant att jag önskade henne lycka till inför kongressen med att klara ut frågorna om kommunismen, att en gång för alla klippa de banden. Jag förstår av referaten från kongressen att det inte blev så.

Efter kongressen har jag sagt – och det kan jag upprepa inför kammaren – att vi har träffat uppgörelser med Vänsterpartiets riksdagsgrupp. De tänker vi stå för. Uppgörelserna i kammaren gäller, även om de går på tvärs med Vänsterpartiets kongress. Det blir självklart en möjlighet att testa detta ordentligt i samband med höstens budgetarbete. Jag hoppas att Gudrun Schyman har samma vilja – det var ju ingen framgång – att få riksdagsgruppen att gå i den riktning man själv har gett uttryck för. I så fall kommer det att fungera mandatperioden ut.

Riksdagen ser ut som den gör. Ni är alla lika mycket värda. Ni har alla samma mandat från svenska folket. Svenska folket förväntar sig att vi ska hantera de vi har beslutat att fatta

på ett sådant sätt att vi kan skapa stadiga majoriteter. I den meningen finns det en majoritet för den politik som regeringen vill föra i riksdagen, som ofta är bredare än samarbetet med Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Det är en majoritet som går långt in i den borgerliga delen av valmanskåren. Vi ser många som i dag slår vakt om att ta ut ordentliga skatter för att klara en bra gemensam välfärd. Det är där vi har den stora ideologiska spännpunkten i svensk politik. Det är där som Bo Lundgren hittills – jag blev lite orolig när jag hörde Alf Svensson i dag – har stått isolerad. Det är där skiljelinjen går.

335 Samarbetet i riksdagen fortsätter med de uppgörelser vi har gjort. Jag önskar Gudrun Schyman all framgång i hennes kamp mot kommunismen.

Anf. 46 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Moderat politik duger inte för att forma en majoritet i Sveriges riksdag. Det vet Bo Lundgren. De gånger man har försökt sig på det har det i regel slutat med elände för Sverige. Samma typ av manisk upprepning kom också fram i dag i Lundgrens

340 anförande.

Jag kommer ihåg hur det var 1996. Sänk skatten så klarar vi arbetslösheten. Sedan var det att sänka skatten så ska vi klara tillväxten. Sedan var det att sänka skatten så klarar vi statsfinanserna. Sänk skatten! Nu ska det vara sänkt skatt för att klara tillståndet i skolan och vården.

345 Det är en enda lösning på alla varierande samhällsproblem vi kan se. Den gången den lösningen fick praktiseras gick det illa för vårt land.

Vi har löst arbetslösheten, vi har löst tillväxten, vi har löst moderniseringen av Sverige utan att ge oss på jättelika skattesänkningar. Det har fungerat.

Den som tror att skattefrågan är det enda som avgör ett lands framtid och har en så

350 endimensionell uppfattning av politiken tror jag har missat någonting väsentligt, nämligen att politik också måste bygga på att vi tar ett gemensamt ansvar att hålla ihop en nation. Det gör vi genom att gemensamt bidra, efter förmåga, att bygga för det gemensammas bästa. Det är där moderaterna inte räcker till för att forma en riksdagsmajoritet. (Applåder)

Anf. 48 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror att Alf Svensson ska kvalificera debatten i ett avseende. När vi nu

355 kompenserar för egenavgifterna, som vi fick höja under våra krisår, är det klart att vi gör det med glädje om vi slipper låna till det. Men det Alf Svensson står för är ett skattepaket som nästintill är identiskt med moderaternas. Jag har hört att hans ekonomiske talesman har anslutit sig till uppfattningen att statsskatten ska avvecklas. Är det rättfärdigt att de som har det allra bäst ställt ska ha de största skattesänkningarna? Det finns en

360 rättvisedimension också i skatter, Alf Svensson. Den kanske åtminstone ett kristdemokratiskt parti borde fundera över.

Vad gäller skolan vill jag säga så här: Var försiktig. Det finns sådant som ska kritiseras. Men vi får inte hamna i läget att vi inte ser hur den svenska skolan fungerar i relation till skolor i andra länder i världen. Ser vi inte det förstår vi kanske inte så mycket av den

365 verklighet som skolan har att hantera i dag och den verklighet som lärarna har att hantera och uppenbarligen hanterar på ett sådant sätt att den svenska skolan är den mest framgångsrika i Europa.

Det innebär inte att vi inte ser bristerna, men vi ska vara rättvisa och sansade och inte använda den typ av våldsamma angrepp som har riktats från talarstolen i dag för att ge oss

370 på någonting som ändock i långa stycken fungerar väl, men som i vissa delar verkligen behöver reformeras.

Redogör för er skattepolitik, Alf Svensson, och för varför statsskatten ska avskaffas med

de gigantiska konsekvenser det har för fördelningen i landet.
(Applåder)

Anf. 50 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

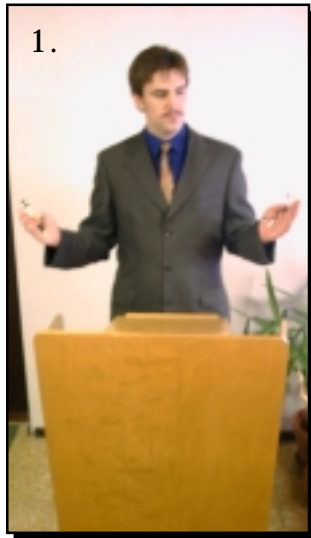
375 Fru talman! Den sista effekten är ett resultat av åtgärder som vidtogs under Alf Svenssons regeringstid, då man skattebefriade o-listan, som drev börsens företag från a- till o-listan. För att rädda förmögenhetsskatten var vi tvungna att göra detta. Alf Svensson har aldrig haft ett intresse av att ta ut förmögenhetsskatt; det vet vi om.

380 Jag läser i Dagens Nyheter vad Mats Odell säger: I ett längre perspektiv är det riktigt att ta bort statsskatten. Gå ut och säg det om ni strävar efter detta! Driv den politiken, dvs. jättelika skattesänkningar för miljoninkomsttagare och ingenting för dem som är deltidsarbetare och låginkomsttagare. Säg det! Redovisa var ni står, och bär inte någonting som är oriktigt till andra människor.

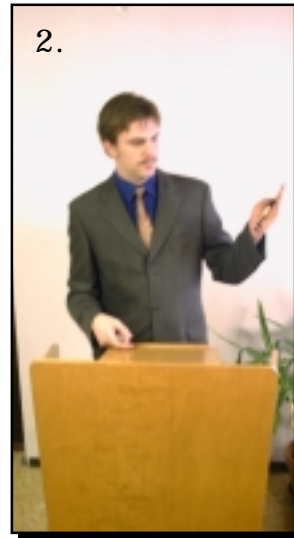
Låt mig sluta med att säga följande: Redovisa nästa gång, Alf Svensson, hur det går i de landsting där kristdemokraterna regerar ihop med moderaterna.
(Applåder)

RETORISKA GESTER

Bilaga 4

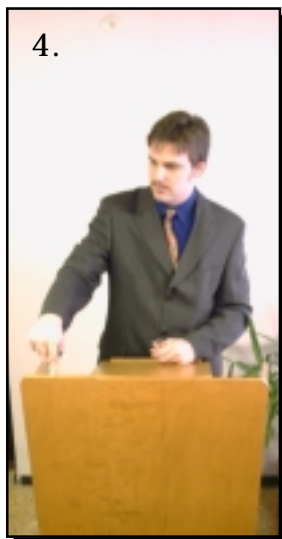
Uppkastade armar

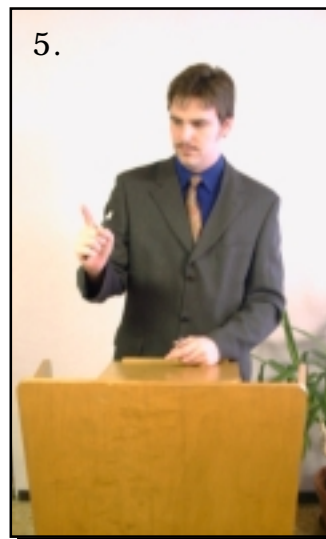
Uppkastad arm

Öppen hand slås i luften

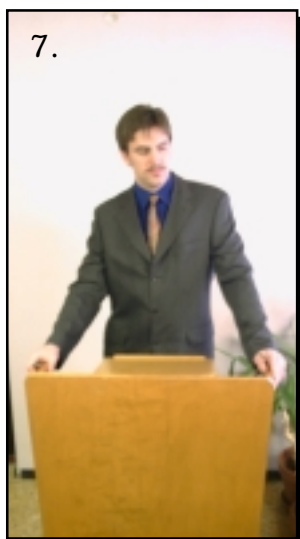
Ett finger på talarstolen

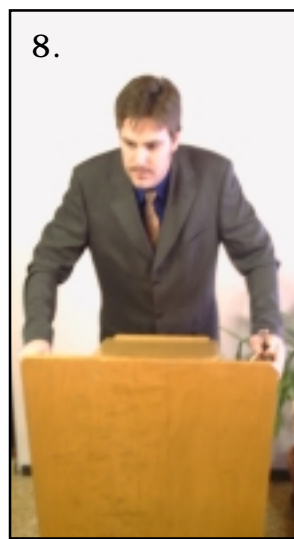
Varningens finger

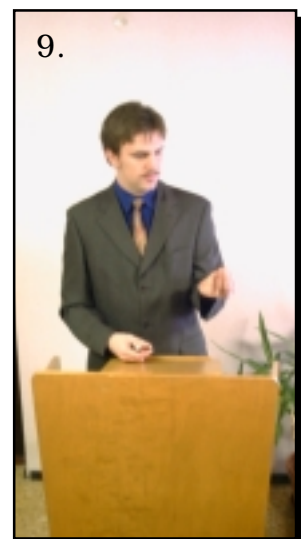
En rakt utsträckt hand

Tillbakalutad hållning

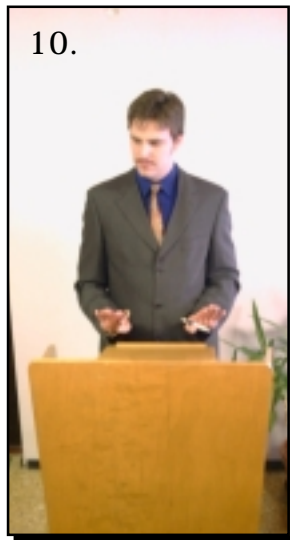

Aggressivt polemiserande hållning

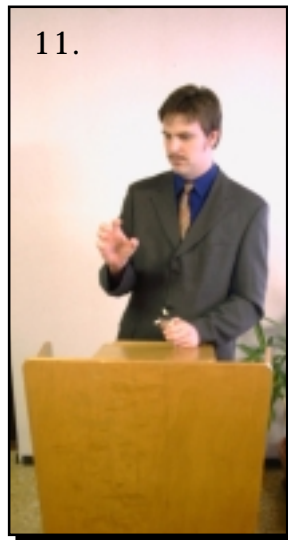

Rosenknopp

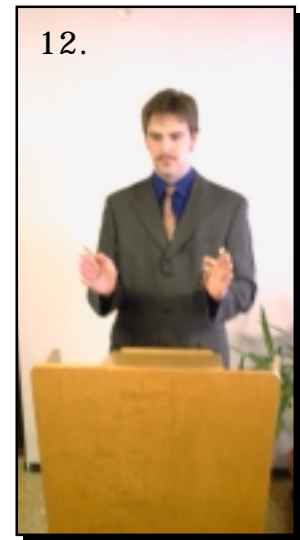
RETORISKA GESTER

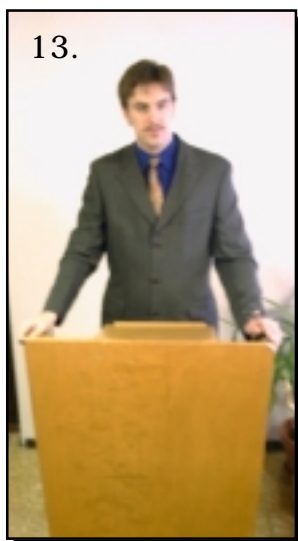
Negerande gest

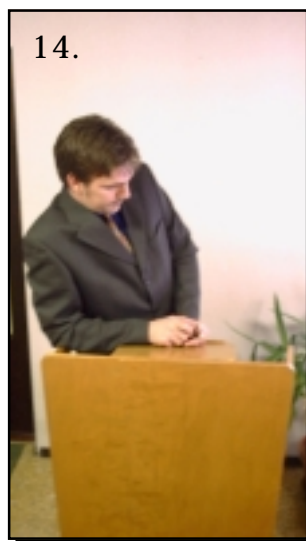
Klon

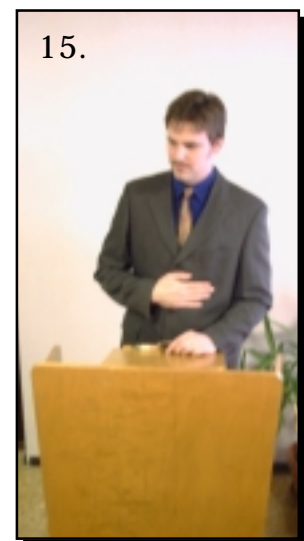
Utmätande händer

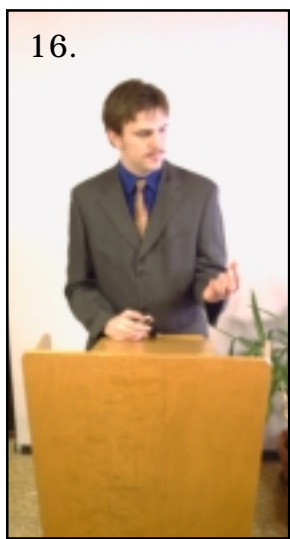
Mer närvarande hållning

Framåtlutad hållning

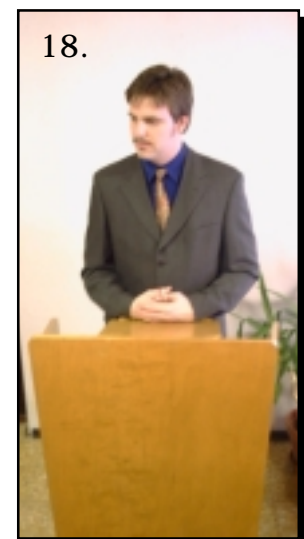
Hand på magen

Spegeln

Matar fram

Knäppta händer på
talarstolen